

Selvitys aikuisten maahanmuuttajien perusopetukseen valmistavasta opetuksesta, perusopetuksesta ja lukiokoulutuksesta

Luonnos seminaariin 22.9.2011

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSTYRELSEN

1	Johdanto.....	3
1.1	Koulutus aikuisille maahanmuuttajille.....	4
1.2	Maahanmuuttajien koulutuksen kehittäminen.....	7
1.3	Aikaisemmat tutkimukset ja selvitykset	10
1.4	Tietopohjaa tilastoista.....	10
1.5	Taustatietoja maahanmuutosta.....	12
2	Kyselyn tarkoitus ja toteutus sekä vastaajien taustatiedot.....	15
2.1	Tarjolla oleva koulutus ja aineiston opiskelijamäärät.....	18
2.2	Käytössä oleva henkilökunta	20
2.3	Oppilas- ja opiskelijahuoltopalvelut	22
2.4	Käytetyt rahoitusmuodot	26
2.5	Alueelliset kehittämissuunnitelmat	27
3	Aikuisten perusopetukseen valmistava opetus.....	31
3.1	Ohjaus perusopetukseen valmistavaan opetukseen.....	31
3.2	Opiskelijavalintaperuste.....	32
3.3	Siirtymät perusopetukseen valmistavasta opetuksesta.....	35
3.4	Perusopetukseen valmistavan opetuksen järjestämiseen liittyviä ongelmia	36
3.5	Oppilaitosten perusopetukseen valmistavan opetuksen kehittämistoimet	37
4	Aikuisten perusopetus ja perusopetuksen lisäopetus.....	39
4.1	Perusopetuksen järjestäminen	40
4.2	Jatko-ohjaus perusopetuksesta	43
4.3	Ohjaus lisäopetukseen	46
4.4	Oppilaitosten perusopetuksen kehittämistoimet.....	46
5	Aikuisten lukiokoulutus	50
5.1	Tilastotietoa lukiokoulutuksesta.....	50
5.2	Perusopetuksen ja lukiokoulutuksen nivelvaiheen yhteistyö sekä opiskelijoiden alkuvaiheen ohjaus.....	52
5.3	Koulutuksen järjestäminen aineiston oppilaitoksissa	53
5.4	Osaamisen tunnistaminen ja hyväksiluku	56
5.4.1	Ulkomailla aikaisemmin hankittujen osaamissuoritusten tunnistaminen ja hyväksiluku.....	56
5.4.2	Aikaisemmin hankitun muun osaamisen tunnistaminen ja hyväksiluku.....	57
5.5	Maahanmuuttajaopiskelijoiden tukeminen lukio-opinnoissa	58
5.6	Opetussuunnitelmien kehittämistarpeet	61
5.7	Ylioppilastutkinnon kehittämisenäkemyksiä vieraskielisten näkökulmasta	62
5.8	Henkilöstön täydennyskoulutustarve.....	64
6	Yhteenveto ja kehittämissuhteet.....	65
6.1	Perusopetukseen valmistava opetus	65
6.2	Aikuisten perusopetus ja perusopetuksen lisäopetus.....	67
6.3	Lukiokoulutus	69
6.4	Kehittämissuhteet kootusti	72
	Lähteet.....	74
	Liitteet	76
	Liite 1. Hankekuvaukset.....	76
	Mosaiikki.....	76
	Rovapolu	76
	Maahanmuuttajanuorten VaSkooli – Nuorten maahanmuuttajien koulutustakuumallin kehittäminen ja käyttöönotto Turun ja Salon seutukunnissa.....	77
	Palo-hanke.....	77
	Kotoraide.....	78
	Varsinais-Suomen OpinOvi / Opin Ovi aikuisopiskeluun	78
	Maahanmuuttajanuorten ohjaushanke MANO.....	78
	Palapeli 2.....	79
	Opin aika.....	79
	Solmut auki – Opi suomea sujuvasti.....	79
	Liite 2 Esimerkki ulkomailla suoritettujen opintojen hyväksilukemisesta lukiossa.....	81
	Liite 3. Lähetekirje.....	85

1 Johdanto

Turun iltalukio toteutti keväällä 2011 yhteistyössä Opetushallituksen kanssa kyselyn aikuisten maahanmuuttajaopiskelijoiden koulutuksen järjestämiseen liittyvistä käytännöistä, opiskelun tuen muodoista ja tarpeista. Kysely kattoi aikuisten maahanmuuttajien perusopetukseen valmistavan opetuksen, perusopetuksen – sisältäen perusopetuksen alkuvaiheen ja lisäopetuksen, sekä lukiokoulutuksen. Kysely osoitettiin suomenkielisille aikuislukioille, lukioiden aikuislinjoille sekä niille kansanopistoille, joilla on lupa perusopetuksen ja/tai lukiokoulutuksen järjestämiseen. Aikuislinjoista kyselyyn osallistuivat oppilaitokset, joilla on oma opinnoista vastaava henkilö kuten apulaisrehtori, ja joissa aikuisten opetus järjestetään erillään nuorten opetuksesta.

Selvitys on toteutettu Opetushallituksen vuonna 2010 Turun iltalukiolle myöntämällä erityisavustuksella aikuisten maahanmuuttajien koulutuksen kehittämiseen. Hankkeen yhteistyöryhmään kuuluu Opetushallituksen lisäksi Turun kristillinen opisto ja Eiran aikuislukio. Hankkeen tavoitteena oli kartoittaa olemassa oleva koulutustarjonta oppilaitoksissa ja osaltaan edesauttaa aikuisten maahanmuuttajien perusopetuksen ja lukiokoulutuksen järjestämisen valtakunnallisen mallin luomista tuomalla esiin toimintamalleja ja kehittämiskohteita. Hankkeen ohjausryhmään ja samalla asiantuntijaryhmään on kuulunut Opetusneuvos Liisa Jääskeläinen Opetushallituksesta, rehtori Erja Vihervaara Turun iltalukiosta, opinto-ohjaaja Aila Haapaniemi Eiran aikuislukioista, pedagoginen rehtori Juha Kaivola Turun kristillisestä opistosta sekä selvityksen tutkijana toiminut YTM Laura Jauhola. Opiskelijahaastattelut ja kuvat perusopetuksen valmistavasta koulutuksesta ja perusopetuksesta on toimittanut Turun iltalukion opettaja Maarika Alsi.

Kyselyyn pohjautuvan selvityksen lisäksi hankkeeseen kuuluu seminaari, jossa jaetaan tietoa maahanmuuttajien koulutuksen ajankohtaisista teemoista, esitellään maahanmuuttajien perusopetusta ja lukio-koulutusta koskevan kyselyn tuloksia sekä tutustutaan hyviksi koettuihin toimintamalleihin. Seminaarin keskeisenä tehtävänä on tuottaa ehdotuksia aikuisten maahanmuuttajien opetuksen kehittämiseksi perusopetukseen valmistavassa opetuksessa, perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa. Käsillä oleva selvitys on tehty seminaarin osallistujien käyttöön.

Selvityksen ensimmäinen luku antaa yleiskuvan maahanmuuttajille suunnatusta yleissivistävästä koulutuksesta sekä ajankohtaisista kehittämistoimista ja tarjoaa taustatietoja maahanmuutosta. Toisessa luvussa esitellään kyselyn toteutus ja vastanneiden oppilaitosten taustatiedot. Luvuissa 3–5 paneudutaan kyselyyn kuuluvien koulutusmuotojen tulosten esittelyyn. Luvussa kuusi esitetään yhteenvetoa ja johtopäätöksiä kootusti sekä hankkeen työryhmän koostamat alustavat kehittämisehdotukset. Julkaisun kehittämisehdotuksineen viimeistellään 22.9. pidettävän seminaarin jälkeen valtakunnalliseen käyttöön.

1.1 Koulutus aikuisille maahanmuuttajille

Perusopetukseen valmistava opetus on tarkoitettu perusopetuslain mukaan maahanmuuttajataustaiselle oppilaalle, jonka suomen tai ruotsin kielen taito ei vielä ole riittävän hyvä perusopetuksen ryhmässä opiskelemiseen. Perusopetukseen valmistavan opetuksen järjestämisestä päättää kunta eli koulutukseen pääseminen ei ole subjektiivinen oikeus. Valmistavassa opetuksessa oppilaalle annetaan opetusta perusopetuksen oppiaineissa oppilaan opinto-ohjelmassa tarkemmin määritellyllä tavalla. Oppiaineiden opetuksessa noudatetaan soveltuvin osin perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita ja opetus ei ole sidoksissa luokka-asteisiin. Opetuksessa otetaan huomioon, että oppilaat ovat iältään, oppimisvalmiuksiltaan ja oppimistaustaltaan erilaisia. Perusteissa ei oteta kantaa aikuisten maahanmuuttajien perusopetukseen valmistavaan opetukseen osallistumiseen. Perusteissa todetaan kuitenkin, että valmistavan opetuksen aikana oppilaat integroidaan perusopetuksen ryhmiin, lähinnä ikätasoaan vastaaviin suomen- tai ruotsinkielisiin opintoihin oppilaan oman opinto-ohjelman mukaan. Integroinnilla on tarkoitus edistää kotoutumista, sosiaalisen kielitaidon kehittymistä ja oppiaineen sisällön omaksumista. Aikuisten maahanmuuttajien osalta perusopetukseen integrointi voidaan nähdä hankalammaksi, jolloin opetus tapahtuu maahanmuuttajien omissa opetusryhmissä tai integrointia voidaan tehdä esimerkiksi maahanmuuttajien ammatilliseen perusopetukseen valmistaviin ryhmiin.

Perusopetuksen oppimäärän voi suorittaa aikuisena aikuislukiossa, lukiossa tai kansanopistossa ja se on mahdollista suorittaa myös yksityisopiskelijana. Aikuislukioiden peruskouluopintoihin voivat hakeutua yli 16-vuotiaat. Perusopetuslain mukaan (628/1998, 25 §) Suomessa vakinaisesti asuva aikuinen on oikeutettu perusopetukseen, mutta hän ei ole oppivelvollinen. Kunta päättää perusopetuksen järjestämisestä muille kuin oppivelvollisille. Perusopetus on jaettu aikuisten alkuvaiheen perusopetukseen ja varsinaiseen perusopetukseen (7–9). Jos opiskelijan perusvalmiudet ovat hyvin heikot tai hänellä ei ole lainkaan opintoja, hän voi suorittaa ensin aikuisten perusopetuksen alkuvaiheen opinnot tai opintoja¹. Perusopetuksen vuosiluokkia 7–9 vastaavien opintojen oppimäärän voi suorittaa myös 1–3 vuodessa. Yksikköhinta on 18 vuotta täyttäneiden oppilaiden osalta 58 prosenttia opetuksen järjestäjälle oppilasta kohden määrätystä yksikköhinnasta tai sen kunnan yksikköhinnasta, jossa opetusta annetaan.

Perusopetuksen jälkeen myös maahanmuuttajat voivat valmistautua jatko-opintoihin kunnan järjestämässä yhden lukuvuoden kestävässä perusopetuksen lisäopetuksessa. Lisäopetukseen voidaan ottaa opiskelijaksi vain nuori, joka on saanut perusopetuksen päättötodistuksen samana tai edellisenä vuonna. Aikuisten perusopetuksen ja lukiokoulutuksen kehittämissuunnitelmassa (vuosiksi 2007–2012) työryhmä ehdotti selvitystä perusopetuksen jälkeisen lisäopetuksen järjestämismahdollisuuksista myös aikuisille. Perusopetuksen lisäopetuksen aikuissovelluksen nähtäisiin palvelevan erityisesti maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita. Yksi lisäopetusta vastaava koulutusmuoto on ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus, ns. ammattistartti, jota on järjestetty vakinaisesti 1.8.2010 alkaen.² Vastaavaa lukioon valmistavaa koulutusta ei ole virallisesti, mutta käytännössä joissain aikuislukioissa järjestetään lukiokoulutukseen valmistavaa opetusta lisäkoulutuksena.

Maahanmuuttajat voivat peruskoulun jälkeen jatkaa myös muissa valmentavissa koulutuksissa. Valtionosuuden piiriin kuuluvalla maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavalla koulutuksella (MAVA) voidaan vahvistaa valmiuksia siirtyä tutkintotavoitteiseen koulutukseen. Maahanmuuttajat voivat hakeutua myös muihin ammatillisen peruskoulutukseen valmistaviin koulutuksiin eli vammaisten valmentavaan ja kuntouttavaan opetukseen ja ohjaukseen sekä muuna kuin tutkintoon johtavana koulutuksena järjestettävään kotitalousopetukseen (talouskoulu), mikäli koulutus sisällöltään ja tavoitteiltaan

¹ Perusopetuksen alkuvaiheen opetussuunnitelma on otettu käyttöön 1.3.2010

² Ammattistartti vakinaistettiin ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 3 §:n muuttamisesta annetulla lailla (892/2009) 1.1.2010 alkaen.

soveltuu paremmin maahanmuuttajalle. Lisäksi maahanmuuttajat voivat osallistua myös erilaisiin yleisivistäviin opintoihin ja suorittaa esimerkiksi suomen kielen opintoja vapaan sivistystyön oppilaitoksissa (kansanopistot, kansalais- ja työväenopistot, kesäyliopistot, opintokeskukset).

Lukion oppimäärän voi suorittaa aikuisena lukiossa, aikuislukiossa tai kansanopistossa ja sen suorittaminen aikuisena kestää 2–4 vuotta. Lukion pääsyaatimuksena on perusopetuksen oppimäärän tai sitä vastaavan aikaisemman oppimäärän suorittaminen, tahi opiskelijalla on oltava muuten riittävät edellytykset lukio-opintojen suorittamiseen. Koulutuksen järjestäjä päättää muista opiskelijaksi ottamisen perusteista. Aikuislukioiden lukio-opintoihin voivat hakeutua yli 18-vuotiaat, mutta alle 18-vuotias voidaan ottaa aikuisten lukio-opintoihin rehtorin päätöksellä opiskelijaan liittyvästä erityisestä syystä.

Kaikki edelliset koulutukset – sekä luku- ja kirjoitustaidottomien aikuisten maahanmuuttajien koulutus³ – voivat myös liittyä maahanmuuttajien kotoutumiskoulutukseen, jos maahanmuuttaja on kotoutumistoimenpiteiden piirissä. Pääasiassa kotoutumista tuetaan kotouttamisohjelmalla, kotoutumissuunnitelmalla ja kotoutumistuella. Kunta vastaa kotouttamisohjelman laatimisesta, toimeenpanosta, kehittämisestä sekä ohjelman toteutumisen ja vaikutusten seurannasta yhteistyössä paikallisten viranomaisien kanssa⁴. Opetushallituksen antama suositus aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelmaksi astui voimaan 1.8.2007. Koulutuksen tavoitteena on antaa kielelliset, yhteiskunnalliset, kulttuuriset ja elämänhallintaan liittyvät valmiudet, joiden avulla hän pystyy selviytymään jokapäiväisen elämän tilanteissa uudessa ympäristössään, toimimaan työelämässä ja hakeutumaan jatko-opintoihin.⁵ Jatko-opintoihin pääseminen ei kuitenkaan ole ollut selviö, ja yleisimpänä ongelmana nähdään kotoutujan heikko kielitaito, mutta myös koulutuksen järjestämisen käytännöt. Kotoutumiskoulutusta ollaan uudistamassa Osallisena Suomessa -hankkeen kautta. Opetushallituksessa on asetettu työryhmät, joiden tehtävänä on sekä aikuisten luku- ja kirjoitustaidottomien maahanmuuttajien opetusta koskeva suositus että aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutusta koskeva suositus opetussuunnitelmien perusteiksi. Esitysten tulee valmistua vuoden 2011 aikana.

Kotoutumislain piiriin kuuluvalla aikuisella maahanmuuttajalle järjestetään koulutus pääsääntöisesti työvoimapolitiittisena koulutuksena, mutta koulutustukea voidaan maksaa myös muuhun kuin työvoimapolitiittiseen kotoutumiskoulutukseen osallistumisesta, jos koulutuksen soveltuu paremmin opiskelijan tarpeisiin. Kotoutumiskoulutuksesta lähes puolet järjestetäänkin rinnasteisena koulutuksena (Pöyhönen, S. & al. 2009, s. 46). Opetushallinnon hallinnoimaa koulutusta kutsutaan omaehtoiseksi koulutukseksi. Omaehtoisen koulutuksen rinnastamisesta päättää TE-toimisto osana maahanmuuttajan kotoutumissuunnitelmaa. Omaehtoisen koulutuksen tavoitteet määrittävät kunkin koulumuodon mukaan. Rinnasteiseen koulutukseen osallistujien määrä on kasvanut viime vuosina ja samalla maahanmuuttajien määrät ovat kasvaneet esimerkiksi aikuislukioissa, kansalais- ja työväenopistoissa (Maahanmuuttajien koulutus Suomessa, 2011, s. 21). Rinnastamisen osalta erityisen huonossa asemassa ovat ne 16-vuotiaat nuoret maahanmuuttajat, jotka aloittavat peruskouluopinnot aikuislukiossa 16-vuotiaana. Heidän opintojaan ei 17 vuoden täyttämisen jälkeen rinnasteta, koska he ovat jo aloittaneet opiskelun ja siitä ei ole voitu sopia etukäteen.

³ Suositus luku- ja kirjoitustaidottomien aikuisten maahanmuuttajien koulutuksesta (Opetushallituksen suositus 2/421/2006): Aikuisten luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen tavoitteena on, että opiskelija oppii luku- ja kirjoitustaidon perusteet sekä suomen (tai ruotsin) kielen alkeet ja saa tukea kotoutumisessaan. Kielenopetuksen tavoitteena on, että opiskelija saa riittävät kielelliset taidot arkielämän perustarpeisiin ja oppii oman elämänsä kannalta tärkeää sanastoa ja ilmaisuja. Koulutuksen aikana opiskelijan tulisi kartuttaa opiskelutaitojaan sekä oppia lukemaan ja kirjoittamaan suomea (tai ruotsia) niin hyvin, että hän voi jatkaa kielen perusopintoja esimerkiksi kotoutumiskoulutuksessa.

⁴ Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta 185/2010.

⁵ Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutus – Suositus opetussuunnitelmaksi (Opetushallituksen suositus 5/421/2007). Syksyllä 2011 uuden kotoutumislain mukaisesti kotoutumiskoulutuksen prosessi tulee olemaan kotoutujalle 1-3 vuotta, maksimissaan viisi vuotta erityistarpeisiin. Koulutus annetaan pääasiassa työvoimapolitiittisena aikuiskoulutuksena, mutta se voidaan toteuttaa myös omaehtoisena koulutuksena kuten tähän saakka. Kotoutumiskoulutuksen kielitaitotavoitteena on toimiva kielitaito B1.1.

Nämä nuoret jäävät myös ilman opintotukea, koska peruskoulun suorittaminen ei oikeuta opintotukeen.⁶ Sama tilanne on ollut niillä opiskelijoilla, jotka saavat oleskeluluvan kesken koulutuksen. Tällöin käytännön sanelema ratkaisu oppilaitoksissa on se, että opinnot keskeytetään päiväksi, jolloin työtön työnhakija otetaan uudelleen opiskelijaksi, jotta hänelle voidaan myöntää kotoutumistukea.

Alkukartoituksen teko maahanmuuttajien kotoutumisen valmiuksista ja kotoutumiskoulutuksen tarpeista on uudessa laissa kotoutumisen edistämisestä (1386/2010 9 § ja 10 §) ovastuutettu TE-toimistojen ja kunnan tehtäväksi. Työttömille ja työnhakijoiksi rekisteröityneille maahanmuuttajille alkukartoituksen tekee työvoimatoimisto ja toimeentulotuen varassa eläville kunta. Alkukartoitus koskee nyt myös muita kuin aikaisemmin kotoutumistukeen oikeutettuja maahanmuuttajia eli muun muassa työperusteisesti maahan muuttaneita. Alkukartoituksessa selvitetään maahanmuuttajan aikaisempaa koulutusta, työhistoriaa, kielitaitoa sekä tarvittaessa muita työllistymiseen ja kotoutumiseen vaikuttavia tekijöitä. Lain mukaan ”työ- ja elinkeinotoimisto tai kunta, joka on järjestänyt alkukartoituksen, ohjaa maahanmuuttajan tarvittaessa saamaan muun viranomaisen tai palvelujen järjestäjän palveluita. Ohjaamisessa on tehtävä yhteistyötä palvelujen järjestäjän kanssa.” Käytännössä alkukartoituksen toteutus on vielä kehittämissvaiheessa. Alkukartoituksesta ja sen järjestämisestä säädetään vielä tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Lain mukaan alkukartoituksen perusteella työ- ja elinkeinotoimisto tai kunta arvioi, tarvitseeko maahanmuuttaja kotoutumissuunnitelman, jonka tarvetta arvioitaessa kiinnitetään huomiota siihen, tarvitseeko maahanmuuttaja kotoutumiskoulutusta, omaehtoista opiskelua tai toimenpiteitä kotoutumisensa tueksi. Käytäntö tulee lisäämään työhallinnon paineita yhteistyöhön opetuksen ja koulutuksen järjestäjien kanssa. Oletettavissa on myös, että rinnasteisen koulutuksen määrä kasvaa. Toimintaa kehitetään parhaillaan useissa valtakunnallisissa kehittämishankkeissa, joista enemmän seuraavassa luvussa.

Kotoutumiskoulutuksen lisäksi laissa kotoutumisen edistämisestä säädetään maahanmuuttajan omaehtoisen opiskelun tukemisesta kotoutumistuella. Kotouttamislaisissa ei ole säännöksiä rinnastettavan koulutuksen vähimmäistuntimääristä. Asiasta ei myöskään ole valtakunnallisia ohjeita. Tästä johtuen alueelliset erot rinnastamiskäytännöissä ovat olleet suuria ja sen on nähty asettavat maahanmuuttajat eriarvoiseen asemaan eri puolilla Suomea. Pääkaupunkiseudulla on linjattu rinnastamisen edellytykseksi vähintään 20 tuntia viikossa tapahtuva opiskelu, mutta valtakunnallisesti vaihteluväli hyväksytyyn tuntimäärän osalta on vaihdellut 10 tunnista ylöspäin.⁷ Rinnastamiskäytännöissä havaittuihin ongelmiin on vastattu täsmentämällä omaehtoisen opiskelun tukemisen edellytyksiä (1386/2010, § 21–25).

Kotouttamislain uudistuksen (185/2010) on tarkoitus selkeyttää viranomaisvastuut, asettaa valtakunnan tasolla vastuuviranomaiseksi kaikessa maahanmuutossa sisäasiainministeriö ja alueellisesti ja paikallisesti työ- ja elinkeinokeskukset ja -toimistot. Jyrki Kataisen hallituksessa kotouttamisasiat siirtyvät valtionhallinnossa sisäministeriöstä työ- ja elinkeinoministeriöön. Vastuuviranomaiselle kootaan tehtävän hoitoon tarvittavat nykyisin muille viranomaisille osoitetut voimavarat. Maahanmuuttajien kotoutumiseen ja koulutukseen liittyvä työnjako toimii siten, että opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa koulutukseen ja kansalaistoiminnan edistämiseen liittyvistä kysymyksistä ja kunnilla on paikallistason yleis- ja yhteensovittamisvastuu kotouttamiseen liittyvissä asioissa. Vuoden 2010 alusta Elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskuksilla (ELY) ja -toimistoilla on alueellinen vastuu työvoimapolitiikasta. Seitsemään ELY-keskukseen ja niihin perustettuihin maahanmuuttoyksiköihin on koottu myös maahanmuuttoon, maahanmuuttajien kotouttamiseen ja hyviin etnisiin suhteisiin liittyvien tehtävien koordinointi. Maahanmuuttoyksikköä johtaa maahanmuuttopäällikkö, jonka toimialue kattaa laajennettuna myös ne elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, joissa ei ole omaa maahanmuuttoyksikköä. Opetushallituksella on maahanmuuttajien opetuksen kehittämisessä tehtäviä liittyen opetussuunnitelmien perusteiden laatimiseen ja toimeenpanoon, valtionavustusten jakoon, oppimateriaalien (vähälevikkinen) ja opettajien tukimateriaalien tuottamiseen, opettajien täydennyskoulutukseen, opetuksen kehittämisverkostojen kehittämiseen sekä informaatio-ohjaukseen.

⁶ Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta 185/2010. Uuden lain tulkinnoista ei ole vielä tehty raportin tekohetkellä soveltamisohjeita.

⁷ HE 185/2010.

1.2 Maahanmuuttajien koulutuksen kehittäminen

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmät ovat tehneet lukuisia linjauksia ja kehittämis ehdotuksia maahanmuuttajien koulutuksen ja kotoutumisen edistämiseksi. Opetusministeriön Aikuisten perusopetuksen ja lukiokoulutuksen kehittämisohjelma-ehdotuksessa vuosiksi 2007–2012⁸ työryhmä ehdotti mm. aikuisille tarkoitettuihin perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin kokonaisuuden, joka kattaa perusopetuksen alimpien vuosiluokkien tavoitteet ja sisällöt. Tämä tavoite toteutui vuonna 2010. Työryhmän ehdotuksista on päätyttyä käytäntöön lisäksi mm. muulla tavoin kuin opintosuorituksina hankitun osaamisen tunnustaminen ja tunnustaminen. Muihin yksittäisiin kehittämiskohtiin viitataan selvityksen eri osissa.

Opetusministeriön maahanmuuttopoliittisissa linjauksissa (opetusministeriön julkaisuja 2009:48) aikuis- koulutusta koskevissa linjauksissa tavoitteena on ollut tehostaa maahanmuuttajien kielenopetusta siten, että maahanmuuttajille tarkoitettua suomen- ja ruotsin kielen koulutusta lisätään vuosina 2009–2011 ja tarjonta nostetaan pysyvästi kysyntään vastaavalle tasolle. Linjausten mukaan yleistä kielitutkintojärjestelmää kehitetään ja hyödynnetään koulutuksessa, työelämässä ja kansalaisuuden saamiseksi tarvittavan kielitaidon osoittamisessa. Lisäksi luku- ja kirjoitustaidottomien aikuisten opetus ja voimavarat on linjattu siirrettävän työ- ja elinkeinoministeriöltä opetus- ja kulttuuriministeriölle. Siirtoa on valmisteltu työryhmässä, jossa edustettuna ovat SM, TEM ja OKM. Maahanmuuttopoliittisten linjausten aikuiskoulutuksen kehittämisen tavoitteena on, että myös maahanmuuttajille tarkoitettuja ohjaus- ja neuvontapalveluita tehostetaan niin, että palvelut ovat saatavilla heti maahanmuuton jälkeen koulutuksen ja työhön sijoittumisen nopeuttamiseksi. Lisäksi palveluja tehostetaan erityisesti koulutuksen nivelvaiheissa jatko-opintoihin sijoittumisen varmistamiseksi ja syrjäytymiskehityksen estämiseksi. Tavoitteeseen vastataan mm. valtakunnallisilla kehittämishankkeilla (ks. myöhemmin Osallisena Suomessa ja ALPO-hankkeet). Alla on esitelty muita keskeisiä maahanmuuttajien koulutukseen ja kotoutumiseen liittyviä kehittämistoimia, joita on toteutettu eri hallinnonalojen hankkeiden ja kehittämisavustuksien avulla.

Maahanmuuttajien yleissivistävää koulutusta kehitetään erilaisilla kehittämishankkeilla. Erityisesti maahanmuuttajien aikuiskoulutukseen suunnattua avustusta jaetaan vuosittain yhteensä noin 500 000 euroa. Hakukriteereissä painotetaan kehittämistoimintaa, kuten kielitaidon ja muun osaamisen osoittamista ja testausta, koulutus- ja oppimateriaalien tuottamista sekä alueellista verkostoitumista. Maahanmuuttajien kieli- ja kulttuurikoulutus sekä muut yhteiskuntaan integroivat opinnot ovat olleet viime vuosina yksi painopiste myös Opetushallituksen jakamissa vapaan sivistystyön kehittämis- ja kokeiluavustuksissa. (Maahanmuuttajien koulutus Suomessa, 2011, s. 27.) Vuonna 2011 erityisavustuksilla aikuisten maahanmuuttajien koulutuksen kehittämiseen edistetään kotoutumiskoulutuksen, luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen sekä aikuisten perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa olevien maahanmuuttajien opetusjärjestelyiden monipuolistamista luomalla uusia toimintamalleja, aineistoja ja työtapoja. Kaikkien kehittämishankkeiden tulee parantaa opetuskielen osaamista sekä opiskelijan henkilökohtaisia opiskelumahdollisuuksia ja yleisiä työelämävalmiuksia. Lisäksi erityisavustuksilla pyritään parantamaan opettajien ja oppilaitosten välistä yhteistyötä ja verkottumista.⁹ Avustus on jaettu kahteen osaan, jolloin puolet rahoituksesta jaetaan yleissivistävään koulutukseen, puolet ammatilliseen koulutukseen.

Opetushallitus on rahoittanut myös koulu yhteisöjen monikulttuurisuustaitojen kehittämisohjelmaa, joka on ollut osa hallitusohjelmaan sisältyvää perusopetuksen laadun kehittämisohjelmaa. Syksyllä 2007 alkanut kehittämistoiminta laajeni syksyllä 2008 esi- ja perusopetuksesta koskemaan myös lukiokoulutusta. Hankkeessa on ollut mukana yhteensä 52 kuntaa, jotka ovat saaneet erillistä valtionavustusta koulu yhteisön monikulttuurisuustaitojen kehittämiseen ja niiden vakiinnuttamiseen. Kunnat laativat monikulttuu-

⁸ Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:33

⁹ www.oph.fi/rahoitus/valtionavustukset/ammattillinen_koulutus (luettu 6.5.2011)

risuustaitojen kehittämissuunnitelman, jonka toimenpiteet on vakiinnutettu osaksi koulun arkea. (Maahanmuuttajien koulutus Suomessa, 2011, s. 27.)

Aikuisten maahanmuuttajien alkuvaiheen ohjauksen ja neuvonnan sekä kotoutumiskoulutuksen kehittämisen merkittävämpänä rahoituskeinona on ollut Euroopan sosiaalirahaston (ESR 2007-2013) alkuvaiheen ohjauksen ja osaamisen kehittämissuunnitelma, jota koordinoi sisäasiainministeriössä toimiva ALPO-tukirakenne. Vastaavasti työperusteisen maahanmuuton edistämiseksi on oma Työvoiman maahanmuuton kehittämissuunnitelma, jota sisäasiainministeriössä koordinoi valtakunnallinen MATTO-hankkeiden tukirakenne¹⁰. ALPO-hankkeiden tavoitteena on tehostaa alkuvaiheen ohjausta ja neuvontaa esimerkiksi luomalla helposti saavutettavia matalankynnyksen ohjaus- ja neuvontapisteitä sekä kehittämällä osaamisen kartoitusta, kielenopetusta ja ohjausta. Hankkeissa on myös kehitetty poikkihallinnollista ja moniammatillista yhteistyötä myös yhteistyössä MATTO-hankkeiden kanssa. Hankkeissa on luotu alueellisia neuvontapalveluita, yhteistyömalleja ja esimerkiksi valmisteltu maahanmuutto-ohjelmia¹¹. Hankkeissa luodaan myös käytännön kielikoulutusmalleja ja materiaaleja eri kohderyhmille. Laajin kielimateriaaliprojekti on Maahanmuuttajien alkuvaiheen neuvonnan ja ohjauksen kehittämissuunnitelman kokonaisuuteen kuuluvassa, Opetushallituksen toteuttamassa AIKIS-hankkeessa¹², jossa tuotetaan aikuisille maahanmuuttajille suomen ja ruotsin kielen verkko-opetusmateriaalia kaikille kielen oppimisen taitotasoille: Arkipäivän yleiskielen lisäksi mukana on eri ammattialoille ja ammatillisessa koulutuksessa tarvittavaa kielimateriaalia, mutta myös luku- ja kirjoitustaidottomille kehitetään materiaalia. Kielen verkko-opetusmateriaalin avulla tuetaan maahanmuuttajien kotoutumista luomalla mahdollisuus opiskella suomen ja ruotsin kieltä ajasta ja paikasta riippumatta. Materiaalit ovat alustavan käsikirjoituksen vaiheessa ja tavoitteena on, että ne valmistuvat loppuvuonna 2011.¹³

Yksi merkittävä yleisesti aikuisohjausta kehittävä hankekokonaisuus on ESR-rahoitteinen Opin Ovi. Aikuisten ohjauksen läpäiseviä teemoja ovat muun muassa maahanmuuttajien ohjaus, työelämälähtöisyys, erilaiset oppijat ja sähköiset palvelut. Teemat otetaan huomioon alueellisia ohjauksen palvelumalleja ja verkostoja rakennettaessa. Näiden lisäksi hankkeissa halutaan virittää keskustelua myös eri hallinnonalojen ja toimijoiden välisen verkostoyhteistyön kehittämistä ja vakiinnuttamisesta. Teemojen ympärille on perustettu valtakunnallisia työryhmiä tiedon ja kokemuksen jakamiseksi.¹⁴ Lisäksi muissakin ESR-kehittämissuunnitelmissa maahanmuuttajat voivat olla myös erillisinä kohderyhminä tai huomioidaan osana normaalitoimintaa¹⁵.

Suurin kotouttamisen kehittämiseen vaikuttava hankekokonaisuus on Osallisena Suomessa -hanke, jonka tavoitteena on kehittää kokeilujen perusteella kotouttamiskoulutuksen uusi malli, joka otettaisiin valtakunnalliseen käyttöön kokeilun jälkeen. Koulutuksesta annettaisiin jatkossa myös pysyvä lainsäädäntö.

¹⁰ www.intermin.fi/alpo ja www.intermin.fi/matto

¹¹ Työperusteista maahanmuuttoa tukevien hankkeiden toimintojen kartoitus: [www.intermin.fi/intermin/hankkeet/matto/home.nsf/files/Loppuraportti%20301210/\\$file/Loppuraportti%20301210.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/matto/home.nsf/files/Loppuraportti%20301210/$file/Loppuraportti%20301210.pdf)

¹² www.oph.fi/kehittamishankkeet/aikis, <http://aikismateriaali.wikispaces.com/> (luettu 26.8.2011)

¹³ Opetushallituksessa on lisäksi valmistumassa seitsemän sähköistä oppimateriaalia maahanmuuttajien opetukseen. Ne on suunnattu perusopetuksen vuosiluokille 1–6 ja 7–9. Materiaalien tarkoituksena on tukea maahanmuuttajaoppilasta eri oppiaineiden opetuksessa silloin, kun oppilaan kielitaito ei riitä pysymään normaaliopetuksen tahdissa tai oppilaan aiemmat tiedot eivät riitä ymmärtämään opetettavaa ilmiötä. Aihepiirit kattavat historiaa, biologiaa, maantietoa ja terveystietoa. Maahanmuuttajille ja maahanmuuttajaopetukseen on tällä hetkellä tarjolla Opetushallituksen tuottamana yhteensä 50 erilaista oppikirjaa oheismateriaaleineen sekä kuusi opettajille tarkoitettua muuta julkaisua. Opetushallitus on tuottanut perusopetuksen tarpeisiin materiaaleja seuraavasti: suomi toisena kielenä -opetus (nimikkeitä 30), kulttuuri-identiteetti- ja kansainvälisyysmateriaalit (nimikkeitä 2). Lukiokoulutukseen on tuotettu yksi suomi toisena kielenä -oppimateriaali. Aikuisille ja nuorille maahanmuuttajille materiaaleja on tuotettu seuraavasti: suomi toisena kielenä -opetus (nimikkeitä 18), kulttuurin ja yhteiskuntaopin opetuksen materiaaleja (nimikkeitä 4). Ammattikoulutuksen eri aloille on tarjolla maahanmuuttajille tarkoitettuja materiaaleja yhteensä viisi nimikettä. (Maahanmuuttajien koulutus Suomessa, 2011, s. 26-27.)

¹⁴ Ks. lisää www.opinovi.fi

¹⁵ Hankkeita voi hakea myös RR-tietopalvelusta: www.eura2007.fi/rrtiepa/

Kehittämistyön lähtökohtana on sisäasiainministeriön kokeilulakityöryhmän 18.11.2009 jättämä esitys. Hankkeen päätavoitteena on kehittää maahanmuuttajien tehokkaan kotouttamisen kolme polkua ja kehittää maahanmuuttajien kotoutumiskoulutukselle selkeä ja johdonmukainen malli, jonka kehittämisen pohjana ovat Osallisena Suomessa -kokeilussa tunnistetut kotoutumisen kolme polkua: (1) nopeasti työmarkkinoille suuntaavien polku, (2) erityistä tukea tarvitsevien polku, (3) lasten ja nuorten polku. Tavoitteena on luoda edellytykset kaikkien maahanmuuttajien kotoutumiskoulutukselle. (Osallisena Suomessa 2010, s. 16-17.) Lisäarvona aiempiin ja vielä käynnissä oleviin hankkeisiin nähden on nähty Osallisen Suomessa -hankkeen kokonaisvaltaisuus ja lainsäädännön samanaikainen kehittäminen (ed. s. 43).

Osallisena Suomessa -hanke pyrkii mahdollisimman kattavasti hyödyntämään muissa hankkeissa kertynyttä tietoa ja kokemusta; hyviä käytänteitä, joilla olisi valtakunnallista käyttöarvoa. Haasteena on nähty hankkeiden suuri määrä. Kehittämissuunnitelmassa on arvioitu, että pelkästään EU-rahoitteisia ja Raha-automaatti-yhdistyksen rahoittamia hankkeita on käynnissä miltei 200. Kotoutumista kehitetään lisäksi muun muassa sisäasiainministeriön koordinoimassa Kuntapilotit-hankkeessa sekä Euroopan kotouttamisrahaston (IF), Euroopan pakolaisrahaston (ERF) sekä Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) tuella. Kolmevuotinen Kuntapilotit-hanke (2009–2011) on pilotiohjelma, johon kuuluu 12 alueellista hanketta merkittävillä maahanmuuttoalueilla tai paikkakunnilla, joissa on vastaanottokeskus. Hankkeiden tavoitteena on kehittää ja kokeilla innovatiivisia malleja maahanmuuttajien työllistymisen ja kotoutumisen tukemiseksi sekä arvioida ja kehittää palveluja, jotta ne vastaisivat erilaisten maahanmuuttajaryhmien tarpeita. Lisäksi tavoitteena on ehkäistä syrjäytymistä, ja kohteena ovatkin erityisesti haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät. Alueelliset teemat vaihtelevat kielikursseista perhetoimintaan. (Osallisena Suomessa, s. 31.)

Kansanpistoille suunnatussa, sisäasiainministeriön rahoittamassa Nuoret turvapaikanhakijat kansanopistossa eli Nutukka-hankkeessa on ohjattu oppivelvollisuusiän ylittäneitä, kuitenkin vielä alaikäisiä, turvapaikanhakijoita perusopintoihin. Hankkeessa kehitettiin joustava koulutusmalli, opetussuunnitelmakehys sekä opetusmenetelmiä etenkin nuorten alkuvaiheen koulutukseen. Toiminta ei kuitenkaan saanut lisärahoitusta, koska turvapaikanhakijoiden määrä laski. (Osallisena Suomessa, s. 45.)

Edellisten kehittämistoimintaan suunnattujen rahoituksen lisäksi esi- ja perusopetuksen sekä lukiokoulutuksen maahanmuuttajien suomi/ruotsi toisena kielenä -opetukseen ja muun opetuksen tukeen sekä oman äidinkielen opetukseen on mahdollista hakea rahoitusta Opetushallitukselta, joka myöntää valtionavustuksina vuosittain noin 300 opetuksen järjestäjälle hakemusten perusteella yhteensä noin 6 miljoonaa euroa (Maahanmuuttajien koulutus Suomessa, 2011, s. 27).

Opetus- ja kulttuuriministeriöltä on voinut hakea valtion avustusta perusopetuksen opetusryhmien pienentämiseen. Opetusryhmien koon pienentämiseen osoitettava valtionavustus myönnetään hakemuksen perusteella ylläpitäjakohtaisesti opetusryhmien pienentämiseen aiheutuviin kustannuksiin ja sitä voidaan käyttää henkilöstön palkkakustannuksiin, jotka kohdistuvat perusopetuksen oppilaiden rinnalle perustettaviin uusiin opetusryhmiin, jakotuntien lisäämiseen, resurssiopettajien palkkaukseen eli samanaikaisopetuksen järjestämiseen luokassa.¹⁶

Opetushallitukselta haettavat aikuisten opintosetelityyppiset avustukset voidaan käyttää vapaan sivistystyön vapaatavoitteiseen, valtionosuuden piiriin kuuluvaan koulutukseen. Opintosetelin tavoitteena on saada lisätehoa aikuiskoulutuksen tasa-arvotoimenpiteisiin käyttämällä sitä keinona aliedustettujen ryhmien koulutusmahdollisuuksien lisäämiseksi. Kansanopistoissa tuettava koulutus on vähintään kahdeksan opintoviikon laajuista, ja oppilaitos saa käyttää osan avustuksesta (enintään 15 % tai valinnaisesti 1 000 euroa) kohderyhmien aktivointiin, erityisiin opetusjärjestelyihin sekä tukevaan toimintaan. Opintoseteli otettiin käyttöön valtakunnallisesti vuonna 2007 ja Opetushallitus on hoitanut opintoseteliavustukset vuodesta 2009 lähtien. (Pöyhönen et al. 2009.) Opetusministeriön uusissa maahanmuuttopoliittisissa linjauksissa (opetusministeriön julkaisuja 2009:48) todetaan, että opintoseteliavustusten määrää lisätään edel-

¹⁶ www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/Hankkeet/pop/Opetusryhmien_pienentaminen.html (luettu 26.8.2011)

leen ja suunnataan sitä maahanmuuttajien aktivoimiseen kieliopintoihin ja muuhun yhteiskuntaan integroivaan koulutukseen. Työssä otetaan myös huomioon kansanopistojen rooli suhteessa turvapaikanhakijoiden vastaanoton järjestelmään.

1.3 Aikaisemmat tutkimukset ja selvitykset

Aikuisten maahanmuuttajien yleissivistävästä koulutuksesta on tehty taustaselvityksiä ja katsauksia kehittämishankkeissa ja osana kansallisia kehittämisehdotuksia, mutta kokoavaa selvitystä perusopetukseen valmistavasta opetuksesta, perusopetuksesta ja lukiokoulutuksesta ei ole tehty aikaisemmin. Perusopetukseen valmistavasta opetuksesta on Opetushallituksen toimesta on julkaistu vuonna 2008 selvitys perusopetukseen valmistavasta opetuksesta, joka perustuu tilannekatsaukseen syyslukukaudelta 2006 (Sarsama ja Nissilä, 2008). Selvityksen toteuttamisen syynä oli erityisesti myös Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa 2003–2008 ollut tavoite perusopetukseen valmistavan opetuksen laajentamisesta puolesta vuodesta vuoteen. Edellinen selvitys oli julkaistu vuonna 2004 (Maahanmuuttajaoppilaiden perusopetukseen valmistava opetus ja perusopetus syyslukukaudella 2003, Opetushallitus, 2004).

Aikuisten maahanmuuttajien perusopetuksesta ja koulutuspoluista puuttuu taustaselvitys, mutta nuorten maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden koulutuspolkuja on tutkittu enemmän. Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden seurannan perusteoksena Suomessa voi pitää Opetushallituksen toteuttamaa Maahanmuuttajaoppilaat ja koulutus -tutkimusta (Kuusela J. & al. 2008). Tutkimuksessa tarkastellaan tilastoaineistoon perustuen nuorten maahanmuuttajataustaisten oppilaiden perusopetuksen oppimistuloksia, koulutusvalintoja ja työelämään sijoittumista sekä sitä, toteutuvatko maahanmuuttajataustaisten oppilaiden tasa-arvoiset koulutusmahdollisuudet 2000-luvun Suomessa.¹⁷

Maahanmuuttajien opiskelua lukiossa on selvitetty Opetushallituksen vuonna 2008 julkaistussa selvityksessä Maahanmuuttajien opiskelu lukiossa. Maahanmuuttajien opiskelun tuen muodot ja tarpeet nuorten lukiokoulutuksessa vuonna 2006 (Ikonen, K. ja Jääskeläinen, L.). Tuolloin kohderyhmänä oli nuorten lukiokoulutuksessa olevat, joten aikuisten lukiokoulutuksen osalta ei ole valtakunnallista maahanmuuttajia koskevia selvityksiä.

Uusin kaiken maahanmuuttajille suunnatun koulutuksen yhteenveto on Maahanmuuttajien koulutus Suomessa – tilannekatsaus (2011). Selvitykseen on koottu tiiviissä muodossa maahanmuuttajien opetuksen tilanne, erityisesti tilastollisena aineistona, vuoden 2010 lopussa ja kerrotaan opettajien koulutuksesta ja kelpoisuuksista sekä Opetushallituksen roolista maahanmuuttajien koulutuksen kehittämisessä. Selvitys kattaa maahanmuuttajien yleissivistävän, ammatillisen ja aikuiskoulutuksen.

1.4 Tietopohjaa tilastoista

¹⁷ Lisäksi Toisen sukupolven maahanmuuttajien koulutusta, koulutuspolkuja ja kielivalintoja toisella asteella käsittelee Tuomas Martikaisen ja Lotta Haikkolan toimittama Maahanmuutto ja sukupolvet (2010) artikkelikokoelma. Kirjassa tarjotaan myös uutta tilastotietoa aikuistuvan toisen sukupolven yhteiskunnallisesta asemasta ja integraatiosta, avataan maahanmuuttajien sukupolvimääritelmää niin suomalaisessa kuin kansainvälisessä tutkimuksessa sekä maahanmuuttoon liittyviä käsitteitä, kielipolitiikkaa ja identiteettejä. Lähimmäksi tämän selvityksen kohderyhmää on Opetushallituksen vuonna 2005 julkaistu Selvitys perusopetuksen loppuvaiheessa Suomeen tulleiden maahanmuuttajanuorten opetuksesta. Lisäksi erityisopetuksessa olevien nuorten maahanmuuttajien koulutus- ja työelämäkokemuksia on selvitetty julkaisussa Erityisluokka elämäkulussa¹⁷. Maahanmuuttajien oppimisvaikeuksien tunnistamisesta löytyy Helsingin Diakonissalaitoksen eri koulumuotoihin sovellettava julkaisu, jonka lähestymistapa ottaa huomioon kotoutumisen, kieli- ja kulttuuritaustan sekä arjen erilaiset toimintaympäristöt (Arvonen, A., Katva, L. & Nurminen, A.: Maahanmuuttajien oppimisvaikeuksien tunnistaminen. Jyväskylä, PS-kustannus, 2010.).

Koska yksiselitteistä maahanmuuttaja-indikaattoria ei ole tilastoissa käytössä, Tilastokeskus käyttää pääosin kolmea muuttujaa maahanmuuttajataustaisten henkilöiden tilastoinnissa: ulkomaan kansalaisuutta, äidinkieltä ja syntymämaata. Kulloinkin valittu tilasto antaa hyvin erilaisia lukuja. Tilastoista ei myöskään näy maassaoloaikaa tai maahanmuuton syytä. Tässä selvityksessä luokittelu perustuu pitkälti vieraskielisyyteen, sillä opiskelijan äidinkielellä nähdään olevan merkitystä koulutuksessa.

Uudessa laissa kotoutumisen edistämiseksi (1386/2010 32 §) tavoitteena on parantaa Suomeen muuttavien henkilöiden alkuvaiheen ohjausta ja kotoutumiskoulutusta. Myös kotoutumisen mittareita ollaan kehittämässä valtakunnallisesti liittyen uudistuvaan kotoutumislakiin. Sisäasiainministeriön maahanmuutto-osaston kotouttamisyksikkö on vetänyt kotouttamisen ja etnisten suhteiden seurannan ja indikaattoreiden kehittämishanketta, jossa on kehitetty kotouttamisen, kotoutumisen ja etnisten suhteiden seurantajärjestelmää tukeva palvelutarjontakysely sekä indikaattoreita. Niiden avulla on tarkoitus arvioida kotoutumista edistävien ja tukevien toimenpiteiden ja palvelujen tarjontaa, saatavuutta ja laatua sekä kotouttamisen vaikuttavuutta, kotoutumista ja etnisiä suhteita. Hankkeen esityksessä on 30 indikaattoria, joiden seurannan tulee perustua olemassa oleviin tietolähteisiin ja tarvittaessa niiden edelleen kehittämiseen. Ehdotetut indikaattorit liittyvät julkiseen palvelujärjestelmään, kielitaitoon, koulutukseen ja osaamiseen, sosioekonomiseen hyvinvointiin, terveyteen, kantaväestön ja maahanmuuttajien välisiin asenteisiin, osallistumiseen työmarkkinoilla, osallistumiseen yhteiskuntaan, turvallisuuteen, syrjimättömyyteen sekä maahanmuuttajien kotoutumiseen. Osallisena Suomessa -hankkeen kehittämissuunnitelman laatimat kokeiluhankkeiden kriteerisuositukset on jaettu makro- ja mikrotasoon. Hankkeessa ei ole vielä päädytty esittämään, miten indikaattoreiden seuranta ja TE-toimistoille ja kunnille suunnatut palvelukyselyt jatkossa huomioidaan. (Osallisen Suomessa väliraportti, s.127–131.)

Erilaisten mittareiden rakentamisen yksi käytännön ongelma on osaksi puutteellinen tilastotietovaranto. Vain henkilö pohjainen tiedonkeruu mahdollistaa esimerkiksi henkilöiden eri koulutusmuotoihin jatko- ja siirtymisen seurannan. Tässä kyselyssä haluttiin kartoittaa oppilaitosten opiskelijamääriä, sillä tilastoja selvityksen kaikista kouluasteista ei ole saatavilla vieraskielisten osalta. Tilastokeskus kerää tutkintoon johtavasta koulutuksesta oppilaitoksilta henkilö pohjaiset opiskelija- ja tutkintotiedot, eli tutkintoon johtamattomasta koulutuksesta ei ole pääosin saatavissa henkilö pohjaista tietoa¹⁸. Tämä tarkoittaa sitä, että jos tiettyjä taustamuuttujia, kuten tässä tapauksessa kieltä ja ikää ei ole eritelty tiedonkeruussa, tietoa ei ole mahdollista saada muuten kuin oppilaitoksilta kysymällä. Tilastokeskus kerää esimerkiksi määrälliset tiedot perusopetuksen valmistavaan opetukseen kuuluvista oppilaista, vieraskielisistä oppilaista perusopetuksen 1–9 luokilla ja lisäopetuksessa olevista oppilaista. Perusopetusta suorittavista saa erikseen tiedon yli 17-vuotiaista, mutta ei eri kieliryhmien osuudesta ko. ryhmässä. Oppilaitostyyppittäin voidaan toki päätellä, että kansaopistoissa annettava opetus koskee lähinnä oppivelvollisuusiän ylittäneitä. Selvitykseen lukeutuvista koulutusmuodoista tarkempaa tietoa opiskelijoiden kielestä sekä opetussuunnitelmasta (ai-kuisten/ nuorten) on saatavissa lukiokoulutuksen osalta.

Tilastokeskuksen kokoamat perusopetuksen oppilasmäärät eivät perustu henkilö pohjaiseen tiedonkeruuseen, joten vieraskielisten oppilaiden henkilö pohjainen seuranta ei ole oppilastietojen perusteella mahdollista kuin vain perusopetuksen päättöluokalla olevien osalta yhteishakuun liittyen. Henkilö pohjaisen seurannan ulkopuolelle jäävät myös automaattisesti henkilöt, jotka ovat hakeneet ja päässeet kansanopistojen järjestämään vapaan sivistystyön koulutuksiin, maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavaan koulutukseen (MAVA), ammatillisen koulutuksen ohjaavaan ja valmentavaan koulutukseen (Ammattistartti), valmentavaan ja kuntouttavaan opetukseen ja ohjaukseen¹⁹, sekä muihin toimenpiteisiin

¹⁸ Tällä hetkellä ei ole suunnitelmia perusopetuksen henkilö pohjaiseen tiedonkeruuseen siirtymisestä. Sen sijaan vapaan sivistystyön osalta OKM:n 27.1.2010 asettama ”Vapaan sivistystyön tilasto- ja tietopohjan kehittämishanke” esittää, että Tilastokeskus tekee opetus- ja kulttuuriministeriön toimeksiannosta vapaan sivistystyön oppilaitosten vapaan sivistystyön koulutuksen opiskelijoista henkilö tunnuspohjaisen tiedonkeruun. Lisäksi hanke esittää, että tiedonkeruun pohjalta kootaan määräajoin vapaan sivistystyön opiskelijoiden opiskelijaprofiilit. Lähde: Opetusneuvos Marianne Portin, Opetushallitus.

¹⁹ Valtiovarainministeriön Sähköisen asioinnin ja demokratian vauhdittamisohjelman (SADe-ohjelman) oppijan verkkopalvelut -osiossa on mukana KOULUTAAn laajentaminen koskemaan myös näitä ei tutkintoon johtavia koulutuksia. Se, tulevatko

kuten työpajoille. Tällä hetkellä siirtymiä voidaan seurata jossain määrin perusopetuksen lisäopetuksessa olevien osalta, sillä opetuksen järjestäjät vievät päättöluokalla olevien oppilaiden tiedot ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen sähköisen yhteishakujärjestelmä KOULUTAan. Kuitenkaan aikuisista kaikki eivät jatka yhteishakuun kuuluvalla nuorisoasteelle ja esimerkiksi aikuislukioihin siirtyvistä ei ole saatavissa KOULUTAa vastaavia siirtymätietoja.

Myöskään kotoutumiskoulutukselle asetettuja tavoitteita ei ole kyetty seuraamaan omaehtoisessa koulutuksessa, mikä todetaan myös hallituksen esityksessä kotoutumisen edistämisestä (2010/185). Henkilöpohjainen seuranta puuttuu tutkintoon johtamattomasta koulutuksesta ja omaehtoisessa koulutuksessa on kotoutumistoimenpiteiden piiriin kuuluvien maahanmuuttajien lisäksi myös muita maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita. Täten tilastointikäytännöt ja seurantajärjestelmät eivät ole mahdollistaneet kotoutujien erillistä seuranta.

Tässä selvityksessä opetuksen ja koulutuksen järjestäjiltä on haluttu saada yleiskuva siirtymistä, ohjaamiseen liittyvistä käytännöistä ja niihin liittyvistä ongelmista. Alueiden ja hallinnonalojen oman seurannan merkitys korostuu, kun valtakunnallista yhteenvetoja ei kyetä olemassa olevien tilastojen valossa tekemään. Siksikin tässä selvityksessä haluttiin ottaa selvää myös oppilaitosten näkemyksistä omaan toimintaan linkittyvistä kotouttamisstrategioissa, maahanmuutto-ohjelmista tai -strategioista, joissa mahdollisesti on vastuutettu alueellinen palvelutarjonta ja sen seuranta (ks. luku 2.5 Alueelliset seurantajärjestelmät).

1.5 Taustatietoja maahanmuutosta

Vuonna 2010 kaikista Suomessa asuvista 20-59-vuotiaista vieraskielisistä asui Uudellamaalla 55 %. Seuraavaksi eniten vieraskielisiä oli Varsinais-Suomessa ja Pirkanmaalla. Keski-Pohjanmaan maakunnassa on vähiten vieraskielisiä puolen prosentin osuudella.

Taulukko 1. 20-59-vuotiaat vieraskieliset maakunnittain

	2010	Muutos edelliseen vuoteen N	Muutos edelliseen vuoteen %	2010 %-osuus vieraskielisistä
MANNER-SUOMI	156 744	12177	8,4	100
Etelä-Karjalan maakunta	3 484	242	7,5	2,2
Etelä-Pohjanmaan maakunta	1 784	253	16,5	1,1
Etelä-Savon maakunta	2 030	124	6,5	1,3
Kainuun maakunta	1 105	108	10,8	0,7
Kanta-Hämeen maakunta	2 780	209	8,1	1,8
Keski-Pohjanmaan maakunta	809	77	10,5	0,5
Keski-Suomen maakunta	4 077	245	6,4	2,6
Kymenlaakson maakunta	4 948	368	8	3,2
Lapin maakunta	2 253	207	10,1	1,4
Pirkanmaan maakunta	11 109	860	8,4	7,1
Pohjanmaan maakunta	4 840	438	10	3,1
Pohjois-Karjalan maakunta	2 744	222	8,8	1,8
Pohjois-Pohjanmaan maa-	4 559	416	10	2,9

olemaan mukana yhteishaussa vai ainoastaan sähköisessä haussa, ei vielä ole selvä. Nykyinen yhteishakulainsäädäntö ei salli näiden koulutusten olla mukana yhteishaussa. Asiaa tullaan selvittämään OKM asettamassa työryhmässä. Lähde: ks. edellinen.

kunta				
Pohjois-Savon maakunta	2 945	242	9	1,9
Päijät-Hämeen maakunta	4 435	264	6,3	2,8
Satakunnan maakunta	2 688	320	13,5	1,7
Uudenmaan maakunta	86 328	6466	8,1	55,1
Varsinais-Suomen maakunta	13 826	1116	8,8	8,8

Lähde: Tilastokeskus / Väestötilastot

Suomeen muutti vuonna 2010 yhteensä 18 212 ulkomaan kansalaista. Taulukossa 2 on esitetty kaikki maahanmuutto maakunnittain vuonna 2010. Tilastoissa on mukana myös Suomen kansalaisia (yhteensä 7424). Kaikesta maahanmuutosta lähes 45 % kohdistuu Uudellemaalle. Seuraavaksi eniten Varsinais-Suomeen, jonne maahanmuutto oli hieman alle kahdeksan prosenttia ja Pirkanmaalle hieman yli seitsemän prosentin osuudella.

Taulukko 2. Maahanmuutto maakunnittain vuonna 2010 ja %-osuus maahanmuutosta

Maahanmuutto	2010	% maahanmuutosta
Etelä-Karjalan maakunta	582	2,3
Etelä-Pohjanmaan maakunta	491	1,9
Etelä-Savon maakunta	360	1,4
Kainuun maakunta	276	1,1
Kanta-Hämeen maakunta	463	1,8
Keski-Pohjanmaan maakunta	188	0,7
Keski-Suomen maakunta	725	2,8
Kymenlaakson maakunta	843	3,3
Lapin maakunta	977	3,8
Pirkanmaan maakunta	1 895	7,4
Pohjanmaan maakunta	1 338	5,2
Pohjois-Karjalan maakunta	559	2,2
Pohjois-Pohjanmaan maakunta	1 159	4,5
Pohjois-Savon maakunta	578	2,3
Päijät-Hämeen maakunta	613	2,4
Satakunnan maakunta	593	2,3
Uudenmaan maakunta	11 435	44,6
Varsinais-Suomen maakunta	1 980	7,7
Ahvenanmaa	581	2,3
Yhteensä	25 636	100 %

Lähde: Tilastokeskus, Muuttoliike

Väestön koulutus rakenne

Väestön koulutusrakennetietoja on saatavissa²⁰ Opetushallituksen Wera -web raportointipalvelusta väestöryhmittäin. Selvityksen tekohetkellä uusin tilasto on vuodelta 2009. Suomenkielisistä 15 – yli 54 vuotiaista 67 prosentilla on suoritettu joku perusasteen jälkeinen tutkinto. Käytössä olevien tilastojen valossa vieraskielisistä noin 44 prosentilla on suoritettu joku perusasteen tutkinto. Näistä noin seitsemällä prosentilla korkein suoritettu tutkinto on ylioppilastutkinto, ammatillinen perustutkinto on suoritettu hieman yli 14 prosentilla. Tilastot eivät ole aukottomia, sillä ulkomailta suoritettujen tutkintojen määrässä on alipeittoa. Taulukossa 3. on esitetty tutkinnot ylimmän saavutetun tutkinnon mukaan.

Taulukko 3. Vieraskielisten koulutus rakenne vuonna 2009

Ikäryhmä	Ikäluokat	PERUS-ASTEEN JÄLK. TUTKINTOJA YHTEENSÄ(%)	Ylioppilastutk.(%)	2.asteen peruskoul.(%)	ja erik. amm. tutk.(%)	Opistoaste (%)	Al.korkea koulu ja amm.ka (%) 1)	Ylempi korkeakoulu (%) 2)	Tutkijakoulutusaste(%) 3)	Tunte-maton (%)	EI PERUS-ASTEEN JÄLK. TUTKIN-TOA(%)
KAIKKI YHTEENSÄ											
15-24-vuotiaat	31,196	25,2	11,6	10,5	0,5	0,4	1,6	0,6	0	0	74,8
25-34-vuotiaat	49,443	43,8	6,7	13,6	2,4	2,2	9,1	8,9	0,9	0	56,2
35-44-vuotiaat	41,167	49,6	5,9	15,8	3,8	4,9	8	9,3	1,8	0	50,4
45-54-vuotiaat	28,665	53,4	5,1	17,4	3,7	6,7	7,8	10,8	1,9	0	46,6
yli 54-vuotiaat	20,47	47,8	4,9	15	1,8	6,8	7,9	9,5	1,9	0	52,2
Ikäluokat yhteensä	170,941	43,9	6,9	14,4	2,6	3,8	7,1	7,9	1,2	0	56,1

Lähde: Tilastokeskus – Opetushallituksen WERA – web-raportointipalvelu

1) Alempi korkeakouluaste ja ammatillinen korkea-aste = ammatillinen korkea-aste, ammattikorkeakoulututkinto, alempi korkeakoulututkinto

2) Ylempi korkeakouluaste = ylempi ammattikorkeakoulututkinto, ylempi korkeakoulututkinto, lääkärin erikoistumisopinnot

3) Tutkijakoulutusaste = lisensiaatintutkinto, tohtorintutkinto

Taulukossa 4 on esitetty maakunnittain vieraskielisten ikäluokka 15-yli 54-vuotiaista ja ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osuus 15- yli 54-vuotiaista ja erikseen 24- yli 54-vuotiaista vuonna 2009.

Taulukko 4. Vieraskielisten ikäluokka 15-yli 54-vuotiat, ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osuus 15- yli 54-vuotiaista ja erikseen 24- yli 54-vuotiaista maakunnittain vuonna 2009

	Ikäluokka 15-yli 54 yhteensä	Ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa 15- yli 54 -vuotiaat %	Ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa 24-yli 54 -vuotiaat %
Uusimaa	92 025	58,7	55,2
Ahvenanmaa	1 113	65,9	63,4
Lappi	3 599	57	52,1
Kainuu	1 231	49,9	44,7
Pohjois-Pohjanmaa	4 897	52,1	47,5
Keski-Pohjanmaa	842	60,8	50,4
Pohjanmaa	5 163	62,9	57,0
Etelä-Pohjanmaa	1 750	60	55,5

²⁰ Väestön koulutus rakenne ikäryhmittäin (%). Koulutustiedot perustuvat Tilastokeskuksen tutkintorekisterin tietoihin. Tutkintorekisterin ylioppilastutkintotiedot ovat ylioppilastutkintolautakunnalta, muut tutkintotiedot ovat suoraan oppilaitoksilta. Väestöä koskevat tiedot perustuvat Väestörekisterikeskuksen väestön keskusrekisterin tietoihin. Tutkinnon suorittaneella väestöllä tarkoitetaan ylioppilastutkinnon, ammatillisen peruskoulutuksen, ammatti- ja erikoisammattitutkinnon sekä ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa tutkinnon suorittaneita. Ulkomailta suoritettujen tutkintojen tiedot on saatu Opetushallitukselta, Terveydenhuollon oikeusturvakeskukselta ja työministeriöltä. Ks. laatuseloste: http://www.stat.fi/til/vkour/2008/vkour_2008_2009-12-04_laa_001.html

Keski-Suomi	4 573	47,7	42,7
Pohjois-Karjala	3 064	46,5	41,6
Pohjois-Savo	3 128	48,4	44,6
Etelä-Savo	2 422	52,2	48,7
Etelä-Karjala	3 904	49	44,4
Kymenlaakso	5 404	48,9	45,7
Päijät-Häme	5 041	48,6	45,0
Pirkanmaa	11 813	54,8	51,2
Kanta-Häme	2 992	56,5	54,1
Satakunta	2 771	54,2	51,8
Varsinais-Suomi	15 209	52,8	48,5

Lähde: Tilastokeskus – Opetushallituksen WERA – web-raportointipalvelu

Pohjanmaalla on vieraskielisillä Manner-Suomen heikoin koulutus pohja, jos tarkastellaan ilman perusopetuksen jälkeistä tutkintoa olevien määriä (62,9 %). Seuraavaksi heikoin koulutus pohja on Etelä-Pohjanmaalla (60,8 %) ja Keski-Pohjanmaalla (60 %). Uusimaa ei poikkea suuresti 58,7 prosentin osuudellaan. Perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneista parhaimmat suhdeluvut on Pohjois-Karjalassa (46,5) ja Keski-Suomessa (47 %).

Kun lukuja tarkastelee erikseen 24 – yli 54 -vuotiaista, Pohjanmaalla ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa on 57 % muunkielisten ikäluokasta, Etelä-Pohjanmaalla 55,5 % ja Keski-Pohjanmaalla 50 %. Uudellamaalla 55 % muunkielisistä on ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa. Perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneita yli 24-vuotiaita eniten on Pohjois-Karjalassa (41,6 %) ja Keski-Suomessa (42,7 %).

2 Kyselyn tarkoitus ja toteutus sekä vastaajien taustatiedot

Selvityksen aineisto koottiin valtakunnallisella kyselyllä, jonka tarkoitus oli kartoittaa olemassa oleva koulutustarjonta oppilaitoksissa ja tuoda esiin aikuisten maahanmuuttajien perusopetuksen ja lukiokoulutuksen järjestämisen toimintamalleja ja kehittämiskohteita. Kysely lähetettiin suomenkielisille perusopetuksen valmistavaa opetusta, perusopetusta ja lukiokoulutusta järjestäville kansanopistoille, aikuislukioille sekä lukiodien aikuislinjoille. Aikuislukioista mukaan otettiin oppilaitokset, joilla on oma opinnoista vastaava henkilö kuten apulaisrehtori, ja joissa aikuisten opetus järjestetään erillään nuorten opetuksesta. Kyselyn vastaukset pyydettiin valmisteltaviksi asiantuntijatiimissä, johon kuuluu rehtori, Suomi toisena kielenä -opettaja, opinto-ohjaaja tai opinto-ohjaajan tehtäviä hoitava taikka tunteva henkilö. Vastaukset kerättiin sähköisesti Survette-kyselylomakkeella. Kyselylomake toimitettiin etukäteen tutustuttavaksi ja käsiteltäväksi oppilaitoksissa ennen vastausten täyttämistä verkossa.

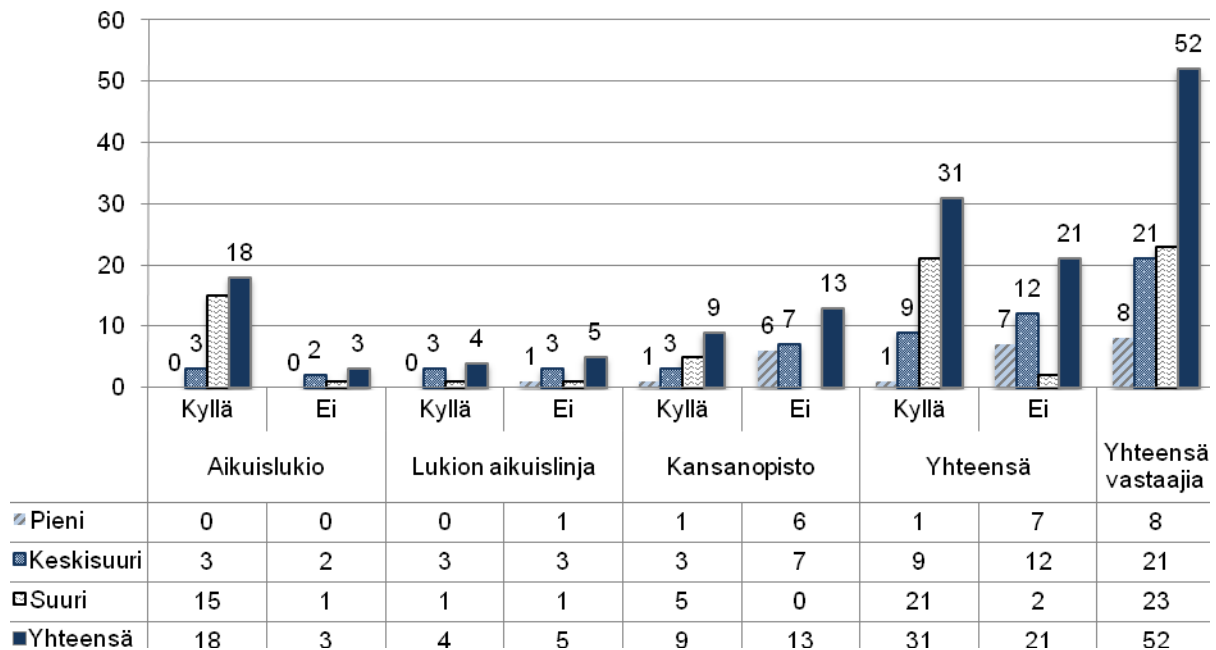
Kartoitettavia oppilaitoksia oli yhteensä 67. Kyselyyn saatiin 52 vastausta eli vastausprosentti oli 78. Lukioista saatiin yhteensä 30 vastausta (39:stä) eli 77 % lukiodien kohderyhmästä. Näistä aikuislukioita oli 21 ja lukion aikuislinjoja yhdeksän. Kansanopistoista saatiin 22 vastausta (28:sta) eli 79 % kohderyhmästä. Vastausten edustettavuutta voidaan pitää varsin hyvänä.

Taulukko 5. Kyselyn kohderyhmän oppilaitokset ja vastausprosentti.

	Vastanneet N	Ei vastanneet N	Yhteensä N	Vastaus-%
Lukiot	30	9	39	77
Kansanopistot	22	6	28	79

Yhteensä	52	15	67	78
----------	----	----	----	----

Maahanmuuttajataustaisella opiskelijalla tarkoitetaan opiskelijaa, jonka äidinkieli on muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Niiden oppilaitosten osalta, joissa ei ollut maahanmuuttajaopiskelijoita, kysely päättyi taustatietoja koskevaan osioon. Kyselylomake on liitteessä 4. Maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita oli yhteensä 31 oppilaitoksessa eli 60 % vastanneista oppilaitoksista jossain kyselyssä kartoitetussa koulutusmuodoista.

Kuvio 1. Kyselyyn vastanneiden oppilaitosten määrä (N) jaoteltuna kunnan koon²¹ sekä maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden mukaan.

Lukioista saatiin yhteensä 30 vastausta. Näistä yhteensä 22:ssa oli maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita eli 73 % lukioista. Aikuislukioista kyselyyn vastasi 21, joista 18:ssa oli maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita (86 % aineistosta) ja joista 15 (71 %) sijaitsi suuressa yli 50 000 asukkaan kaupungissa ja kolme keskisuudessa kaupungissa. Kolmessa aikuislukiossa ei ollut maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita. Näistä kaksi sijaitsi keskisuudessa ja yksi suuressa kaupungissa. Yhdeksästä kyselyyn osallistuneesta lukion aikuislinjasta neljässä oli maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita. Näistä kolme oli keskisuuria kaupunkia ja yksi yli 50 000 asukkaan kaupunki.

Kansanopistoista saatiin 22 vastausta. Näistä yhdeksässä eli 41 % aineiston kansanopistoista oli vieraskielisiä opiskelijoita. Kansanopistot, joissa oli maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita, sijaitsivat pääosin kaupungeissa, joissa oli yli 50 000 asukasta (N 5). Ei-vastanneissa ei ollut yhtään suurta eli yli 50 000 asukkaan kaupunkia ja vastanneet jakautuivat suurin piirtein puoliksi pienten ja keskisuurten kaupunkien välille.

Taulukosta 6. näkee vastaajien alueellisen sijainnin oppilaitoksen tyyppin mukaan jaoteltuna. Lisäksi taulukossa on eroteltu vastaajat, joilla on vieraskielisiä opiskelijoita (perusopetukseen valmistavassa opetukses-

²¹ Pieni = alle 10 000 asukasta, keskisuuri = 10 000 – 50 000 asukasta, suuri = yli 50 000 asukasta.

sa, perusopetuksessa tai lukiokoulutuksessa). Eniten vastaajia on Uudeltamaalta, kuten myös oppilaitoksissa, joissa on vieraskielisiä opiskelijoita.

Taulukko 6. Vastaajat maakunnan ja oppilaitostyyppin mukaan

	Vieraskielisiä opiskelijoita			Ei vieraskielisiä opiskelijoita			Vastaajat yhteensä		
	Yhteensä	Lukio	Kansanopisto	Yhteensä	Lukio	Kansanopisto	Yhteensä	Lukio	Kansanopisto
Etelä-Karjala	0						0	0	0
Etelä-Pohjanmaa	2	1	1	2	1	1	4	2	2
Etelä-Savo	2		2	2	1	1	4	1	3
Kainuu	0						0	0	0
Kanta-Häme	1	1					1	1	0
Keski-Pohjanmaa	1	1		1		1	2	1	1
Keski-Suomi	2	1	1	1		1	3	1	2
Kymenlaakso	3	2	1				3	2	1
Lappi	2	2		1		1	3	2	1
Pirkanmaa	1	1		2	1	1	3	2	1
Pohjanmaa	0			1	1		1	1	0
Pohjois-Karjala	3	1	2				3	1	2
Pohjois-Pohjanmaa	1	1		4	1	3	5	2	3
Pohjois-Savo	0			1		1	1	0	1
Päijät-Häme	3	2	1				3	2	1
Satakunta	1	1		3	2	1	4	3	1
Uusimaa	6	6		2	1	1	8	7	1
Varsinais-Suomi	3	2	1	1		1	4	2	2
	31	22	9	21	8	13	52	30	22

2.1 Tarjolla oleva koulutus ja aineiston opiskelijamäärät

Tässä luvussa esitellään kyselyn avulla kootun aineiston opiskelijamäärät kootusti (ks. taulukko 7 alla). Luvut löytyvät myös kutakin koulutusmuotoa esittelevästä luvusta.

Taulukko 7. Aineiston opiskelijamäärät: vieraskieliset ja kaikki opiskelijat, %-osuus sekä oppilaitosten määrä aineistossa*.

	Kaikki opiskelijat	Vieraskieliset opiskelijat	Vieraskieliset %	Oppilaitokset N
Perusopetukseen valmistavassa opetuksessa (20.9.2010)	255	255	100 %	7
Perusopetuksen alkuvaiheen opetus (20.9.2010)	41	41	100 %	2
Perusopetuksessa (pääasiassa vuosiluokat 7-9) (20.9.2010)	946	757	80 %	22
Perusopetuksen päättötodistuksen kalenterivuonna 2010 suorittaneet	197	154	78 %	16 (17)
Perusopetuksen lisäopetuksessa (20.9.2010)	266	40	15 %	10
Ns. lukiokoulukseen valmistavassa opetuksessa (20.9.2010)	45	23	51 %	3
Lukiokoulutuksen tutkintotavoitteisessa koulutuksessa (20.9.2010)	5 724	662	12 %	18 (23)
Lukion aineopiskelijat (20.9.2010)	7 077	667	9 %	20 (23)
Lukion aineopiskelijoista kahden tutkinnon suorittajat (20.9.2010)	2 953	147	5 %	10 (11)
Ylioppilastutkinnon kalenterivuonna 2010 suorittaneet	1 407	65	4,6 %	12 (14)
Vuonna 2010 vain lukion päättötodistuksen suorittaneet	110 (219)	19	17 % (9 %)	5 (16)

*Suluissa oleva luku: Oppilaitokset, joilla on vieraskielisiä opiskelijoita, mutta joiden määrää ei ole osattu eritellä aineistoon. Näiden oppilaitosten opiskelijamäärä puuttuu aineiston kaikkien opiskelijoiden määrästä. Poikkeuksena on lukion päättötodistuksen suorittaneet: Suluissa oleva luku sisältää kaikki ilmoitetut opiskelijat, vaikka vieraskielisiä ei olisi.

Perusopetukseen valmistavassa opetuksessa oli tilastointipäivänä 20.9.2010 yhteensä **255 oppilasta seitsemässä oppilaitoksessa**, eli neljässä kansanopistossa ja kolmessa aikuislukiossa. **Perusopetuksen alkuvaiheen opetuksessa** oli tilastointipäivänä 20.9.2010 yhteensä 41 vieraskielistä oppilasta kahdessa aikuislukiossa. **Perusopetuksessa (pääasiassa vuosiluokat 7-9)** tilastointipäivänä 20.9.2010 oppilaita oli 22 oppilaitoksessa yhteensä 946, joista 757 eli 80 % oli vieraskielisiä. Vieraskielisistä 55 opiskeli viidessä kansanopistossa, 698 opiskeli 16 aikuislukiossa ja yhdessä lukion aikuislinjan oppilaitoksessa oli neljä oppilasta. Kalenterivuonna 2010 **perusopetuksen päättötodistuksen suorittaneita** oppilaita oli yhteensä 16 oppilaitoksessa 197, joista vieraskielisiä oli 154 eli 78 %. Viidessä eri kansanopistossa yhteensä 23 vieraskielistä oppilasta suoritti perusopetuksen päättötodistuksen. Kymmenessä aikuislukiossa päättötodistuksen suoritti 130 vieraskielistä ja yhdellä lukion aikuislinjalla suoritti yksi vieraskielinen perusopetuksen päättötodistuksen. Tämän aineiston **perusopetuksen lisäopetuksessa** oli tilastointipäivänä 20.9.2010 yhteensä 266 opiskelijaa, joista 40 eli 15 % oli vieraskielisiä. Vastauksia tuli kuudesta kansanopistosta, kolmesta aikuislukiossa ja yhdeltä lukion aikuislinjalta. **Jonkintyyppisessä lukiokoulukseen valmistavassa opetuksessa (ns. starttilukio tai vastaava)** oli tilastointipäivänä 20.9.2010 yhteensä 45 opiskelijaa yhdessä kansanopistossa ja kahdessa aikuislukiossa, joista vieraskielisiä oli 23 eli hieman yli puolet.

Kysely aineistossa yhteensä 23 oppilaitosta (22 lukiota ja yksi kansanopisto) on ilmoittanut opiskelijoiden määrän **lukiokoulutuksen tutkintotavoitteisessa koulutuksessa** tilastointipäivänä 20.9.2010, mutta niistä vain 18 on eritelty vieraskielisten määrät. Näiden yhteisopiskelijamäärä oli 5 724, joista 662 oli vieraskielistä eli hieman vajaa 12 %. Vieraskielisten osuus oppilaitoksissa vaihteli 0,3 prosentista 38 prosenttiin. **Lukion aineopiskelijoita** tilastointipäivänä 20.9.2010 ilmoitti 23 oppilaitosta, joista 20 osasi eritellä vieraskielisten määrän. Näissä oppilaitoksissa oli lukion aineopiskelijoita yhteensä 7 077, joista 667 eli 9 % oli vieraskielisiä. Vieraskielisten opiskelijamäärät vaihtelivat myös suuresti: 0,2 prosentista 42 prosenttiin. Lisäksi oppilaitoksilta kysyttiin **lukion aineopiskelijoista kahden tutkinnon suorittajat** tilastointipäivänä 20.9.2010: Yhteensä 11 oppilaitoksella oli myös vieraskielisiä opiskelijoita. Näistä 10 on eritelty vieraskielisten määrät: Opiskelijoita oli yhteensä 2 953, joista 147 eli 5 % oli vieraskielisiä. Lisäksi kolme oppilaitosta, joilla ei ole yhtään vieraskielistä kahden tutkinnon aineopiskelijaa, ilmoittivat opiskelijamääränsä. Jos mukaan ottaa myös nämä oppilaitokset, vieraskielisiä oli kahden tutkinnon suorittajista 4 %.

Yhteensä 20 oppilaitosta on ilmoittanut **ylioppilastutkinnon kalenterivuonna 2010 suorittaneiden opiskelijoiden määrän**. Näistä 14:sta on myös vieraskielisiä opiskelijoita ja näistä kaksi ei ole osannut eritellä vieraskielisten määrää. Siten 12 oppilaitoksessa on yhteensä 1 407 ylioppilastutkinnon suorittanutta, joista 65 eli 4,6 % on vieraskielisiä. Jos luvut suhteuttaa myös niihin oppilaitoksiin, joissa ei ole vieraskielisiä, ylioppilastutkinnon suorittaneita on yhteensä 1 572, jolloin vieraskielisten osuus on 4 %.

Selvityksessä kysyttiin **vuonna 2010 vain lukion päättötodistuksen suorittaneiden opiskelijoiden määriä**. Kuudessa oppilaitoksessa oli vieraskielisiä päättötodistuksen suorittaneita, mutta vain viisi osasi eritellä opiskelijoiden määrän. Näissä oppilaitoksissa lukion päättötodistuksen suoritti yhteensä 110 opiskelijaa, joista 19 oli vieraskielisiä, eli jopa 17 %. Kun mukaan ottaa oppilaitokset (N 16), joilla ei ole vieraskielisiä päättötodistuksen suorittaneita, kaikkia opiskelijoita on yhteensä 219, jolloin vieraskielisten osuus siitä on hieman vajaa 9 %.

Taulukosta 8. näkee niiden kyselyyn vastanneiden oppilaitosten määrät, joissa on maahanmuuttajataustaisia aikuisia opiskelijoita. Taulukossa on yhdistetty lisäopetuksen muodot. Lisäksi mukana ovat perusopetukseen valmistavaa opetusta sekä perusopetuksen alkuvaiheen opetusta järjestävät kaksi oppilaitosta, joilla ei ole ko. tilastointipäivänä ollut opiskelijoita, mutta jotka ovat kyselyssä vastanneet järjestävänsä ko. koulutusta.

Taulukko 8. Oppilaitosten määrä järjestettävän opetuksen mukaan

	Perusopetukseen valmistava opetus (N oppilaitoksia)	Perusopetuksen alkuvaiheen opetus (N oppilaitoksia)	Perusopetuksen pääasialliset vuosiluokat 7-9 (N oppilaitoksia)	Perusopetuksen lisäopetus + lukiopetukseen valmistava lisäopetus (N oppilaitoksia)	Lukiokoulutus
Kansanopistot	6	0	5	7	1
Aikuislukiot	3	4	16	3	18
Aikuislinja	0	0	1	1	4
Yhteensä	9	4	22	11	23

Muu tarjottu koulutus

Kyselyssä haluttiin kartoittaa maahanmuuttajille suunnattua koulutusta laajemmin, joten oppilaitoksilta kysyttiin, järjestääkö oppilaitos muuta ensisijaisesti maahanmuuttajille suunnattua koulutusta. Jopa 61 % (N 19/31) oppilaitoksista ilmoitti järjestävänsä muuta erityisesti maahanmuuttajille suunnattua koulutusta (viisi kansanopistoa kuudesta ja yhdeksän lukioita eli noin puolet). Useissa vastauksista oli kuitenkin viitattu jo kysytyyn koulutukseen, joten varsinaista muuta koulutusta oli 14 vastaajalla eli alle puolella.

Yhdellä oppilaitoksella on perusopetukseen valmentavaa koulutusta ("Tsemppi"). Vain yksi vastaaja toi esiin maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavan koulutuksen (MAVA). Eniten oppilaitoksissa järjestetään erilaista työvoimapolittista kielikoulutusta / kotoutumiskoulutusta²². Lisäksi mainittiin Opin Aika -projekti nuorille maahanmuuttajille päiväopetuksena, perusopetuksen aineopiskelu, koulunkäyntiavustajien ammattitutkintoon valmistava koulutus sekä lasten- ja nuorten erityisohjaajan ammattitutkintoon valmistava koulutus.

2.2 Käytössä oleva henkilökunta

Maahanmuuttajien opetuksessa käytettävissä olevaa henkilökuntaa kysyttiin erikseen perusopetukseen valmistavan opetuksen, perusopetuksen ja lukiokoulutuksen osalta. Taulukossa 9 on esitetty henkilökunnan ilmoittaneiden oppilaitosten määrä lukuina ja prosentteina. Kuviossa 2 henkilöstön määrä on havainnollistettu prosenttipalkkeina.

²² Mainittuja koulutuksia olivat suomen kieli ja kulttuurin koulutus luku- ja kirjoitustaidottomille aikuisille; Sujuvasti suomea maahanmuuttajille; suomen kielen ja kulttuurin koulutus (paluumuuttajille); aineopintoja S2-kielissä: 194/192 opp, Suomen askeleet 1 ja 2, Suomen kielen jatkolinja; Suomen kielen kurssit maahanmuuttajille, tasot 1-4 (ei perusopetuksen opetussuunnitelma), Suomen historia/tuntemus paluumuuttajille; "Kotokoulutuksia ja muita eri tasoisia ja pituisia kielikoulutuksia yhteensä noin 300 maahanmuuttajaopiskelijalle vuosittain".

Taulukko 9. Henkilökunta perusopetukseen valmistavassa tai perusopetuksessa sekä lukiokoulutuksessa.

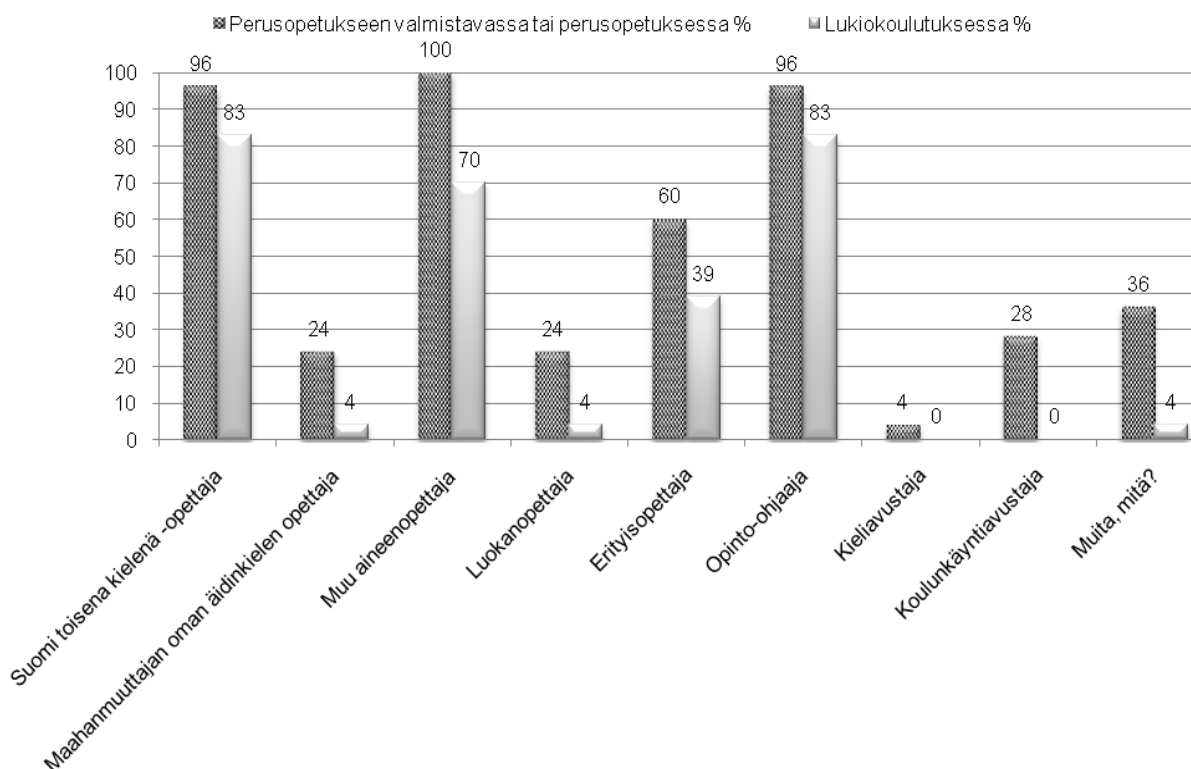
	Perusopetukseen valmistavassa tai perusopetuksessa		Lukiokoulutuksessa	
	N (yht. 25)	%	N (yht. 23)	%
Suomi toisena kielenä -opettaja	24	96	19	83
Maahanmuuttajan oman äidinkielen opettaja	6	24	1	4
Muu aineenopettaja	25	100	16	70
Luokanopettaja	6	24	1	4
Erityisopettaja	15	60	9	39
Opinto-ohjaaja	24	96	19	83
Kieliavustaja	1	4	0	0
Koulunkäyntiavustaja	7	28	0	0
Muita, mitä? (Vastaus alla)	9	36	1	4

Maahanmuuttajan oman äidinkielen opettaja oli perusopetukseen valmistavassa tai perusopetuksessa neljänneksellä vastanneista, lukioista vain yhdellä. Opinto-ohjaaja oli käytössä suurimmassa osassa oppilaitoksia niin perusopetuksen kuin lukiokoulutuksen puolella. Suomi toisena kielenä -opettajia on yhtä oppilaitosta lukuun ottamatta kaikilla perusopetusta järjestävillä oppilaitoksilla. Lukioista vajaalta viidennekseltä puuttuu oma S2-opettaja. Muita aineenopettajia oli mainittu olevan maahanmuuttajien käytössä lukiokoulutuksessa vain 70 %:lla vastanneista. Niillä oppilaitoksilla, joilla ei ollut merkitty aineenopettajaa, oli vain muutamia maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita. Kieliavustaja oli käytössä vain yhdellä vastaajalla perusopetuksessa.

Oppilaitoksilta kysyttiin myös, mitä muuta henkilöstöä on tarjolla valmiiden vaihtoehtojen lisäksi. Vastaukset (N 10) koskivat perusopetusta yhtä lukiota lukuun ottamatta. Lukiota koskevassa muuhenkilökunta vastauksessa on mainittu kuraattorin palvelut yhteisenä päiväkoulun kanssa. Yhdessä (aikuislukion) vastauksessa täsmennettiin, että erityisopettaja on yhteinen päivälukioiden kanssa ja että äidinkielen opettaja hoitaa myös suomi toisena kielenä -opetusta. Perusopetukseen valmistavassa tai perusopetuksessa oli mainittu muuta henkilökuntaa seuraavasti: Kuraattori, psykologi, ryhmänohjaaja, yhteisöpedagogi, aineenopettaja laskupajan pitäjänä sekä aineenopettaja maahanmuuttajataustaisten tukiohjaajana. Maahanmuuttajien opetuksen koordinaattori on kahdella vastaajalla. Lisäksi yhdessä oppilaitoksessa koulutuskoordinaattorin työajasta on määritetty 65 % maahanmuuttajien opetuksen organisointiin, järjestelyyn, asiakaspalveluun ja ohjaukseen. Yhdessä avovastauksessa mainittiin määräaikaikaiset kieliavustajat, jotka ovat työharjoittelusuhteisia. Samalla vastaajalla oli perusopetuksessa myös koulunkäyntiavustajaksi opiskelevia näyttötutkinto-opiskelijoita. Asuntola- ja vapaa-ajan ohjaaja mainittiin yhdessä kansanopiston vastauksessa. Lisäksi mainittiin, että maahanmuuttajanuorten ohjaushanke (MANO) on mahdollistanut kahden ohjaajan resurssin yhdelle lukiolle. Muita erilaisia tukihenkilöratkaisuja oli vapaaehtoistyöntekijät Maailmanvaihdon kautta (”lukuvuonna 2010–2011 taiwanilainen luokanopettaja ja sveitsiläinen opiskelija ovat olleet auttamassa lähinnä matematiikan oppitunneilla”) ja siviilipalvelusmies erityisopettajan apuna.

Esimerkkivastaus:

Perusopetuksessa maahanmuuttajilla on oma ryhmänohjaaja, jonka tehtävänä on opintoihin perehdyttäminen, opintosuunnitelman laadinnassa auttaminen, opintosuorituksen seuranta jne. Koulusihteerillä on tärkeä osa uusien opiskelijoiden ilmoittautumisten vastaanottajana ja alkuperähdytyksenantajana. Opinnot voi aloittaa koulun jokaisessa jaksossa eli 6 kertaa vuodessa. Lukiossa opiskelijat sijoitetaan lukion ohjausryhmiin.

Kuvio 2. Maahanmuuttajien käytössä oleva henkilöstö perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa (%)

Opetuksen ja koulutuksen järjestäjät voivat hakea TE-toimiston kautta erikielisiä kieliavustajia ja koulunkäyntiavustajia joko työharjoittelun, työelämävalmennuksen tai palkkatuetun työn muodoissa. Työharjoittelu työmarkkinatuella on TE-toimiston tarjoama palvelu, joka on tarkoitettu alle 25-vuotiaille ammattikoulutusta vailla oleville nuorille, jotka kuuluvat työmarkkinatukijärjestelmän piiriin. Työelämävalmennus on tarkoitettu 25 vuotta täyttäneille tai ammatillisen koulutuksen suorittaneille tai perus- tai ansiopäivärahan piiriin kuuluville henkilöille. Harjoittelun/ työvalmennuksen kesto on maksimissaan puoli vuotta. Palveluista ei synny työnantajalle kustannuksia. Palkkatukea taas voidaan myöntää henkilön palkkaamiseen, joka ei työllisty avoimille työmarkkinoille tai sijoitu koulutukseen. Tuen kesto vaihtelee TE-toimistoista riippuen, ja tukea voidaan myöntää maksimissaan kahdeksi vuodeksi. Oppilaitoksiin voidaan ottaa myös siviilipalveluvelvollinen esimerkiksi koulunkäyntiavustajan tehtäviin.

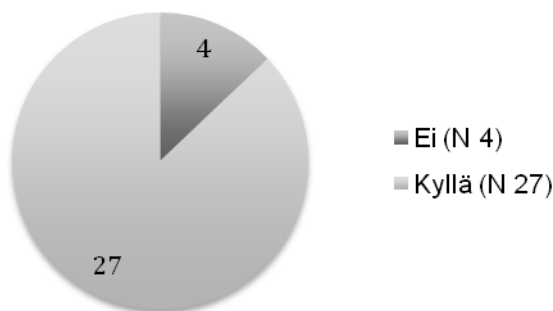
2.3 Oppilas- ja opiskelijahuoltopalvelut

Oppilas- ja opiskelijahuollosta säädetään perusopetuslaissa, lukiolaissa ja laissa ammatillisesta koulutuksesta. Oppilas- ja opiskelijahuollolla tarkoitetaan hyvän oppimisen, hyvän fyysisen ja psyykkisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa ja aikuisten lukiokoulutuksessa ei ole velvoitteita opis-

kelijahuollon järjestämiseen vastaavasti kuin mitä nuorille on taattava²³. Aikuiset opiskelijat ovat ns. normaaleja kuntalaisia mitä tulee terveydenhoidon hoitamiseen. Sen sijaan opiskelijoille voidaan järjestää erillisen valtionavustuksen tukemana maahanmuuttajien tukiopetus, kun maahantulosta on kulunut enintään kuusi vuotta²⁴. Tukiopetukseen tukea voidaan hakea ainoastaan tutkintoon tähtääville opiskelijoille; sitä ei saa aineopiskelijoille. Oppilaanohjausta/ opinto-ohjaus on turvattava myös aikuisopiskelijoille.

Aineiston oppilas-/ opiskelijahuoltopalvelut

Opiskelijahuoltopalveluita on 27:llä vastanneella (87 %) eli neljä lukiodien vastaajaa ilmoitti, ettei palveluita ole; näistä kaksi sijaitsi suuressa, yli 50 000 asukkaan kaupungissa ja kaksi keskisuuressa kaupungissa.

Kuvio 3. Oppilaitosten opiskelijahuoltopalvelut (N yhteensä 31).

Opiskelijahuollollisia tukitoimia opiskelijoiden opintojen varmistamiseksi sai kuvata avovastauksella. Vastauksissa (N 26) opiskelijoiden opintojen varmistamiseksi käytetyt opiskelijahuollolliset tukitoimet vaihtelivat suuresti. Vastauksista ei ole mahdollista tehdä arviota opiskelijahuoltopalveluiden tasosta ja kattavuudesta, mutta tarjottu palveluiden kirjo antaa kuvan oppilaitosten näkemyksistä oppilashuollosta opintojen varmistajana. Suppeimmillaan opintojen tukena oli mainittu vain opinto-ohjaus. Eniten kuvattiin opiskelijoihin kohdistuvia palveluja ja tukitoimia ja tarjolla olevaa henkilöstöä, osassa vastauksissa mainittiin myös hallinnointiin liittyviä kokoonpanoja kuten ”moniammatillinen yhteistyö kaupunkitasolla” tai yhteistyö vastaanottokeskuksen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa.

Yli puolessa vastauksissa mainittiin opinto-ohjaus (N 15), lähes yhtä usein nostettiin terveydenhoitajan palvelut (N 14). Erityisopettajan tuki esiintyi 11 vastauksessa. Kuudessa vastauksessa tuotiin esiin tukiopetus ja / tai läksykerhot. Yhdessä vastauksessa mainittiin tulkkipalvelut. Erilaista henkilöstöä oli kou-

²³ Perusopetuslain 46 § määrittellään muille kuin oppivelvollisille järjestettävä koulutus. Siten esim. 31 a § (13.6.2003/477) ja oppilashuollon terveydenhuoltolaissa (1326/2010) tarkoitettu kouluterveydenhuolto sekä lastensuojelulaissa (417/2007) tarkoitettu koulunkäynnin tukeminen ei koske oppivelvollisuuden ylittäneitä: Oppivelvollisuuden ylittäneille ei sovelleta lain oppilashuoltoa koskevaa kohtaa (31 a §) eikä erityisiä tuen muotoja kuten tukiopetus ja osa-aikainen erityisopetus (16 §, 16 a §), jotka muille opiskelijoille määrittellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti 31 a §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettua oppilashuoltotyössä. Myöskään erityinen tuki eli opetuksen järjestäminen osittain tai kokonaan erityisluokalla tai muussa soveltuvassa paikassa: (17 §) ei kuulu oppivelvollisuuden ylittäneiden opetuksen järjestämiseen. Lukiolain mukaan vammaisella tai muusta syystä erityistä tukea tarvitsevalle opiskelijalla on oikeus opiskelun edellyttämiin avustajapalveluihin, muihin opetuspalveluihin ja opiskelijahuollon palveluihin sekä erityisiin apuvälineisiin siten kuin siitä erikseen säädetään. Lukiolain 29 § ja 29 a §. Kuitenkaan kodin ja oppilaitoksen yhteistyötä ja opiskelijahuoltoa koskevia asioita ei sisällytetä aikuisille annettavaa opetusta varten laadittaviin opetussuunnitelman perusteisiin.

²⁴ Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta 1705/2009) 45 §: Opetusministeriön asetus 1777/2009: www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2009/20091777

lulääkäri, yhteisöpedagogi, opinto-ohjaaja, monikulttuurisuusohjaaja, koulupsykologi, laaja-alainen erityisopettaja, kuraattori, asuntolanvalvoja, vapaa-ajanohjaaja, psykologi, opiskelijahuoltaja.

Opiskelijahuollon tarjoamaa opintojen tukea kuvattiin esimerkiksi seuraavasti:

Iltalukiassa aloittavien opiskelijoiden erityisen tuen tarpeet kartoitetaan perehdyttämisviikon aikana erityisopettajan pitämän seulontatestin ja henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman liitteeksi tulevan itsearviointilomakkeen avulla. Jos havaitaan erityisopetuksen ja / tai strategiaopetuksen tai muun tuen tarvetta, tukitoimien suunnitteluun aloitetaan heti.

Opiskelija voi itse ottaa yhteyttä erityisopettajaan kaikissa opintojen vaiheissa tukea saadakseen. Myös esimerkiksi aineenopettajat ja opiskelijahuoltoryhmän jäsenet voivat kehottaa opiskelijaa kääntymään erityisopettajan puoleen havaitessaan opiskelijan tarvitsevan erityistä tukea omaan oppimiseensa liittyvissä asioissa.

Opiskelija ohjataan tarvittaessa LUE-kurssille ja / tai OPI-kurssille, joita järjestetään mahdollisuuksien mukaan vuosittain. Erityisopetusta annetaan henkilökohtaisena, ryhmämuotoisena ja konsultoiden.

Henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman lisäksi voidaan laatia erityisen tuen suunnitelma, johon kirjataan tarvittavat tukitoimet.

Erityisistä maahanmuuttajiin kohdistuvista tukipalveluista oli joitain mainintoja. Alle on koottu vastaukset, joissa joku erityisesti maahanmuuttajien oppimisen tuen näkökulma.

Maahanmuuttajataustaisten tukipalvelut/ henkilöstö:

"Opiskelijahuoltoryhmänä toimii TYKTUKI-ryhmä, johon kuuluu 2 opinto-ohjaajaa, erityisopettaja, kuraattori, maahanmuuttajataustaisten tukiohjaaja - ryhmä kokoontuu säännöllisesti lukuvuoden aikana."

"Opiskelun ja hyvinvoinnin tukipalvelu 2-4 h/vk maahanmuuttajatiimin opettajat pitävät."

"Opiskelijahuoltoryhmä, terveydenhoitaja, yhteisöpedagogi, opinto-ohjaaja, monikulttuurisuusohjaaja"

"Moniammatillinen opiskelijahuoltoryhmä: terveydenhoitaja, kuraattori, vapaa-ajanohjaaja, psykologi, pappi, erityisopettaja ja opinto-ohjaaja. Lisäksi kansanopistolle tyypillisesti koulutuksen vastaavalle opettajalle on resursoitu melko runsaasti ohjauksia opiskelijoiden henkilökohtaiseen ohjaukseen. Oman äidinkielen opetusta on järjestetty projektirahoituksella, mutta rahoitus ei ole pysyvä. Alueellista yhteistyötä oman äidinkielen opetuksessa viritellään."

Maahanmuuttoviranomainen oppilashuoltoryhmässä:

Opistossa oppilashuoltoryhmä kokoontuu säännöllisesti. Ryhmään kuuluvat rehtori tai vararehtori, terveydenhoitaja ja linjan vastaava opettaja. Tarvittaessa ryhmää täydennetään opiskelijasta vastuussa olevalla maahanmuuttoviranomaisella tai käsiteltävään asiaan liittyvien tahojen henkilöillä ja opiskelijaa itseään kuullaan myös.

Joustava apu kellon ajoista riippumatta. Opisto toimii internaattiperiaatteella ja näin ollen opistolla on 24 h päävystys, jos opiskelijoilla on tarve saada apua tai huolenpitoa. Oppilashuoltoon osallistuvat kaikki opistoyhteisössä työskentelevät henkilöt.

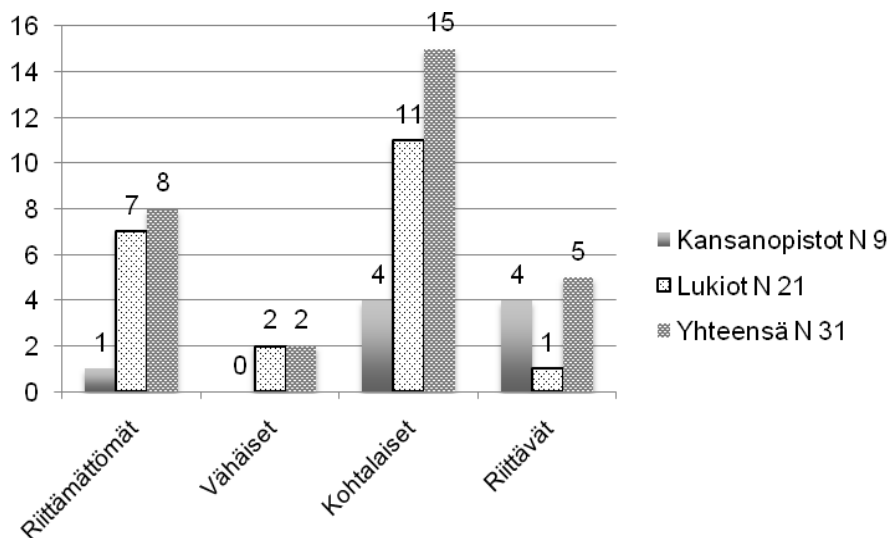
Yhteistyö maahanmuuttajapalveluiden kanssa:

Jokaisella ryhmällä on oma tuutor/opinto-ohjaaja, joka tukee opintojen suunnittelussa, jatko-opintosuunnitelmassa ja elämäntilanteeseen liittyvissä kysymyksissä. Lisäksi opistolla on oppilashuoltoryhmä, johon kuuluu erityisopettaja, terveydenhoitaja ja kolme muuta opettajaa. Oppilashuoltoryhmä kokoontuu keran kaudessa ja lisäksi tarvittaessa ratkaisemaan opiskelijoiden elämäntilanteeseen ja opintoihin liittyviä ongelmia. Lisäksi tehdään tiivistä yhteistyötä TE-toimiston, kaupungin sosiaalitoimen, maahanmuuttajapalveluiden ja nuorisopalvelupisteiden kanssa.

Opiskelijahuoltopalveluiden riittävyys

Vastaajia pyydettiin arvioimaan opiskelijahuollollisten tukitoimien riittävyys oppilaitoksen tarpeisiin nähden. Opiskelijahuollon riittävyyttä arvioivaan kysymykseen tuli yhteensä 30 vastausta. Vaihtoehdot on pisteytetty asteikolla 1–4 seuraavasti: Opiskelijahuollolliset tukitoimet ovat 1 = riittämättömän, 2 = vähäiset, 3 = kohtalaiset ja 4 = riittävät: Vastausten keskiarvo oli 2,6 ja mediaani 3.

Alla taulukossa on vastaukset purettuna oppilaitostyypeittäin. Taulukossa näkyy vastaajien määrä (N) ja prosentuaalinen osuus vastaajista. Riittämättömäksi palvelut arvioi yhdeksän vastaajaa, vähäisiksi ne näki kaksi, kohtalaisina niitä piti 15 eli noin puolet. Riittävinä palveluja piti viisi oppilaitosta.

Kuvio 4. Opiskelijahuoltopalveluiden riittävyys (N) oppilaitoksen tarpeisiin nähden.

Taulukko 10. Opiskelijahuoltopalveluiden riittävyys oppilaitoksen tarpeisiin nähden (N ja %)

Arvio	Kansanopistot N 9		Lukiot N 21	
	N	%	N	%
Riittämättömät	1	11	7	33
Vähäiset	0	0	2	10
Kohtalaiset	4	44	11	52
Riittävät	4	44	1	5

Kansanopistojen tyytyväisyys opiskelijahuoltopalveluiden riittävyyteen oli selvästi parempi kuin lukioilla. Kansanopistoista lähes puolet arvioi palvelut riittäviksi, lukioista vain yksi. Kansanopistoilla opiskelijahuoltopalveluihin kuuluu yleensä myös internaattitoiminnan kautta asuntola-ohjaaja, mikä mahdollistaa jopa ympärivuorokautisen tuen tarvittaessa. Kansanopistoissa käytössä on vastausten perusteella myös lukioita monipuolisemmin henkilöstöä käytössä. Vain yksi kansanopisto arvioi palvelut tarpeisiin nähden riittämättömiksi, lukioista kolmannes. Arviot opiskelijahuoltopalveluiden riittävyydestä eivät ole täysin suhteessa tarjottuihin opiskelijahuoltopalveluihin: Kansanopisto, jossa palvelut on koettu riittämättömiksi, tarjoaa jokaiselle ryhmälle oman tuutor/opinto-ohjaajan, joka tukee opintojen suunnittelussa, jatko-opintosuunnitelmassa ja elämäntilanteeseen liittyvissä kysymyksissä. Kolmella lukioilla, jotka arvioivat palvelut riittämättömiksi on tarjolla olevat palvelut kuvattu varsin hyvin, mikä ei luonnollisesti tarkoita

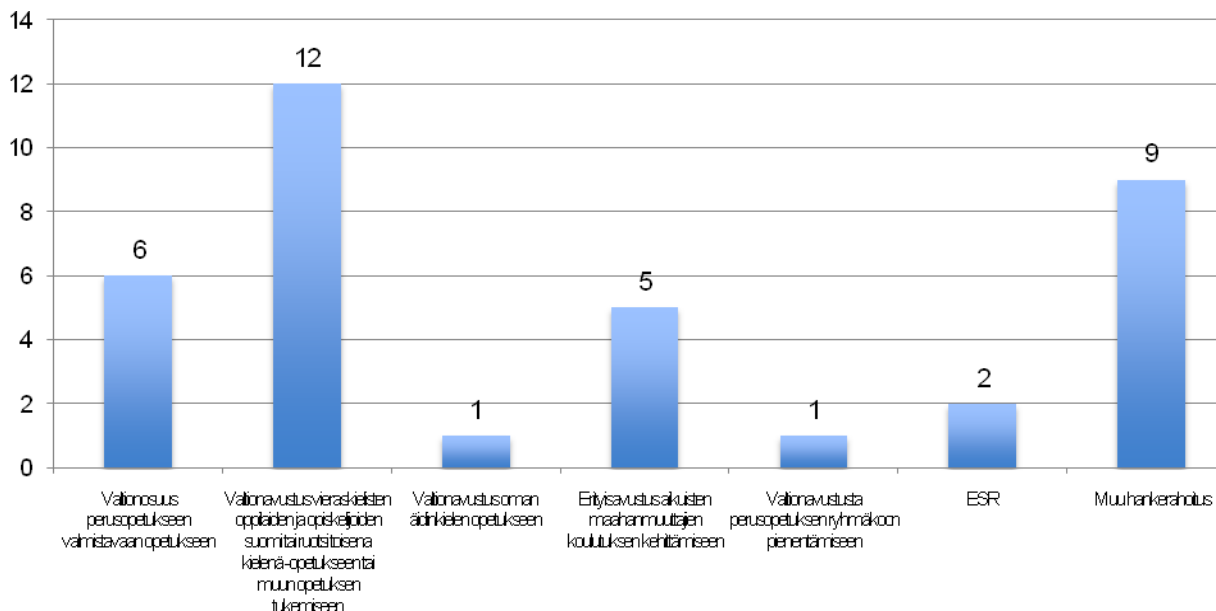
sitä, etteikö palveluiden tarve olisi selkeästi suurempi. Kolmella riittämättömiksi arvioineella lukiota ei ole lainkaan opiskelijahuoltopalveluja, mikä taas on selkeä peruste arviolle.

2.4 Käytetyt rahoitusmuodot

Selvityksessä haluttiin kartoittaa eri rahoitusmuodot, joita kyselyn kohderyhmäoppilaitoksissa on hyödynnetty viimeisen lukuvuoden aikana maahanmuuttajien perusopetukseen valmistavan opetuksen, perusopetuksen tai lukiokoulutuksen toteuttamiseen ja kehittämiseen. Yhteensä 21 opetuksen tai koulutuksen järjestäjää on käyttänyt vähintään yhtä rahoitusmuotoa. Kahdeksalla ei ilmoituksen mukaan ole ollut mitään ulkopuolista rahoitusinstrumenttia käytössä viimeisen lukuvuoden aikana.

Valtionosuutta perusopetuksen valmistavaan koulutukseen on hakenut kuusi opetuksen järjestäjää viimeisen lukuvuoden aikana. Valtionavustusta vieraskielisten oppilaiden ja opiskelijoiden suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetukseen tai muun opetuksen tukemiseen on hyödynntänyt 12 oppilaitosta eli vajaa 40 %. Valtionavustusta oman äidinkielen opetukseen on käyttänyt yksi aikuislukio. Valtionavustusta perusopetuksen ryhmäkoon pienentämiseen on hyödynnetty yhdessä kansanopistossa. Erityisavustusta aikuisten maahanmuuttajien koulutuksen kehittämiseen on ollut kahdella aikuislukioilla ja kolmella kansanopistolla. ESR-hankerahoitusta on päässyt hyödyntämään kaksi aikuislukiota.

Muusta hankerahoituksesta tuli yhdeksän eri vastausta, jotka ovat EU:n aikuiskoulutuksen vaihto- ja kehittämishohjelma Grundvig Learning Partnerships; ERF (European Refugee Fund); nuorten turvapaikan hakijoiden Nutukka-hanke; Opinto-ohjauksen kehittämiseen avustus (OPH); oppilaanohjauksen kehittämishanke (OPH); Sisäasiainministeriön rahoittama Osallisena Suomessa -hankkeen pilotti sekä opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama laatu-hanke. Lisäksi mainittiin opintosetelirahoitus ja ELY-keskuksen rahoituksen myöntämä erittelemätön rahoitus. Kuviossa 5. on esitetty eri rahoitusmuotoja hyödyntäneiden lukumäärät.

Kuvio 5. Käytetyt rahoitusmuodot maahanmuuttajien perusopetukseen valmistavan opetuksen, perusopetuksen tai lukiokoulutuksen toteuttamiseen ja kehittämiseen (N).

2.5 Alueelliset kehittämissuunnitelmat

Paikallisissa tai alueellisissa kotouttamisstrategioissa, monikulttuurisuusohjelmissa, maahanmuuttostrategioissa tai -ohjelmissa on voitu linjata maahanmuuttajien kotoutumista edistävien palvelujen ja toimenpiteiden suunnittelu; yhtenäistää ja sopia esimerkiksi ohjauksen ja neuvonnan järjestämisestä, koulutuksen tarjonnasta ja helpottaa osaltaan kuntia kotouttamisessa. Ohjelmiin on voitu sisällyttää trenditietoon perustuvia indikaattoreita, jonka perusteella pyritään myös määrittämään palveluiden tarve tai ohjelmissa on kuvattu seurannan vastuut ja alueellinen työnjako²⁵.

Se miten paikalliset ohjelmat nivoutuvat tai mielletään liittyvän oppilaitosten omaan toimintaan, on eri asia. Selvityksessä haluttiin kysyä mahdollisista alueellisista kehittämissuunnitelmista tai ohjelmista, jotka ohjaavat toimintaa maahanmuuttajien koulutuksessa. Lisäksi kysyttiin, liittyykö niihin alueellista seuranta, joka linkittyy oppilaitoksen toimintaan. Kohtaan saatiin 19 vastausta, joista 12 aikuislukioilta, kaksi lukion aikuislinjojen edustajilta ja viisi kansanopistoilta. Vain kaksi vastaajaa kertoi, ettei mitään oman organisaation toimintaa ohjaavia alueellisia hankkeita tai ohjelmia ole käynnissä.

Alueen maahanmuuttostrategia mainittiin toimintaa ohjaavassa mielessä yhdessä vastauksessa; kaupungin maahanmuutto-ohjelma, -strategia tai maahanmuuttajatyön suunnitelma näkyi kolmen vastaajan toiminnassa, mutta niiden merkitystä ei avattu tarkemmin. Muuttuvat maahanmuuttopoliittiset linjaukset, maahanmuuttopalveluja koskevat suunnitelmat tai päivityksen tarpeessa olevat ohjelmat mainittiin kolmessa vastauksessa, eli oppilaitoksen toimintaan vaikuttavia muutoksia odotettiin. Kaupungin monikulttuurisuusstrategia tuotiin esiin Varsinais-Suomessa, jossa myös alueellinen maahanmuuttajien koulutustakuumalli on selkiyttänyt koulutukseen järjestämistä. Alueellinen kotouttamissuunnitelma tuotiin ohjaavassa mielessä esiin kolmessa vastauksessa. Yhdessä todettiin, ettei vanhentunut kotouttamisohjelma käytännössä ohjaa koulutuksen järjestämisessä. Lisäksi mainittiin alueellinen koulutusstrategia, joka koskee myös maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita, opetustoimenstrategia, aikuiskoulutusstrategia sekä kaupungin koululaitoksen maahanmuuttajien opetuksen suunnitelma.

Kolmessa vastauksessa tuotiin esiin alueelliset epäviralliset verkostot ja aktiivinen yhteistyö alueen ELY-keskuksen sekä esimerkiksi kaupungin maahanmuuttotoimiston koordinaattorin/ kaupungin maahanmuuttajapalveluiden kanssa, vaikka varsinaista virallisia ohjaavia asiakirjoja ei alueella kerrottu olevan. Vaikka alueen ohjelmia ja strategiat eivät näy arkipäivässä, toimijoiden organisoituminen ja alueellista yhteistyötä on joillain alueilla selkeästi olemassa oppilaitostasolla.

Alueelliset maahanmuuttajaprojektit mainittiin neljässä vastauksessa. Niiden vaikutusta yhteistyön kehittämiseen ei varmaan voida vähätellä, vaikka sen arvioiminen ei kuulukaan tämän selvityksen piiriin. Tässä yhteydessä mainittuja hankekokonaisuuksia oli Osallisena Suomessa -pilotti, Mosaiikki-hanke, Varsinais-Suomen Opin Ovi ja Maahanmuuttajanuorten Vaskooli -hankkeet. Nimestään huolimatta Maahanmuuttajanuorten Vaskooli-hanke ei sulje pois aikuisia kohderyhmänä. Hankkeessa on mm. kehitetty alueellisen verkoston ja yhteistyömallien lisäksi alueellisia seurantaindikaattoreita ja alueellista valmistavien koulutusten yhteishakua. (Ks. hankekuvaukset liitteestä 1.)

Kotouttamislain mukaan kunnilla on vastuu maahanmuuttajien kotouttamisen kehittämisestä, suunnittelusta ja seurannasta. Yhdessäkään kaupungissa alueellinen kotoutumisen seuranta ei linkity oppilaitoksen

²⁵ Esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaan maahanmuuttostrategia 2015 (Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen julkaisusarja 02/2010) ja Keski-Suomen maahanmuuttopoliittinen ohjelma (Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen julkaisu 2/2010).

toimintaan tai sitä ei ole. Osallisena Suomessa -hankkeen yksi selkeistä tavoitteista onkin kehittää kotoutumiskoulutuksen seuranta ja vaikuttavuuden arviointia.

Alueellinen kotoutumisen järjestäminen

Laissa kotoutumisen edistämisestä 1386/2010 kunnan tehtävissä (30 §) todetaan, että kunnalla on yleis- ja yhteensovittamisvastuu maahanmuuttajien kotouttamisen kehittämistä sekä sen suunnittelusta ja seurannasta paikallistasolla. Kunnan on huolehdittava siitä, että kunnan palvelut soveltuvat myös maahanmuuttajille. Lisäksi kunnan on huolehdittava siitä, että maahanmuuttajille laissa tarkoitettujen toimenpiteiden ja palvelujen järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisina kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Maahanmuuttajille tarkoitettuja toimenpiteitä ja palveluja voidaan järjestää myös kuntien välisenä yhteistyönä. Erityisesti ohjaukseen liittyvän yhteistyön voidaan nähdä kasvavan tulevaisuudessa.

Kunnan kotouttamisohjelma (32 §): Kunnan tai useamman kunnan yhdessä on laadittava kotoutumisen edistämiseksi ja monialaisen yhteistyön vahvistamiseksi kotouttamisohjelma, joka hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja jota tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Ohjelma otetaan huomioon kuntalain (365/1995) 65 §:n mukaista talousarviota ja -suunnitelmaa laadittaessa.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen, työ- ja elinkeinotoimiston, Kansaneläkelaitoksen ja muiden kunnan alueella toimivien viranomaisten on kunnan aloitteesta osallistuttava oman toimialansa osalta ohjelman laadintaan, toteutukseen ja toimeenpanon seurantaan. Paikalliset maahanmuuttaja-, kansalais-, työntekijä- ja työnantajajärjestöt sekä uskonnolliset yhteisöt voivat tarvittavassa laajuudessa osallistua kotouttamisohjelman laadintaan, toteutukseen ja sen toimeenpanon seurantaan.

Kunnan kotouttamisohjelma voi sisältää (33 §):

- 1) selvityksen siitä, miten ohjelma kytkeytyy kunnan strategiseen suunnitteluun ja seurantaan;
- 2) suunnitelman siitä, miten kunnan yleiset palvelut toteutetaan maahanmuuttajille soveltuvina sekä suunnitelman erityisesti kotoutumista edistävästä ja tukevista toimenpiteistä;
- 3) tiedon kotouttamisen yhteensovittamisesta vastaavasta kunnan viranomaisesta sekä eri toimenpiteistä vastaavista tahoista;
- 4) suunnitelman lasten ja nuorten kotoutumisen sekä sosiaalisen vahvistamisen edistämisestä;
- 5) suunnitelman työvoiman ulkopuolella olevien ryhmien kotoutumisen ja sosiaalisen vahvistamisen edistämisestä;
- 6) monivuotisen suunnitelman 2 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitettujen henkilöiden kuntaan osoittamisesta ja kotoutumisen edistämisestä;
- 7) suunnitelman hyvien etnisten suhteiden ja kulttuurien välisen vuoropuhelun edistämisestä;
- 8) suunnitelman kunnan kotouttamisohjelman seurannasta ja ajan tasalla pitämisestä. Kunnan kotouttamisohjelmassa voidaan lisäksi määritellä kunnan ja kansalaisyhteiskunnan väliset yhteistyömuodot.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen vastuulla (37 §) ovat maahanmuuttajien kotouttamiseen ja hyvien etnisten suhteiden edistämiseen liittyvät tehtävät toimialueellaan, joihin kuuluu mm. kotouttamisen alueellinen kehittäminen, yhteistyö, yhteensovittaminen ja seuranta; kuntien tukeminen ja neuvonta kotoutumisen edistämässä; työ- ja elinkeinotoimistojen ohjaus, neuvonta, tukeminen ja osaamisen kehittäminen kotouttamisessa ja työllistymisen edistämässä; julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain mukaisesti työ- ja elinkeinotoimiston asiakkaaksi rekisteröityneiden maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen suunnittelu, hankinta ja valvonta; 2 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitettujen henkilöiden kuntaan osoittamisen alueellisen strategian laatiminen ja toimeenpano.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus tukee toimialueensa kuntien kotouttamisohjelmien laadintaa ja seuraa niiden toteuttamista. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus toimittaa sisäasiainministeriölle vuosittain tiedot alueensa kotouttamisohjelmista ja niiden toimeenpanosta.

Anoosheh osallistui muiden ryhmäläisten kanssa taideprojektiin.

Anoosheh

Anoosheh on 16-vuotias afganistanilainen nuori nainen. Hän on kotoisin Kabulista. Anoosheh näki, kun hänen vanhempansa saivat surmansa pommi-iskussa kolme vuotta sitten. Kuin ihmeen kaupalla Anoosheh selvisi pommin räjähdyksestä vammoitta. Hänen nimensä tarkoittaa darin kielellä onnellista ja vaikka sillä hetkellä tuntui siltä, että koko maailma musertui, Anoosheh myöntää, että kaikesta huolimatta hän on tällä hetkellä onnellisemmassa asemassa kuin moni muu tyttö hänen synnyinmaassaan.

Anoosheh korostaa, että Afganistan on hänen synnyinmaansa, mutta Suomi on hänen kotimaansa ja Turku hänen kotikaupunkinsa, sillä kaksi vuotta sitten Anoosheh ja hänen kolme nuorempaa sisarustaan pääsivät muuttamaan Turkuun. Suomeen tullessaan Anoosheh ei osannut lukea eikä kirjoittaa, eikä hän ollut varma iästäänkään. Hänen veljensä olivat käyneet Kabulissa koraanikoulua, mutta Anoosheh ja hänen pikkusiskonsa eivät olleet toiveistaan huolimatta päässeet koskaan kouluun, sillä heidän piti auttaa äitiä kotona ruuan valmistuksessa ja kotitöissä.

Heti terveystarkastuksen ja iänmäärittämisen jälkeen Anoosheh sisaruksineen aloitti koulun käynnin. Anoosheh pääsi Turun iltalukion peruskouluun valmistavalle Valmo-luokalle. Aluksi Anooshehilla oli vaikeuksia ehtiä ajoissa kouluun, sillä hänellä ei ollut hajuakaan kellosta, mutta vähitellen hänelle avautui aivan uusi maailma: Hän ymmärsi yhtäkkiä mitä iso- ja pikkuvuoris tarkoittivat, mitä kaikkea numeroilla saadaan aikaan, kun niitä vähennetään ja lisätään toisiinsa - ja kirjaimet! Mikä mahtava tunne oli, kun kirjaimista alkoi muodostua sanoja, sanoista lauseita ja virkkeitä ja se, että Anoosheh pystyi itse kirjoittamaan paperille omia ajatuksiaan ja kauppaan mennessään ostoslistan eikä kaikkea tarvinnut opetella ulkoa!

Anoosheh, onnellinen tyttö Afganistanista, jatkaa opintojaan ensi vuonna Turun iltalukion Pojossa, jossa hän suorittaa vuodessa alakoulun oppimäärän. Pojon jälkeen hän toivoo pääsevänsä Turun iltalukioon. Lukion jälkeen hän haaveilee opiskelevansa lääkäriksi – tai ”Vaikka poliisiksi!”, Anoosheh tokaisee pilke silmäkulmassaan. ”Suomessa kukaan ei estä minua opiskelemasta vain sen vuoksi, että olen nainen. Ihanaa elää maassa, jossa vallitsee tasa-arvo!”

3 Aikuisten perusopetukseen valmistava opetus

Perusopetukseen valmistava opetus on perusopetuslain mukaan tarkoitettu jokaiselle maahanmuuttaja-taustaiselle oppilaalle, jonka suomen tai ruotsin kielen taito ei vielä ole riittävän hyvä perusopetuksen ryhmässä opiskelemiseen. Perusopetuslakia ja opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annettua lakia muutettiin 1.1.2009 ja muutosten myötä maahanmuuttajille järjestettävän perusopetukseen valmistavan opetuksen laajuus vastaa yhden vuoden oppimäärää entisen puolen vuoden sijaan. Samalla valmistavan opetuksen rahoituksen määrä kaksinkertaistui: Valmistavan opetuksen vähimmäistuntimäärä on 6–10-vuotiaille annettavassa opetuksessa 900 tuntia ja tätä vanhemmille annettavassa opetuksessa 1000 tuntia²⁶. Nämä tuntimäärät vastaavat lukuvuoden oppimäärää. Uudistuneet opetussuunnitelman perusteet tuli ottaa käyttöön viimeistään 1.1.2010 ja opetuksen järjestäjien on tullut tehdä tarvittavat muutokset omiin opetussuunnitelmiinsa. Perusopetuksen valmistavan opetuksen järjestämisestä päättää koulutuksen järjestäjä.

Tässä luvussa käsitellään oppilaitosten antamat vastaukset liittyen aikuisten perusopetukseen valmistavan opetuksen opiskelijavalintaperusteisiin, koulutukseen ohjaukseen, siirtymiin opetuksen jälkeen, sekä opetuksen järjestämiseen liittyviin ongelmiin ja kehittämiskohteisiin.

Kyselyyn vastanneista oppilaitoksista yhdeksän ilmoitti järjestävänsä perusopetukseen valmistavaa opetusta (kuusi kansanopistoa ja kolme aikuislukiota). Kaikissa kuudessa kansanopistossa opetus tarjotaan päiväopintoina. Yhdessä aikuislukiossa opetus tarjotaan päiväopintoina, yhdessä iltaopintoina ja yhdessä molempina. Opiskelijoita oli tilastointipäivänä 20.9.2010 seitsemässä oppilaitoksessa, joista neljä on kansanopistoja ja kolme aikuislukiota, yhteensä 255. Kyselyyn vastanneissa oppilaitoksissa oppilasmäärä vaihteli 7–50 välillä. Opetushallinnon rahoitustiedoista, VALOS-raporteilta saa tietoa perusopetukseen valmistavasta opetuksesta opetuksen järjestäjittäin. Valtakunnallisesti tilastointipäivänä 20.9.2010 perusopetukseen valmistavassa opetuksessa oppilaita oli 2 301. Tilastoista ei kuitenkaan saa tietoa opiskelijoiden iästä, joten tämän selvityksen tulosten kattavuutta suhteessa aikuisiin opiskelijoihin ei voida päätellä.

3.1 Ohjaus perusopetukseen valmistavaan opetukseen

Oppilaitoksilta kysyttiin, ketkä tai mitkä tahot pääasiassa ohjaavat kunnassa opiskelijoita valmistavaan opetukseen, tai mitä polkuja opiskelijat tulevat oppilaitokseen. Kaikki kolme aikuislukiota ja kuusi kansanopistoa vastasivat ko. kohtaan. Useimmin mainittuja ohjaustahoja olivat TE-toimisto / ELY-keskukset (N 6, 66 %) ja kaupungin viranomaiset (N 4, 44 %) kuten kaupungin opetusvirasto, sosiaali-toimi/ sosiaalitoimen maahanmuuttajapalvelut. Vastaanottokeskus tai asumisyksiköt mainittiin kahdessa vastauksessa. Epäviralliset tiedonlähteet nähtiin myös tärkeänä viidessä vastauksessa (55%). Näitä olivat muut maahanmuuttajat, heidän puolisonsa, vanhemmat, tuttavat ja kolmas sektori, tai oppilaitoksen tunnettuus ja markkinointi kieliopintojen järjestäjänä. Seurakuntien maahanmuuttajatyö mainittiin kerran, samoin yksi projekti (Palapeli). Alueen muut kouluttajat, jotka järjestävät kotoutumis- ja kielikoulutusta, oli merkittävä ohjaava taho (N 5, 55 %). Tällöin ohjaajina toimivat ohjaavat opettajat tai ohjaus on kuvattu toteutuvan oppilaitosten välisen vakiintuneen yhteistyön kautta, kuten yhteiskokouksissa, joissa käy-

²⁶ Perusopetuslain (628/1998) 9 §:n 3 momentin muuttamisesta sekä lailla opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (635/1998) 17 §:n muuttamisesta. Perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelman perusteet 2009 - Opetushallituksen määräys 14/011/2009 voimassa 1.8.2009 alkaen. Edellinen määräys 2/011/2004/16.1.2004, jolloin perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelman perusteet otettiin käyttöön 1.8.2004 muutettiin lailla 1037/2008 perusopetuslain (628/1998) 9 §:n 3 momentin muuttamisesta sekä lailla opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (635/1998) 17 §:n muuttamisesta.

dään läpi potentiaaliset siirtyvät opiskelijat. Alueellinen työnjako näyttää olevan selkeää, jos eri koulumuotoja tarjotaan eri oppilaitoksissa. Yhdessä kansanopistossa esimerkiksi suurin osa opiskelijoita ohjautuu valmistavaan opetukseen suomen kielen alkeiskursseilta tai muilta suomen kielen kursseilta. Tai esimerkiksi:

”Opisto pääasiassa järjestää kotouttamiskoulutusta ”kiintiömaahanmuuttajille”. Täällä opiskelleet jatkavat usein aikuislukion valmistavassa ryhmässä tai aloittavat perusasteen yläkoulun opinnot. Hyvä yhteistyö kyseisen oppilaitoksen kanssa - kokouksissa käydään läpi potentiaaliset aikuislukion perusasteelle siirtyvät opiskelijat. Osa opiskelijoista saa tiedon oppilaitoksestamme suoraan muilta maahanmuuttajilta.”

Vastauksissa oli myös muutama maininta perusopetuksessa olevien ohjauksesta takaisin valmistavaan opetukseen, sillä oppilaiden kielitaito ei vielä peruskoulun loppuun suorittamiseen tai ammatillisiin opintoihin.

Opetushallituksen vuonna 2008 julkaistussa perusopetuksen valmistavan opetuksen selvityksessä syyslukuaukelta 2006 oli niinkään kysytty, kuka tai ketkä vastaavat kunnassa oppilaiden ohjaamisesta valmistavaan opetukseen. Useimmissa kunnissa tehtiin yhteistyötä eri hallintokuntien ja viranomaisten kanssa. Tavallisimmin yhteistyökumppani oli maahanmuuttajia vastaanottava toimi. (Perusopetuksen valmistava opetus, 2008 s. 16.) Nyt toteutetussa kyselyssä sen rooli näyttää vähäisemmältä. Toisaalta kyselyn vastaajajoukko oli aikaisemmassa kyselyssä myös laajempi, sillä tiedonkeruu koski kaikkia perusopetuksen valmistavaan opetukseen osallistuvia, ei vain aikuisia.

Vuoden 2008 perusopetuksen valmistavan opetuksen selvityksessä tuotiin esiin myös yksityiskohtaisempia kuvauksia kuntien erilaisista ohjausprosesseista. Selvityksen mukaan pienissä kunnissa yksi virkamies opettajasta opetustoimen johtajaan suoritti sekä ohjauksen että päätöksen teon. Yhteistyötä tehtiin selvityksen mukaan harvemmin kuin olisi voinut ajatella pienen maahanmuuttajamäärän ollessa kyseessä. Suuremmissa kunnissa työ tehtiin eri hallintokuntien tai virkamiesten yhteistyönä. Monissa suurissa kunnissa oli maahanmuuttajakoordinaattori tai koulutoimen koordinaattori, jonka vastuulla on perusopetuksen valmistavan opetuksen organisointi. Tuolloin vain joissain kunnissa kouluun tulevien oppilaiden ohjausprosessiin osallistuivat alueelliset työryhmät ja niiden jäsenet. (Perusopetuksen valmistava opetus, 2008 s. 16.) Nyt toteutetun kyselyn perusopetuksen valmistavaa koulutusta järjestäneet tahot sijaitsivat kahta oppilaitosta lukuun ottamatta suurissa, yli 50 0000 asukkaan kaupungeissa. Kahden pienemmän kaupungin ohjaavina tahoina oli myös TE-toimisto ja toisen vastauksissa oli kuvattu monipuolisesti myös muita yhteistyötahoja. Vertailun tekeminen selvitysten välillä ei ole aukotonta, mutta aineiston perusteella vaikuttaisi siltä, että aikuisten ohjauksessa eri hallintokuntien ja virkamiesten ohjaus on pienemmässä roolissa kuin edellisen perusopetuksen valmistavan koulutuksen seurantaraportin tuloksissa.

3.2 Opiskelijavalintaperuste

Kaikilla perusopetusta valmistavan opetusta järjestävillä oppilaitoksilla oli opiskelijavalintaperusteena puutteellinen kielitaito, joka ei riitä tai sovellu perusopetukseen tai muihin jatko-opintoihin. Kielitaidon lisäksi opiskelijoiden ikä ja oppimiskyky oli mainittu perusteena opiskelijavalinnoissa. Muita mainintoja oli matematiikan ja englannin taito sekä haastattelun perusteella arvioitu motivaatio ja kotikunta. (Ks. taulukko 11.)

Taulukko 11. Opiskelijavalintaperuste (N 9).

Opiskelijavalinta:	N	%
Kaikki maahanmuuttajat ohjataan suoraan valmistavaan opetukseen	0	0
Suomen kielen taito ei riitä/ ei sovellu perusopetukseen tai muihin jatko-opintoihin	9	100
Ikä	3	33
Oppimiskyky	2	22
Muu	3	33

Lähes kaikki oppilaitokset (N 8, 89 %) edellyttivät alkutason testausta ja järjestivät alkuhaastatteluja (N 7, 78 %). Luku- ja kirjoitustaidottomia otettiin opiskelijoiksi kolmannekseen oppilaitoksista. Turvapaikanhakijoita otettiin opiskelijoiksi seitsemässä oppilaitoksessa (78 %), mutta tilapäisen eli B-oleskeluluvan saaneita vain neljässä oppilaitoksessa (44 %) ²⁷.

Taulukko 12. Opiskelijavalintaan liittyviä linjauksia (N 9).

	Ei (N)	Kyllä (N)
Järjestääkö oppilaitos alkuhaastattelua	2	7
Järjestääkö/ edellyttääkö oppilaitos alkutason testausta	1	8
Otetaanko opiskelijaksi luku- ja kirjoitustaidottomia	6	3
Otetaanko opiskelijaksi turvapaikanhakijoita	2	7
Otetaanko opiskelijaksi tilapäisen eli B-oleskeluluvan saaneita	5	4

Oppilaitoksilta, jotka järjestivät alkutason testausta tai haastatteluja, pyydettiin tarkentavaa vastausta itse käytännöistä. Kohtaan saatiin yhteensä seitsemän avovastausta, joista kaksi oli aikuislukioilta ja viisi kansanopistoilta. Testeissä kartoitettiin yleensä oppilaiden kielitaitoa tasoryhmien muodostamiseksi haastatteleamalla ja kirjallisella testillä. Näiden lisäksi arvioitiin motivaatiota. Englannin ja matematiikan testaaminen nostettiin esiin yhdessä vastauksessa alkeisvalmiuksien varmistamiseksi.

Oppilaiden aloitustason kielitaitovaatimusta ei ole määritelty opetussuunnitelman perusteissa vaan opetuksen järjestäjän tulee huolehtia esimerkiksi luku- ja kirjoitustaidottoman oppilaan riittävästä tuesta. Tavoitetasosta opetussuunnitelman perusteissa mainitaan suomen tai ruotsin kielen opintojen kielitaidon tasojen kuvausasteikolla taso A1.3–A2.1, joka kuvaa keskimäärin oppilaan osaamista valmistavan opetuksen päätyttyä ²⁸.

Oppilaitoksilta kysyttiin erikseen opetuskielen lähtötason määrittelemisestä. Kolme vastaajaa ilmoitti, ettei lähtötasoa ole määritelty. Kuudella vastaajalla lähtötaso vaihteli. Kaksi vastaajaa mainitsi, että tarjolla on

²⁷ **B-lupa** on ulkomaalaislain 51 pykälään perustuva tilapäinen oleskelulupa, joka myönnetään ulkomaalaiselle, jonka tarkoituksena ei ole jäädä Suomeen pysyvästi. Tilapäinen oleskelulupa myönnetään esimerkiksi turvapaikanhakijalle maasta poistamisen estymisen vuoksi, jos hakijaa tilapäisestä terveydellisestä syystä ei voida palauttaa kotimaahansa tai pysyvään asuinmaahansa tai jos hänen maasta poistamisensa ei ole käytännössä mahdollista. B-lupa ei takaa perusoikeuksia kuten terveydenhuoltoa ja koulutusta. Tilapäinen oleskelulupa myönnetään myös esimerkiksi kolmansista maista tuleville opiskelijoille ja niille työntekijöille, joiden työskentely Suomessa on tilapäistä. B-lupa voidaan myöntää vuodeksi kerrallaan ja tilapäisyys voi jatkua korkeintaan kaksi vuotta, minkä jälkeen on myönnettävä jatkuva oleskelulupa, jos maasta poistaminen ei edelleenkaan ole mahdollista.

Turvapaikanhakija on henkilö, joka hakee suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta valtiosta. Turvapaikanhakija ei siis vielä ole pakolainen. Hakijalle myönnetään pakolaisasema, jos pakolaisuuskriteeristö täyttyy. Turvapaikan hakijoiden osalta ei voida tietää etukäteen maahanmuuttoviraston päätöstä, joten vaarana on maasta karkotus.

(ks. esim. <http://www.intermin.fi/intermin/home.nsf/pages/OBA8FB29A87335EAC225767E00495CCD>)

²⁸ Uusien opetussuunnitelman perusteisiin suomi tai ruotsi toisena kielenä -opintojen tavoitteiden yhteydessä otettiin käyttöön myös kielitaidon tasojen kuvausasteikko.

yleensä useampi aloitustaso. Näistä toinen tarkensi rakennetta: ”Kolme ryhmää: luku- ja kirjoitustaidotomat, alkeisryhmä (lähtötaso 0) ja jatkoryhmä (lähtötaso A1.1)”. Kolmen oppilaitoksen vastauksissa tasot olivat n. A1, A1.2. ja A1.3. Esimerkiksi:

”Opiston valmistava opetus on alueellisesta koulutustarpeesta johtuen suunnattu niille maahanmuuttajille, joiden kielitaitotaso ei riitä ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavaan koulutukseen tai aikuisten perusopetukseen pääsemiseen. Kielitaitotason tulee kuitenkin olla vähintään sellainen, että tavoite taso saavutetaan vuoden aikana. Tämä tarkoittaa käytännössä kielitaitotasoa 1.2 ja 1-2 vuoden suomen kielen opiskelua.”

Opiskelijavalintaa kuvattiin tarkemmin seitsemässä avovastauksessa, joissa tuotiin esiin valintaan liittyviä yhteistyöryhmiä, testauksessa käytettävää henkilöstöä sekä testauksen tarkoitus eli oikean taitotason määrittely, alkeisvaatimusten ja motivaation varmistaminen.

Erilaisia valinta- ja testausmenetelmiä:

- Opiskelijat kootaan kutsumenettelyllä, jossa on mukana maahanmuuttajakeskus, työvoimaviranomaiset, kaupungin maahanmuuttajavirasto ja kansanopisto. **Suomen kielen taso testataan sekä kirjoitusharjoituksella että keskusteluharjoituksella.** Tämän jälkeen on haastattelu, jossa tarkastellaan kokonaisuudessa hakijan motivoituneisuutta ja elämäntilannetta ja jatko-opiskelumahdollisuutta ja työuraa.
- **Testi on kaksivaiheinen sisältäen kirjallisen testin (n. 2 h), joka kattaa sanaston ja kielopin, tekstin ymmärtämisen sekä suullisen testin,** jonka yhteydessä täytetään samalla asian vaatimat kaavakkeet (**puhumisen ymmärtäminen, puhuminen, yleiset valmiudet**). S2-kielen opettajat laativat, järjestävät ja korjaavat testin. Testin perusteella opiskelijoita voidaan kutsua opiskelemaan ja jakaa ryhmiin (esim. valmistavaan opetukseen/ perusastetta aloittamaan).
- **Opinto-ohjaaja haastattelee osan hakijoista hakemusta jätettäessä.** Perusasteen ja valmistavan opetuksen **tasotestauksessa suomen opettaja arvioi luku- ja kirjoitustaidon, suomen kielen suullisen ja kirjallisen taidon ja opiskeluun muuten vaikuttavia tekijöitä.** Englannin taito testataan oikean aloitustason löytämiseksi. Matematiikan taso selvitetään oikean lähtötason selvittämiseksi, mutta myös riittävien alkeisvalmiuksien varmistamiseksi.
- **Suomi toisena kielenä opettaja haastattelee hakijat yhdessä ryhmänohjaajan kanssa.** Haastattelussa arvioidaan opiskelijoiden kielitaitoa ja motivaatiota opiskeluun.
- Elokuussa ennen opiskelujen alkua kaikki hakijat haastatellaan ja maahanmuuttajat tekevät kirjallisen ja suullisen kielitestin, jonka mukaan arvioidaan opiskelijan kielitaidon taso ja mahdollinen opetusryhmä. **Koulutusten vastuupettajat ja suomen kielen opettajat järjestävät testit.**
- Kaikki hakijat kutsutaan alkutestiin, jossa on kirjallinen ja haastatteluosuus. **Opiskelijavalinta tehdään alkutestin perusteella.** Valinnassa pyritään muodostamaan kielitaidon lähtötasoltaan mahdollisimman homogeeniset ryhmät
- Valinta tapahtuu **”yhteishakuna”**, jossa ovat mukana kaikki alueen valmistavat koulutukset (ammatilliseen valmentavat + perusopetukseen valmistava). Hakija itse päättää mihin oppilaitokseen ensisijaisesti hakee. Mikäli hakijaa ei valita ykkösvaihtoehtoon, hakemus siirtyy automaattisesti kakkosvaihtoehtona olevaan oppilaitokseen jne. Yhteishaku estää sen, että hakija ei voi hakea samanaikaisesti moneen eri oppilaitokseen ja tulla myös valituksi kaikkiin, vaan valinta tehdään sekä hakutoiveen että pääsykokeen kautta.
- **Pääsykokeessa on kielitesti sekä puhekieltä ja motivaatiota mittaava haastatteluosuus.** Pääsykoe on kaikilla yhteishaun oppilaitoksilla sama ja hakija siis osallistuu vain yhteen pääsykokeeseen.

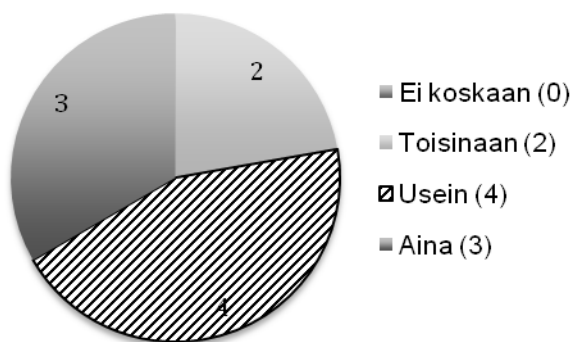
Kunnissa voidaan toteuttaa kielitaidon testausta myös keskitetysti. Yhdessäkään vastauksessa ei tuotu esiin testauspisteitä, joita on kehitetty viime vuosina ESR-hankkeissakin. Kotoutumiskoulutukseen liittyvää alkukartoitusta ja kielitaidon diagnosointia on kehitetty muun muassa Kotoraide-hankkeessa sekä PALO – Maahanmuuttajien palveluohjaus hankkeessa. Molemmissa hankkeissa on kehitetty alkukartoitusmallit, joiden tavoitteena on kielitaidon, elämäntilanteen ja oppimisvalmiuksien selvittäminen, jotta kotoutujat saataisiin ohjattua paremmin sopivaan koulutukseen. Alkukartoitusten tulosten perusteella malleissa annetaan suositus sopivasta koulutuksesta tai aloitustasosta sekä koulutuspolusta.

Myös Palapeli2-hankkeessa on laaja alkukartoitus, joka sisältyy 2–3 kuukauden alkuvaiheen kielenopiskeluun. Alkukartoitukseen kuuluu suomen testin lisäksi muun muassa lukemisen testaus ja omalla äidinkielellä kirjoittaminen sekä motivaation, aktiivisuuden, oppimisvalmiuksien ja mahdollisten oppimisvaikeuksien kartoittaminen. (Osallisen Suomessa kehittämissuunnitelma, 2010.)

Kotoraide-hankkeessa kehitetty alkukartoitusmalli ja lähtötasotesti on otettu laajempaan käyttöön Testipiste-jatkohankkeessa (2010–2013). Alkuvaiheen kielitaidon arviointiin on luotu uusi alkuvaiheen haastatteluohje ja kokonaisvaltainen Eurooppalaisen viitekehyksen taitotasoihin linkittyvä lähtötason testi sekä sähköisenä että paperisena versiona arviointiohjeineen ja ohjauserusteineen. Ks. lisää hankeliitteestä 1.

3.3 Siirtymät perusopetukseen valmistavasta opetuksesta

Oppilaitoksilta kysyttiin opiskelijoiden sijoittumisen seurannasta opintojen päätyttyä. Opiskelijoiden sijoittumista seurataan opintojen päätyttyä varsin hyvin. Joko usein tai aina sijoittumista seuraa 78 % vastaajista. Kolmannes vastaajista seuraa opiskelijoiden sijoittumista aina opintojen päätyttyä. Ko. vastaajat olivat kansanopistoja.

Kuvio 6. Opiskelijoiden sijoittumisen seuranta opintojen päätyttyä

Taulukossa 13 on esitetty oppilaitosten vastaukset liittyen opiskelijoiden siirtymiseen perusopetukseen valmistavasta opetuksesta. Useimmiten opiskelijat jatkavat perusopetukseen valmistavan opetuksen jälkeen perusopetuksessa (pääasiassa vuosiluokat 7–9) ja maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavassa koulutuksessa. Opiskelijat jatkoivat myös suoraan ammatilliseen peruskoulutukseen viidessä oppilaitoksessa, jotka kaikki ovat kansanopistoja. Perusasteen alkuvaiheen opetuksen opetussuunnitelma on otettu käyttöön vasta 1.3.2010, joten kyselyn toteutuksen aikaan sen puuttumista lähes kokonaan vastauksista voidaan pitää luonnollisena. Sen sijaan mielenkiintoista on, että yhdessä oppilaitoksessa opiskelijat eivät ole siirtyneet lainkaan perusasteelle vaan polut vievät suoraan esimerkiksi ammatilliseen tai siihen valmentavaan koulutukseen. Muu-kohtaan tuli kaksi vastausta, jotka olivat työharjoittelu ja työ.

Taulukko 13. Opiskelijoiden siirtymä perusopetukseen valmistavan opetuksen jälkeen

	Kansanopistot N	Aikuislu-kiot N	Yhteensä N
Jatkavat valmistavassa opetuksessa	2	1	3
Perusasteen alkuvaiheen opetuksessa	0	1	1
Perusopetuksessa (pääasiassa vuosiluokat 7 - 9)	4	2	6
Maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavassa koulutuksessa	4	2	6
Ammatillisessa peruskoulutuksessa	5	0	5
Työpajalla	0	1	1
Muussa kielenopetuksessa	3	0	3

Jatkoon pääsemisen pääasiallisia esteitä kartoittavaan kysymykseen saatiin yhdeksän vastausta: Seitsemän vastaajaa toi esiin jatkoon pääsemisen pääasiallisena esteenä puutteellisen tai heikon kielitaidon. Rinnasteisena siihen mainittiin heikko menestys opinnoissa tai puutteelliset oppimistaidot (N 5/9). Kaksi vastaajaa toi samassa yhteydessä esiin opiskelijoiden traumataustan, mikä osin vaikuttaa elämänhallintaan tai sosiaaliset ongelmat, jotka vaikuttavat opiskeluun. Yksi selkeä ongelma liittyi jatkopaikkojen tavoitettavuuteen: jatkopaikkojen vähyys, yleisesti koulutusjärjestelmän ja osittain ohjaushenkilöstön puute mainittiin kaikki kerran, pääsykokeet ammatilliseen koulutukseen tuotiin esiin kahdessa vastauksessa.

Esimerkkejä:

"1. Kielitaito ei kehity vuodessa riittävästi, jotta pääsisi valmistavaan koulutukseen.

2. Sairaus tai sosiaalinen ongelma, joka estää kunnollisen opiskelun ja siten kielitaidon kehittymisen"

2Hitaasti etenevillä oppijoilla kielitaito. Ammatillisen koulutuksen valintakokeet voivat olla ylivoimaisia, vaikka kielitaito olisikin hyvää keskitasoa."

"Ammattiopistoissa pääsykokeet ovat aivan liian vaikeita maahanmuuttajille. Tarvitaan sovellettavia kokeita."

"Oppimisvaikeudet, suomen kielen oppiminen ei aina edisty niin kuin mahdollista olisi.

Rohkeus jatkaa eteen päin. Elämänhallinta, johon vaikuttavat monesti traumaattiset kokemukset entisestä elämästä."

3.4 Perusopetukseen valmistavan opetuksen järjestämiseen liittyviä ongelmia

Perusopetukseen valmistavan opetuksen järjestämiseen liittyviä ongelmia kysyttiin avovastauksella ja kohtaan saatiin kahdeksan vastausta. Yhdessä mainittiin vain, ettei ongelmia ole. Opiskelupaikkojen vähyys kysyntään nähden oli suurin yksittäinen ongelma, mikä koskee erityisesti oppivelvollisuusiän ylittäneitä. Ongelmaa kuvattiin mm. toteamalla, että hakijamäärä ovat oppilaitoksessa kolminkertainen verrattuna aloituspaikkoihin. Yhdessä vastauksessa painotetaan, että kesken lukuvuoden maahan tulleilla oppivelvollisuusiän ylittäneillä on pitkä jonotusaika koulutukseen, sillä he eivät pääse kaupungin peruskoulun valmistaville luokille. Yksi vastaaja kertoi, että kaikille yli 17-vuotiaille ei riitä opiskelupaikkoja eli ryhmien palkkaamiseen on liian vähän resurssia.

Opiskelupaikkojen vähyys liittyy pitkälti talousresursseihin ja niiden kohdentamiseen, vaikka periaatteessa koulutuksen rahoitus on taattu. Perusopetukseen valmistavan opetuksen valtionosuuden perusteena käytetään perusopetuksen yksikköhintaa, ja valmistavasta opetuksesta maksetaan perusopetuksen yksikkö-

hinta kaksinkertaisena. Opetuksen järjestäjä päättää valmistavan opetuksen järjestämisestä. Kansanopistoilla ongelmana on järjestämislupiin sidotut opiskelijapaikkamäärät, jolloin opetuksen järjestäjä joutuu jakamaan käytettävissä olevat paikat eri koulutusten kesken. Sen sijaan kuntatoimijoilla koulutuspaikkoja ei ole rajoitettu vaan opetuksen järjestämisen esteet tulee etsiä muualta.

Muita vastauksissa nostettuja valmistavan opetuksen ongelmia oli opettajan kelpoisuusehtojen määrittely (luokanopettaja vai erityisopettaja), ja luokkatilojen löytyminen. Yhdessä oppilaitoksessa ongelmana nostettiin esiin myös se, että kaupungin maahanmuuttopolitiikka on vasta tarkentumassa. Oppilaitoksessa, jossa ollaan vasta käynnistämässä perusopetukseen valmistavaa opetusta, mainittiin ongelmana opetus suunnitelman puuttuminen ja resurssit. Aikaisemmassa OPH:n selvityksessä tuotiin esiin, että kyselylomaketta tehtäessä oletettiin, että kaikissa kunnissa on tehty ja käytössä oma perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma, mistä syystä opetussuunnitelmaa koskevaa kysymystä ei edes tehty opetuksen järjestäjille. Kuitenkin opettajien vastauksista oli käynyt yllättävästi ilmi, ettei kaikissa kunnissa opettajien mukaan ollutkaan tehty perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelmaa (Perusopetukseen valmistava opetus, 2008, s. 64).

3.5 Oppilaitosten perusopetukseen valmistavan opetuksen kehittämistoimet

Oppilaitoksilta kysyttiin myös perusopetukseen valmistavaan opetukseen liittyviä kehittämistoimia tai hankkeita viime lukukauden aikana. Lisäksi pyydettiin kuvailemaan niiden keskeisiä tuloksia. Kohtaan saatiin kuusi vastausta, jotka esitetään alla kootusti:

- Oppimistulosten kehittämisen menetelmiin on panostettu: ”*Olemme integroineet kielenopetusta ja reaaliaineiden opetusta sekä kokeilleet samanaikaisopetusta matematiikassa.*”
- Toisessa oppilaitoksessa on keskitytty opetuksen kehittämiseen, jolloin ryhmien opetusta (varsinkin suomi, englanti ja matematiikka) opetetaan tasojen mukaan (lukujärjestys, tekninen järj.). Oppilaitoksella on kaksi ryhmää, joista toinen on enemmän työelämäpainotteinen. ”*Tämä on tehnyt opettamisen ja oppimisen mielekkäämmäksi, tasoerot eivät niin vaikeuta työskentelyä.*”
- Opetuksen koordinoitua ja järjestämistä on kehitetty ja vastuutettu: ”*Palkattu maahanmuuttaja- ja erityisopetuksen koordinaattori?*”
- Yhdessä oppilaitoksessa on käynnissä nuorten maahanmuuttajien non-stop -koulutuksen opetussuunnitelmatyö. (Vapaan sivistystyön laatu- ja kehittämisraha LAKE. Haettu jatkorahoitusta pilottikoulutuksen toteuttamiseen lukuvuonna 2011–12). Lisäksi mainittiin luku- ja kirjoitustaidottomien aikuisten maahanmuuttajien oppimateriaalihanke, jossa tuotetaan matematiikan alkuopetuksen oppimateriaalia aikuisille. (Tuloksia syksyllä 2011.)
- Valmistavien koulutusten yhteishaku ja nivelvaiheisiin liittyvän alueellisen yhteistyön kehittäminen mainittiin kahdessa vastauksessa. Jo vakiintunut yhteistyö on luotu ESR-rahoitteisessa Maahanmuuttajanuorten Vaskooli-hankkeessa. (ks. liite 1.)
- Yhdessä oppilaitoksessa, jossa ei vielä ole maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita, tuotiin esiin aie käynnistää valmistavaa opetusta, perusopetusta ja S2 kielen opetusta. Oppilaitoksessa on laadittu ehdotus opetuksen aloittamisesta sekä S2-opetussuunnitelma, joka on toimitettu jatkokäsittelyyn kouluvirastoon.

Aikuisten perusopetus ja perusopetuksen lisäopetus

Mahad hiihtämässä opiskelutovereittensa kanssa Turun Impivaarassa

Mahad

Mahad on 25-vuotias somalialainen mies. Hän on asunut Suomessa jo kahdeksan vuotta. Kun hän aikoinaan muutti Suomeen 17-vuotiaana tammikuun puolessa välissä, oli Suomessa paukkuva pakkas ja vaikutti siltä, että pimeys olisi niellyt koko maan. Mahad ajatteli ensin, että ehkä olisi ollut parempi jäädä sodasta huolimatta Somalian lämpöön ja vaan pitää puhelimitse yhteyttä Suomessa asuvaan perheeseen, sillä Suomen kylmyydessä elämä tuntui mahdottomalta. Hengittäminenkin sattui Mahadin kiiruhtaessa aamuisin kovassa pakkasessa liukkaalla jalkakäytävällä suomen kielen kurssille.

Sitten tuli kevät; kaikki muuttui kuin taikaiskusta vihreäksi, aurinko paistoi ja linnut lauloivat. Tuntui vihdoinkin siltä, että elämä voittaa. Mutta se valoisuus! Alkuvuoden Mahad valvoi pimeyden takia ja nyt hän ei saanut nukkua, kun aurinko paistoi vuorokauden ympäri!

Mahad opiskeli puolitoista vuotta suomen kielen kursseilla ja sen jälkeen hän pääsi Saloon Nokialle töihin. Mahad oli ahkera työntekijä ja viihtyi työssään hyvin, vaikka hän kokikin liukuhihnatyön välillä vähän puuduttavaksi. Mahadin työkaverit olivat kaikki maahanmuuttajia: afganistanilaisia, tsetseenejä, iranilaisia, pakistanilaisia. Elämä eteni omaa rataansa, kunnes työntekijöitä, Mahad mukaan lukien, jouduttiin irtisanomaan. Hetken aikaa Mahad kellui aivan kuin tyhjän päällä, kunnes hän keksi, että nyt olisi aika jatkaa opiskelua. Hän päätti hankkia itselleen peruskoulun päästötodistuksen. Pääsykokeet Turun iltalukion perusopetukseen menivät ihan kivasti ja Mahad pääsi syksyllä aloittamaan opintonsa. "Rankkaa on! Varsinkin englanti ja matematiikka tuntuvat välillä aivan tajuttoman vaikeilta.", sanoo Mahad, mutta samassa hän jatkaa: "Mutta periksi ei anneta! Eteenpäin sanoi mummo lumessa! Kyllä minulla on parin vuoden kuluttua taskussani peruskoulun päästötodistus ja sen jälkeen aion pyrkiä ammatti-instituuttiin opiskelemaan talonrakennusta. Haluan rakentaa vanhemmilleni kivitalon jonnekin lähelle Turkua. Vähän samanlaisen talon kuin se, joka perheellämme oli Somaliassa, kun olin lapsi."

4 Aikuisten perusopetus ja perusopetuksen lisäopetus

Tässä luvussa esitellään kyselyn aikuisten perusopetuksen alkuvaiheen opetuksen, perusopetuksen (pääasiassa vuosiluokilla 7–9) sekä perusopetuksen lisäopetuksen järjestämiseen liittyviä kyselyn tuloksia. Opetuksen järjestäjiltä kartoitettiin opiskelijamääriä sekä kielten ja katsomusaineiden opetuksen järjestämisen käytäntöjä, saavutettavaa päättötasoa, jatko-ohjausta ja oppilaitosten kehittämistoimia.

Perusopetuksen oppimäärän voi suorittaa aikuisena aikuislukiossa, lukiossa tai kansanopistossa ja se on mahdollista suorittaa myös yksityisopiskelijana. Perusopetus on jaettu aikuisten alkuvaiheen perusopetukseen ja varsinaiseen perusopetukseen (7–9). Jos opiskelijan perusvalmiudet ovat hyvin heikot tai hänellä ei ole lainkaan perusopintoja, hän voi suorittaa ensin aikuisten perusopetuksen alkuvaiheen opinnot tai opintoja. Perusasteen alkuvaiheen opetuksen opetussuunnitelma on otettu käyttöön 1.3.2010²⁹. Opiskelijalle laaditaan hänen aikaisempien opintojensa ja osoittamansa osaamisen perusteella henkilökohtainen opiskeluohjelma. (Maahanmuuttajien koulutus Suomessa, 2011, s. 21.) Aikuisten perusopetuksen alkuvaiheen opetusta varten ei ole määritelty omaa erillistä tuntijakoa eikä opintojen laajuutta. Näistä asioista päätetään kunkin opiskelijan osalta hänen tarpeidensa edellyttämällä tavalla silloin kun hänelle laaditaan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma.

Aikuislukiossa perusopetuksen kesken jääneen oppimäärän voi suorittaa 1–3 vuodessa. Perusopetuksen vuosiluokkia 7–9 vastaavien opintojen oppimäärän voi suorittaa yhdessä vuodessa, mutta käytännössä se voi kestää kauemmin, sillä opiskelijan lähtötaso vaikuttaa opintojen kestoan. Kunta päättää perusopetuksen järjestämisestä muille kuin oppivelvollisille samoin kuin seurantamenettelyistä. Käytännössä sen seuranta ei ole ollut kenenkään vastuulla vaan seurantatavasta voidaan päättää paikallisesti.

Perusopetuksen jälkeen myös maahanmuuttajat voivat valmistautua jatko-opintoihin kunnan järjestämässä yhden lukuvuoden kestävässä perusopetuksen lisäopetuksessa. Lisäopetusta voidaan järjestää muun perusopetuksen yhteydessä, erillisessä lisäopetusryhmässä ja muissa oppilaitoksissa sekä työelämässä, järjestöissä ja yhteisöissä tapahtuvana ohjattuna opiskeluna. Opiskelijalle annetaan lisäopetuksessa opetusta ja ohjausta vähintään 1 100 tuntia. Lisäopetusta varten ei ole määritelty valtakunnallista tuntijakoa eikä oppimäärää. Lisäopetuksen opetussuunnitelmaan voi kuulua perusopetuksen oppimäärään kuuluvia kaikille yhteisiä oppiaineita, perusopetuksen valinnaisia aineita, perusopetuksen tehtävän mukaisia muita aineita ja oppiainekokonaisuuksia, ammattiin valmentavia opintoja sekä työelämään tutustumista. Varsinaista lukioon valmentavaa koulutusta ei ole virallisesti, mutta käytännössä erityisesti joissain aikuislukioissa lisäkoulutusta järjestetään jo, kuten tämän selvityksen tuloksista on nähtävissä.

Opiskelijamäärät

Kyselyyn vastanneissa oppilaitoksissa **perusopetuksen alkuvaiheen** opetusta tarjotaan neljässä aikuislukiossa. Oppilaiden määriä kartoittavassa kohdassa oppilaita oli ilmoitettu olevan tilastointipäivänä 20.9.2010 yhteensä 41 vain kahdessa aikuislukiossa. Opiskelijamäärien vähyys ei ole yllättävä, sillä perusopetuksen alkuvaiheen opetussuunnitelman perusteet on otettu käyttöön vasta 1.3.2010 eli koulutusvaihetta varten ei ole ollut aikaisemmin opetussuunnitelman perusteita. **Perusopetuksessa (pääasiassa vuosiluokat 7–9)** oli kyselyyn vastanneissa oppilaitoksissa vieraskielisiä oppilaita oli 22 oppilaitoksessa tilastointipäivänä 2010 yhteensä 946, joista 757 eli 80 % oli vieraskielisiä. Viidessä kansanopistossa oli vieraskielisiä 55, 16 aikuislukiossa 698 ja yhdessä lukion aikuislinjan oppilaitoksessa neljä. **Perusopetuksen päättötodistuksen** kalenterivuonna 2010 suoritti kyselyn 16 oppilaitoksessa yhteensä 197 aikuista, joista 154 eli 78 % oli vieraskielisiä. Viidessä eri kansanopistossa yhteensä 23 vieraskielistä suoritti perus-

²⁹ http://www.oph.fi/download/123918_aikuisten_perusopetus_2010.pdf

opetuksen päättötodistuksen. Kymmenessä aikuislukiossa päättötodistuksen suoritti 130 vieraskielistä ja yhdellä lukion aikuislinjalla suoritti yksi vieraskielinen perusopetuksen päättötodistuksen.

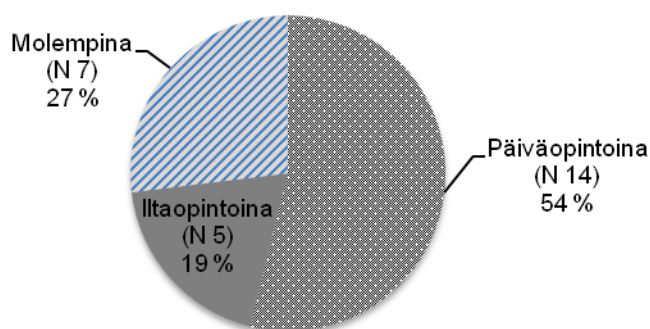
Perusopetuksen lisäopetuksessa oli kyselyn aineistossa tilastointipäivänä 20.9.2010 yhteensä 266 oppilasta, joista 40 eli 15 % oli vieraskielisiä. Vastauksia opiskelijamääriin tuli kuudesta kansanopistosta, kolmesta aikuislukioista ja yhdeltä lukion aikuislinjalta. Opiskelijoiden määrä vaihteli suuresti. Joissain oppilaitoksissa opiskelijoista kaikki oli vieraskielisiä, muutamassa vain murto-osa. Perusopetuksen lisäopetusta järjestetään siten myös tässä aineistossa vain maahanmuuttajaryhmille.

Lisäksi kyselyssä haluttiin tietää erikseen opiskelijamäärät **”jonkintyyppisessä lukiokoulukseen valmistavassa opetuksessa”**. Vaikka lukioon valmistavaa koulutusta ei virallisesti tunneta, useat aikuisoppilaitokset järjestävät lukio-opintoihin painottuvaa perusopetuksen lisäopetusta, joka kulkee paikoin nimellä starttilukio. Lukiokoulutukseen valmistavassa opetuksessa oli tilastointipäivänä 20.9.2010 yhteensä 45 oppilasta yhdessä kansanopistossa ja kahdessa aikuislukiossa, joista vieraskielisiä oli 23 eli hieman yli puolet. Yhteensä aineistossa on lisäopetuksen eri muodoissa 311 oppilasta, joista vieraskielisiä oli 63 eli jopa 20 %.

Yhteishaun julkisista raporteista (WERA/KOULUTA) näkyy perusopetuksen päättöluokalla olevien vieraskielisten määrät. Perusopetuksen lisäopetuksessa oli todistusvuonna 2010 yhteensä 1 814 oppilasta ja joista vieraskielisiä oli 172 eli noin 9 %. Tilastossa on mukana on kaikkien lisäopetuksen järjestävien oppilaitosten opiskelijat, joiden ns. siirtotiedot on lisätty yhteishakujärjestelmään siltä varalta, että oppilaat osallistuvat yhteishakuun. Tämän kyselyn aineisto kattaa noin 37 % vuonna 2010 lisäopetusta saavista vieraskielisistä oppilaista, mutta aikuisten osalta luku on varmasti huomattavasti kattavampi, sillä kyselyyn on vastannut suuri osa aikuisoppilaitoksista.

4.1 Perusopetuksen järjestäminen

Perusopetusta tarjottiin kaikissa kansanopistoissa päiväopintoina. Neljässä aikuislukiossa opetus tarjottiin päiväopintoina, kuudessa iltaopintoina ja kuudessa molempina. Yhden lukion aikuislinjalla opetus tarjottiin päiväopintoina. Mukana on myös oppilaitokset, joilla on vain perusopetuksen lisäopetusta.

Kuvio 7. Opetuksen tarjoaminen päivä- tai iltaopintoina

Suomi toisena kielenä -opetus

Perusopetuksen alkuvaiheen opetus: Kaikki neljä kyselyyn vastannutta aikuisten perusopetuksen alkuvaiheen opetuksen järjestäjää toteuttivat suomi toisena kielenä opetuksen erikseen (ei äidinkielen ryhmissä). Kurssien määrä opetussuunnitelmassa oli yhdellä vastaajalla 12, yhdellä 20 ja kahdella 22 (1 vuosiviikkotunti = 1 kurssi).

Varsinainen perusopetus (7–9 lk.): Vastanneista oppilaitoksista 12 (63 %) järjesti kaikki viisi pakollista valtakunnallisia suomi toisena kielenä -kurssia. Viidenneksellä oli neljä kurssia. (Ks. taulukko 14.)

Taulukko 14. Valtakunnallisten suomi toisena kielenä -kurssien määrä

Kurssien määrä	N oppilaitoksia (N 19)
1	1
3	1
4	5
5	12

Erialaista koulukohtaisia suomi toisena kielenä -kurseja tarjottiin varsinaisessa perusopetuksessa opetussuunnitelmassa pakollisten lisäksi 20:ssä oppilaitoksessa hyvin vaihtelevasti. Kolmessa oppilaitoksessa kurseja ei ollut lainkaan, yhdellä oli jopa 28. Taulukossa 15. on esitetty kurssien ja oppilaitosten määrät.

Taulukko 15. Erialaisten koulukohtaisten suomi toisena kielenä -kurssien määrät varsinaisessa perusopetuksessa

Kurssien määrä	N oppilaitoksia (N 20)
0	3
3	2
4	1
5	1
6	3
8	1
10	2
14	1
15	1
19	1
20	2
21	1
28	1

Perusopetuksen lisäopetuksessa suomi toisena kielenä -opetus järjestetään erikseen kuudessa oppilaitoksessa ja äidinkielen ryhmässä viidessä oppilaitoksessa.

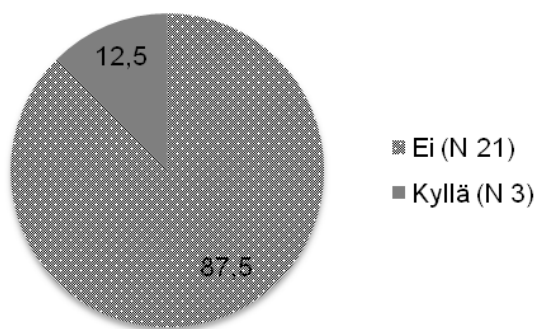
Toisen kotimaisen kielen opetuksesta vapautetut

Kyselyssä pyydettiin toisen kotimaisen kielen opetuksesta vapautettujen vieraskielisten opiskelijoiden prosentuaalinen osuus oppilaitoksissa lukuvuonna 2010–2011 varsinaisessa perusopetuksessa (7–9 lk.).

Kolmessa kansanopiston vastauksessa luvut oli ilmoitettu prosentteina. Näissä kaikki eli 100 % opiskelijoista oli vapautettu. Samoin yhden aikuislinjan vastaajalla oli opiskelijoista 100 % vapautettu. Kymmenen aikuislukion vastauksissa luvut vaihtelivat 100 prosentista 44 prosenttiin (90–100 % välillä N 4, 70-80 % N 4, yksittäiset vastaukset: 57 %, 48 % ja 44 %).

Oman äidinkielen opetus lukuvuonna 2010–2011

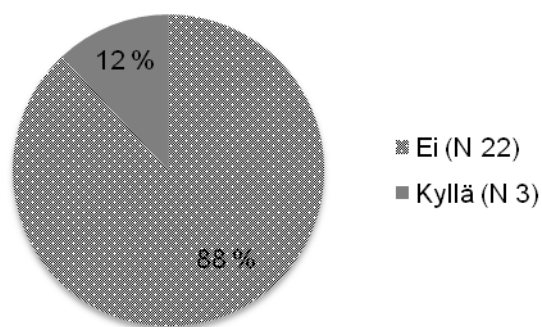
Maahanmuuttajien omaa äidinkieltä sisältyi opetussuunnitelmaan soveltavina kursseina kahdessa kansanopistossa. Kielet, joissa kursseja järjestetään oli somali (1 vastaaja), venäjä ja burma (1 vastaaja). Näiden lisäksi yksi vastaaja mainitsi, että vaikka opetussuunnitelmassa kursseja on, toistaiseksi sitä ei ole järjestetty.

Kuvio 8. Oman äidinkielen opetus lukuvuonna 2010–2011

Katsomusaineiden opetus lukuvuonna 2010–2011

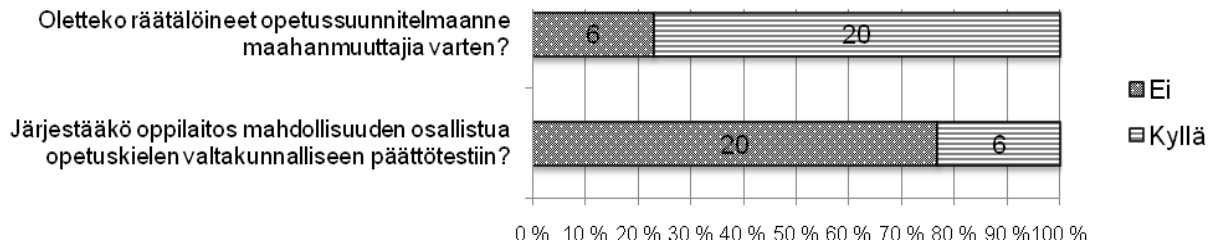
Perusopetuslain mukaan oppilaalle, joka on täyttänyt 18 vuotta, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämänkatsomustietoa. Katsomusaineiden opetusta koskevaan kysymykseen vastasi 22 oppilaitosta, joista lukuvuonna 2010–2011 vain kolme järjesti muuta katsomusaineiden opetusta kuin elämänkatsomustieto. Kahdessa oppilaitoksessa järjestettiin elämänkatsomustiedon lisäksi evankelisluterilaisen uskonnon opetusta. Yhdessä vastauksessa todettiin, että muuta katsomusaineiden opetusta tarjotaan tarvittaessa.

Kuvio 9. Muun kuin elämänkatsomustiedon järjestäminen lukuvuonna 2010–2011

Saavutettava päättötaso

Opetussuunnitelman on räätälöinyt maahanmuuttajia varten 20 oppilaitosta (76 %). Vain vajaa neljännes (23 %) oppilaitoksista järjestää mahdollisuuden osallistua opetuskielen valtakunnalliseen päättötettiin. Mukana on myös kaksi vastaajaa, jotka järjestävät vain perusopetuksen lisäopetusta, ei varsinaista perusopetusta.

Kuvio 10. Opetussuunnitelman räätälöinti ja opetuskielen valtakunnallinen päättötesti

Saavutettava päättötaso: Puutteellinen kielitaito perusopetuksen päättövaiheessa on yksi syy, miksi erityisesti ammatilliset oppilaitokset järjestävät kielitaitotestejä soveltuvuuskokeiden lisäksi. Esimerkiksi kevään 2008 ja 2009 yhteishaussa perusopetuksen oppimäärän suorittaneista vieraskielisistä kielikokeen suoritti hyväksytysti keuhällä 2008 76 % ja keuhällä 2009 78 % hakeneista (Jauhola 2010, s. 41). Koulutuksen järjestäjät ovat voineet paikallisesti linjata, että ammatillisiin oppilaitoksiin järjestettäviin kielikokeisiin ei tarvitse osallistua, jos hakijalla on näyttöä osaamisesta, mikä voi olla peruskoulun päättötodistuksessa arvosana suomen kielestä, todistus yleisestä kielikokeesta, tai hakija on suorittanut Suomessa aiemmin toisen asteen tutkinnon opetuskielenä suomi tai ruotsi. Ammatillisten oppilaitosten kielikokeen tarkoitus on siten selvittää, riittääkö opintoihin hakevan kielitaito opinnoissa selviytymiseen. Testi ei siten ole pääsykoe tai soveltuvuuskoe. (Kieli testiin 2008, 6-7.)

Yhteishakujärjestelmää ja opiskelijaksi ottamisen perusteita on kehitetty viime vuosina erityisesti sähköiseen yhteishakujärjestelmään siirryttäessä. Opetusministeriön maahanmuuttopoliittisissa linjauksissa on nostettu esiin tarve arvioida ja selvittää ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijaksi ottamisen perusteiden muutostarpeita kielikokeen järjestämiseen liittyen (OPM 2009:48). Opetushallituksen asettama VAKUVA* pääsy- ja soveltuvuuskokeiden ja kielikokeiden kehittämisen työryhmä on esittänyt suosituksissaan kielitaidon hyväksiluvusta, että mm. peruskoulun päättöarvioinnin tueksi tarkoitettua suomi toisena kielenä -kokeen suorittaminen vähintään arvosanalla hyvä, joka vastaa yleiseurooppalaisen viitekehysten kielitaitotasoa B1, riittäisi osoittamaan tarvittavan kielitaidon yhteishaussa. Tavoite on käytännössä sama kuin kotoutumiskoulutuksen tavoitetaso.

**VAKUVA – Kokeilut pääsy- ja soveltuvuuskokeiden kehittämiseksi sosiaali- ja terveysalalla, tekniikan ja liikenteen alalla sekä kulttuurialalla. Espoon seudun koulutuskuntayhtymä Omnia, Marjo Paasisalo. 2010. Julkaisematon raportti.*

4.2 Jatko-ohjaus perusopetuksesta

Oppilaitoksilta kysyttiin oppilaiden jatko-ohjauksen järjestelyistä ja pyydettiin kuvailemaan verkostoja ja yhteistyökumppaneita opiskelijan polun hahmottamisessa. Kohtaan saatiin 25 vastausta, joissa kuvattiin erilaisia alueellisia nivelvaiheen yhteistyömalleja, yksittäisiä opinto-ohjauksen toimenpiteitä, henkilöstöä ja ohjaukseen osallistuvia organisaatioita.

Alueellisia yhteistyöryhmiä tuotiin runsaasti esiin. Alueellinen tiimi, yhteistyöryhmä tai verkosto oli mainittu lähes kaikissa kuvauksissa. Toisissa vastauksissa yhteistyöryhmää on kuvattu laajasti toimijatasolla, mutta ei yksilöity tarkemmin toimintatapoja tai kerrottu yhteistyön vakiintumisesta. Yhteistyö on oppilaitosten oppilashuoltoryhmien, opinto-ohjaajan tai rehtorien vuoropuhelua ja/tai yhteistyötä todettiin tehtävän TE-toimiston, sosiaaliviraston tai vastaanottokeskuksen kanssa. ”*Verkostoomme kuuluvat alueen peruskoulut, valmistava opetus, toisen asteen ammatilliset opistot ja lukiot, ammattistartti sekä mava-koulutus ja työvoiman palvelukeskus, paikallinen ulkomaalaistoimisto sekä etsivä nuorisotyö*”. Tiivimmillään yhteistyöryhmän tehtäviä oli mm. nivelvaiheyhteistyön, kielikoejärjestelyiden sekä myös yhteishaun yhteinen organisointi, kuten valmistaviin ja valmentaviin koulutuksiin yhteishaun järjestäminen Turun ja Salon seutukunnissa. Muuten yhteistyö yhteishaun osalta oli ohjauksen organisointia. Verkostoyhteistyötä selkeästi rakennetaan ja ylläpidetään myös aikuiskoulutuksen osalta.

Yli puolet vastanneista on tuonut esiin TE-toimiston (N 13) jossain roolissa. Opiskelijan jatko-ohjausta hoidetaan luonnollisesti yleisemmin opinto-ohjauksen keinoin. Opinto-ohjaajan roolia eri yhteistyöryhmissä kuvattiin useassa vastauksessa. Opinto-ohjaajat tekevät tiivistä yhteistyötä esim. TE-keskuksen ja sosiaaliviraston kanssa. Osassa vastauksista on kerrottu tarkemmin kuinka opinto-ohjausta on toteutettu. Esimerkiksi: ”*opinto-ohjaaja pitää opiskelijoille sekä ryhmämuotoista että yksilöllistä opinto-ohjausta, jossa tehdään jatko-opintosuunnitelmat ja autetaan hakuvaiheessa. Myös maahanmuuttajien ryhmäohjaajat ovat mukana ohjauksessa*”. Tai ”*Perusasteelta omaan aikuislukioon jatkaville annetaan ennen lukion alkua sekä ryhmäohjausta että yksilöllistä ohjausta kunkin opintosuunnitelmasta ja alkuvaiheen valinnoista. Siirtyneitä seurataan lukion puolella edelleen*”. Muutama vastaaja toikin esiin, että jälkiseurantaa tehdään systemaattisesti. Konkreettisia toimenpiteitä oppilaiden kanssa oli opiskelijoita auttaminen täyttämään hakemukset, ammatillisten oppilaitosten tutustumispäiviin osallistuminen ja tarvittaessa opiskelijoiden tukena oleminen yhteydenotossa ammatillisiin oppilaitoksiin. Lisäksi mainittiin tutustuminen eri ammatteihin eri aineiden oppitunneilla.

Oppilaitoksilta ei kysytty erikseen, mihin oppilaita ohjataan, mutta vastausten perusteella ammatilliset oppilaitokset ja valmistavat koulutukset vaikuttavat lukioita suositummilta. Osalle suositellaan maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavaa koulutusta (MAVA), vammaisten valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta (VALMA), Ammattistarttia tai aikuisopiston maahanmuuttajaopetusta ammatillisen koulutuksen nivelvaiheeseen. Myös yritykset mainittiin yhteistyötahoina. Yksi vastaaja kuvaili enemmän ohjauksellista yhteistyötä maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavan koulutuksen eli paikallisesti nimetyn ”MAMUstartin” puitteissa: ”*MAMUstartti on osoittautunut suurimmalle osalle perusopetuksen päättäviä opiskelijoita sopivimmaksi jatko-opintopaikaksi alueella. - - MAMUstartista on mahdollisuus siirtyä kieliopintojen edistyessä kesken vuoden ammattikoulutukseen, jos paikkoja on avoinna. Opiskelijoiden kielitaso ei useimmiten yllä vielä ammattiin valmistavaan opiskeluun, joten välimuotona edellä mainittu koulutus katsotaan sopivimmaksi jatko-opiskelupaikaksi.*”

Opiskelijat luonnollisesti ohjataan tyypillisesti kouluasteella eteenpäin, mutta yhdessä vastauksessa tuotiin esiin, että kymppiluokalle valituille, joiden kielitaito on todettu riittämättömäksi peruskoulusta selviytymiseen, on tehty opiston sisäisiä siirtoja myös valmistavan opetuksen ryhmään.

Hankkeen henkilöstö tai hankkeen tarjoama resurssi mainittiin neljässä vastauksessa. Osa mainituista ohjaustoimista pohjaa vielä hankkeiden varaan, eli jatkumoa kehittämistasolta ei ole vielä kuvattu. Kuitenkin esimerkiksi Turun ja Salon seutukunnissa toimivassa Maahanmuuttajanuorten Vaskooli -hankkeessa luotu alueellinen yhteistyömalli on jo juurrutettu osaksi pysyvämpää toimintaa. Muita esiin tuotuja hankkeita olivat Varsinais-Suomen OpinOvi, Mosaiikki ja Rovapolut (Ks. Liite 1).

Erityisesti maahanmuuttajien ohjaukseen liittyviä kokoonpanoesimerkkejä:

”Alueen oppilaitosten (lukiot, ammattiopisto, aikuisopisto) opot muodostavat yhteisen verkoston, jossa pyritään löytämään opiskelijalle sopiva paikka opiskella. Yhteistyö on varsin tiivistä. Yhteistyötä tehdään TE-toimiston kanssa

niissä tapauksissa, joissa selkeää jatko-opintoväylää ei heti löydy. Myös eri maahanmuuttajien koulutuksen kanssa tekemisissä olevat tahot ovat yhteistyökumppaneita esim. nivelvaiheessa. Maahanmuuttajaopiskelijan ohjauksessa suurena haasteena on juuri opintopolun hahmottamisen ongelma. Suomalainen koulutusjärjestelmä vaatii ymmärrystä ja pitkäaikaista sitoutumista esim. maahanmuuttajalla, joka haluaa suorittaa korkeakoulututkinnon Suomessa.”

”Oppilaitoksessa on maahanmuuttajien ohjaustiimi, jossa myös käsitellään opiskelijoiden jatko-opintosuunnitelmia. Ohjaustiimiin kuuluu opinto-ohjaaja, koulutuskoordinaattori ja ryhmänohjaajat. -- Yhteistyöverkoston toisen asteen nivelvaiheessa kuuluvat alueen toisen asteen oppilaitokset, alueen työvoimatoimistot, sosiaalitoimet sekä SOPO-verkosto eli Sopivat Opintopolut Maahanmuuttajille – toisen asteen maahanmuuttajakouluttajat. Opinto-ohjaaja kuuluu myös alueen toisen asteen opinto-ohjaajaverkoston. Yhteistyö tehdään myös Kuuma-kuntien verkostoon kuuluvien ohjaajien kanssa.”

”Yhteistyö maahanmuuttajien työvoimaneuvojan ja koulutustorin kanssa. Opinto-ohjaaja mukana alueellisessa koulutustilaisuudessa, jossa on mukana toisen asteen ja kolmannen sektorin koulutuksen tarjoajat”.

”Noin kaksi kolmannelta perusasteen päättävistä on työvoimatoimiston asiakkaita ja heillä on kotoutumissuunnitelma. Työvoimatoimiston työvoimaneuvojen ja ammatinvalintapsykologin kanssa pidetään ainakin kerran vuodessa palaveri, jossa tarkistetaan kotoutujien tilanne. Ammatinvalintapsykologi kutsuu yksilölliseen jatko-ohjaukseen ne, joista palaverissa sovitaan ja on tarvittaessa muidenkin käytössä. Työvoimatoimisto ohjaa työharjoitteluun ja omille kursseille, ellei perusasteen päättävä saa tai halua ammatillista toisen asteen koulutuspaikkaa.”

”Opistollamme on opinto-ohjaaja, joka tukee opiskelijoiden yhteisvalintaprosessia. Kullekin opiskelijalle pyritään löytämään soveltuva koulutuspolku. Tarvittaessa käytämme Työvoimatoimiston ammatinvalintapsykologin palveluja. Lisäksi olemme yhteydessä tarvittaessa oppilaitoksiin, joihin opiskelijat hakeutuvat.”

”Opinto-ohjaajan avustuksella haetaan mahdollisiin jatkokoulutuspaikoihin, ollaan tarvittaessa yhteydessä myös maahanmuuttajien sosiaalipuolen ja TE-toimiston ohjaajiin ja alaikäisten pakolaisten kohdalla myös edustajiin.”

”Yhteistyötä paikallisen työelämään liittyen – yhteistyö TE-toimiston kanssa, työelämän edustajien vierailut oppitunneilla, työelämään tutustuminen TET-jakso, mahdollisuuksien mukaan vierailut työpaikoilla ja erilaisten tiedotusmateriaalien käyttö eri aineiden oppitunneilla sekä projektitöinä yksityiskohtaisemmin eri alojen toimintaa eri oppitunneilla integroituna yhteen.”

”Perusopetuksen lisäopetuksessa opinto-ohjaajamme katsoo yhdessä opiskelijan kanssa jatko-opintopaikan. Tarvittaessa he käyvät tutustumassa myös ko. oppilaitokseen. Yhteistyökumppaneihin on todella hyvät suhteet, ja heitä ovat alueen oppilaitokset (aikuislukio, ammatillinen oppilaitos), TE-toimisto, maahanmuuttajapalvelut ja julkisen ja kolmannen sektorin taustayhteisöjen perustama yhteistoimintaorganisaatio”.

”Suomen kielen opettajat, opinto-ohjaajat sekä ryhmänohjaajat muodostavat verkoston, joka yhdessä huolehtii opiskelijan ohjauksesta.”

”Opinto-ohjaaja huolehtii heti opintojen alussa kartoituksen siitä, mitkä ovat oppilaan tavoitteet ja tulevaisuuden suunnitelmat. Opintojen kuluessa on jatkuva seuranta ja opinto-ohjauksen oppitunnit ja loppuvaiheessa opastus jatko-opintoihin (yhteishaku, muut haut). Yhteistyökumppaneina ovat lähialueen toisen asteen oppilaitokset ja yritykset.”

”Opinto-ohjaaja suunnittelee jatko-opintopolkuja yhdessä opiskelijan kanssa. Tarpeen mukaan työhön osallistuu myös maahanmuuttaja-opetuksen koordinaattori.”

4.3 Ohjaus lisäopetukseen

Oppilaitoksilta kysyttiin, ketkä ohjataan perusopetuksen lisäopetukseen ja millä perusteilla. Kohtaan saatiin 15 vastausta (6 aikuislukiota, 1 aikuislinja, 8 kansanopistoa). Lisäopetukseen ohjattiin pääasiassa opiskelijat, joiden valmiudet eivät riittäneet lukiokoulutukseen tai ammatilliseen koulutukseen joko suomen, muiden kielten tai matematiikan puutteiden takia tai keskiarvo ei riittänyt yhteishaussa. Yleisin yksittäinen syy vastauksissa oli puutteellinen suomen kielen taito, mutta pääosin syyt eivät poikkeaneet ns. tavanomaisista eli opiskelija ei esimerkiksi tiedä jatkotoiveita tai haluaa nostaa arvosanoja. Myös hakijat, jolla on puutteellinen peruskoulutus tai ei rinnastettavaa peruskoulutodistusta kotimaasta mainittiin. Erityisesti lukioon tähtäävät maahanmuuttajahakijat nousivat lisäopetuksen kohderyhmänä esiin.

Yhdessä vastauksessa mainittiin, että aikuislukion päättäneet ovat useimmiten liian vanhoja varsinaiseen lisäopetukseen. ”*Oman koulun lisäopetus antaa mahdollisuuden kerrata perusasteen jo käytyjä kursseja ja korottaa arvosanoja, jolloin esim. ammatillisten oppilaitosten MAVAt ovat mielekkäämpi vaihtoehto kuin jo läpikäydyn kertaaminen.*”

Alueellinen yhteistyö korostui kahdessa vastauksessa: ”*Kaupungin aikuislukion järjestämä perusopetuksen lisäopetus on suunnattu ensisijassa lukioon tähtääville maahanmuuttajaopiskelijoille. Tähän liittyen opinto-ohjaaja ja kymppi-luokan ryhmänohjaaja tekevät yhteistyötä alueen peruskoulujen kanssa.*” Yhdellä oppilaitoksella ”*merkittävä osa perusopetuksen lisäopetukseen tulevista tulee erillisen haun kautta. Omista opiskelijoista ohjataan lisäopetukseen sellaiset, joiden osaamisen taso on jatko-opintojen kannalta riittämätön.*”

Muita esimerkkejä:

”*Opiskelija on suorittanut peruskoulun omassa kotimaassaan, mutta ei vielä rohkene, tai suomen kielitaito ei riitä ammatillisiin opintoihin/ lukioon. Opiskelija haluaa parantaa peruskoulun arvosanoja.*”

”*-- Opiskelija tarvitsee aikaa omalle kasvulle ja kotoutumiselle.*”

”*Erityisen tuen tarpeessa olevat opiskelijat, jotka koulumme erilaisista tukimuodoista huolimatta eivät pääse tavoitteeseensa.*”

”*Ne, jotka haluavat parantaa suomen kielen taitoaan ja suorittaa perusopetuksen kurssit loppuun saadakseen perusopetuksen päättötodistuksen.*”

4.4 Oppilaitosten perusopetuksen kehittämistoimet

Oppilaitoksilta kysyttiin, onko edellisen lukuvuoden aikana toteutettu maahanmuuttajille suunnattuun perusopetukseen tai perusopetuksen lisäopetukseen liittyviä kehittämistoimia tai kehittämishankkeita, joiden hyviä käytäntöjä voitaisiin jakaa tämän selvityksen kautta. Kohtaan saatiin 14 vastausta, joista 10 tuli aikuislukioilta, yksi aikuislinjalta ja neljä kansanopistolta. Oppilaitoksissa on kehitetty mm. pariopettajuutta, opinto-ohjausta, etäopetusmallia perusopetuksen päättötodistuksen suorittamiseksi, suomen kielen opetusta, alueellisen valmistavien koulutusten yhteishaun mallia sekä muita yhteistyöverkostoja.

Kehittämistoimet:

Tampereella on kehitetty etäopetusmallia **nuorten aikuisten maahanmuuttajien perusopetuksen päättötodistuksen suorittamiseen** (Tampereen kaupungin NAPSE-projekti). Opetus on reaaliaikaista etäopetusta Adobe Connect Pro -videoneuvotteluohjelmiston avulla. Päättötodistuksia on suoritettu kahden vuoden aikana jo 10 kappaletta. Hankkeen käytänteistä luodaan tiedotus- ja markkinointimateriaalia sekä etäopetusopas ja -materiaali, jonka avulla opetustoiminta on mahdollista käynnistää muillakin paikkakunnilla. Hankkeen kokemusten perusteella on suunnitteilla laskea opiskelumenetelmästä yksikköhinta, jolloin eri paikkakunnilla asuvat nuoret aikuiset maahanmuuttajat voivat osallistua opetukseen kunnille edullisella tavalla. Hankkeen kokemusten perusteella oppiminen on tehokkainta 5–10 opiskelijan ryhmässä. Etäopetusmallin juurruttaminen vaatii monikulttuurista yhteistyötä ja oppilaitosten ja kolmannen sektorin samansuuntaista yhteistyötä. Malli eheyttää aikuislukion erillisiä opetuskokonaisuuksia: suomi toisena kielenä, etäopetusväyliä sekä aikuisten perusopetuksen opintokokonaisuuksia ja niiden hallintaa.

Maahanmuuttajien valmistavan koulutuksen yhteinen haku (Vaskooli-hanke), jossa on kehitetty mm. nivelvaiheyhteistyötä ja tiedonsiirtoa, olemassa olevia koulutuksia sekä uusia ohjaus- ja tukitoimia. Hankkeessa on kehitetty mm. Turun ja Salon seutukuntiin maahanmuuttajille suunnattu alueellinen maahanmuuttajien valmistavien koulutusten yhteinen haku ja kehitetty nivelvaiheen yhteistyötä. (Ks. lisää liite 1.)

Koulutuspolut-yhteistyöverkosto eri toimijoiden kesken: Ely-keskuksen koordinoima maahanmuuttajien kotouttamistoimijoiden verkosto – erityisesti Koulutuspolut-tiimi, johon kuuluu koulutusvastaavana Rovapolut-tiimi, kaupungin maahanmuuttajatoimisto, Rovala-opisto, työvoimaviranomaiset, Moninet-monikulttuurikeskus ja SPR. Kokouksia verkoston kesken on n. 7 kertaa vuodessa. (Ks. lisää liite 1, Rovapolut)

Opinto-ohjauksen kehittämiseen tähtäävä projekti (Kemin aikuislukiossa, rahoitus OPH). Sen myötä on laadittu materiaalia ja tutustuttu yhteistyökumppaneihin. Projekti päättyy vuoden 2011 lopussa.

Pariopettajuus: Oulun aikuislukiossa on keskitytty erityisesti pariopettajuuden ja alkuvaiheen opintojen kehittämiseen maahanmuuttajien perusasteen opinnoissa. Kokemukset pariopettajuudesta ovat olleet hyvin kannustavia.

Tuettu peruskoululinja: Töölön yhteiskoulussa on kehitetty tuetun peruskoululinjan mallia, joka sisältää ryhmänohjaustuokiot viikoittain, maahanmuuttajataustaisten tukiopeettajan ja matematiikan laskupajan.

Luku- ja kirjoitustaidottomien maahanmuuttajien koulutus: Helsingin aikuislukiossa alkuvaiheen opetus käynnistettiin syksyllä 2010 ja siihen on liittynyt myös luku- ja kirjoitustaidottomien maahanmuuttajien koulutus. Helsingin kaupunki kehittämishankkeessa on kehitetty myös kotona lapsiaan hoitavien maahanmuuttajien suomen kielen opetusta.

S2-opiskelijoiden oppimistulosten parantaminen erityisesti reaaliaineissa: Eiran aikuislukion Aineista on -hankkeessa pyritään parantamaan S2-opiskelijoiden oppimistuloksia erityisesti reaaliaineissa. Hankkeessa kehitetään opetusmenetelmiä ja -materiaaleja ja koulutetaan opettajia.

Suomen kielen ja kulttuurin opettaminen maahanmuuttajille vapaa-ajalla: Savonlinnan kristillinen opiston Muistilappu-hankkeen (erityisavustus aikuisten maahanmuuttajien koulutuksen kehittämiseen 2010–2011) tarkoituksena on opettaa suomen kieltä ja kulttuuria maahanmuuttajille heidän vapaa-aikanaan. Opiskelijaryhmä on valittu yhdessä pakolaiskeskuksen ja kaupungin edustajien kanssa. Ryhmään kuuluu vain savonlinalaisia perusopetuksessa opiskelevia maahanmuuttajia. Näillä näkymin lisäohjaus suomenkieleen ja kulttuuriin vaikuttaisi olevan erinomaisen tarpeellista. Suomenkielen tasokoe on järjestetty suomen kielen tunneilla ja seuraava tasokoe kyseiselle opiskelijaryhmälle pidetään loppuvuodesta. Hankkeeseen liittyy lisäksi pro gradu -tutkimus.

Solmut auki – Opi suomea sujuvasti -hankkeessa kehitetään toiminnallista suomen kielen opetusta taito- ja taideaineiden kautta. Kohderyhmään kuuluu oppivelvollisuusiän ylittäneitä maahanmuuttajia, joiden joukossa on niin luku- ja kirjoitustaidottomia kuin lukiossa opiskelevia maahanmuuttajia. Perus-sanaston oppii käytännön tilanteissa, sillä kaikki toiminnot tapahtuvat suomen kielellä. Hanketta hallinnoi Turun iltalukio. (Ks. lisää liite 1.)

Monikulttuurisuusosaamisen vahvistaminen koko oppilaitosyhteisössä on tavoitteena Otava Opiston Kotiavain-projektissa, samoin kuin monikulttuurisuusosaamisen levittäminen muihin oppilaitosverkostoihin (Mikkelin alakoulut, G-laatuopistot, koulutuskeskus Salpaus).

Viisi oppilaitosta vastasi, ettei kehittämishankkeita tai erityisiä kehittämistoimia ole ollut. Yksi vastaaja tähdensi, että tarvetta olisi erityisesti suomi toisena kielenä -opetuksessa sekä oman äidinkielen opiskelussa. Toinen täydentävän vastauksen antanut kertoi, että aikuisten perusopetusta ja lisäopetusta on tarkoitus kehittää kuluvana vuonna esimerkiksi uudistamalla opetussuunnitelmaa.

Aikuisten lukiokoulutus

Katie

Katie muutti Suomeen 16-vuotiaana perheensä kanssa Venäjältä Bryanskista vuonna 2007. Takana oli kymmenen vuotta koulua ja perusopetus oli lähes suoritettu. Suomeen tullessaan hän osasi sanoa ”hei” ja ”kiitos”. Alaikäisenä hänet ohjattiin Eiran aikuislukioon perusopetukseen, jossa hän aloitti varsinaisen perusopetuksen First Steps in Finland -ohjelmassa. Vuoden päästä hän jatkoi perusopetuksen lisäopetuksessa ja todistus oli kädessä keväällä 2009. Syksyllä hän jatkoi aikuislukiossa, josta hän aikoo valmistua keväällä 2012. Nyt 20-vuotias Katie puhuu lämmöllä opettajista ja koulun muusta henkilökunnasta. Hän epäilee, että ilman ”mahtavaa opettajaa” suomen kielen taito ei olisi kehittynyt niin nopeasti.

Katie ei kokenut suurempia kulttuurishokkeja. Ensimmäisenä koulupäivä hän päätyi vahingossa suomenkieliselle psykologian tunnille, mutta huohti helpotuksesta kun väärinkäsitys korjattiin ja hän pääsi omaan ryhmäänsä. Nuorella naisella on kokemusta kahden maan koulutus-kulttuurista ja vaikka aikuislukion opintoja ei voi suoranaisesti verrata peruskoulun opetukseen, Katie uskoo kulttuurieroja löytyvän. ”Opetus Suomessa on ollut kannustavaa ja opettajat ovat ihanan rentoja”. Erilaisten apuvälineiden käytön, kuten tietokoneen ja kuvien hyödyntämisen opetuksessa hän kokee hyväksi. ”Lisäksi täällä voi aina mennä juttelemaan opolle, jos tarvitsee apua”.

Innostuneen Katien suomenkielen taito kuulostaa kadehdittavan hyvältä. ”Ei tarvinnut tehdä melkein mitään, se vain tuli”, hän toteaa. Hänellä oli omien sanojensa mukaan vahva halu oppia kieltä ja tutustua suomalaisiin. Perusopetuksen tunneilla opiskelijat keskustelivat parhaan taitonsa mukaan suomea ja vapaa-ajallaan hän aloitti suomenkielen kirjoitusharjoitukset ja ihmisiin tutustumisen internetin yhteisöjen kautta. Kaikille koulunkäynti ei ole ollut yhtä helppoa, mutta opettajat ovat auttaneet hitaammin eteneviä. Katie on myös itse toiminut opiskelijatorina peruskoulun puolella, minkä hän koki myös mielenkiintoisena ja uskoo siitä olevan hyötyä. ”Joidenkin on helpompi tulla juttelemaan samanikäiselle ja samalla voi tarjota omankielistä apua”.

Opintojen ohessa Katie on ehtinyt tehdä töitä voimisteluseurassa lasten ohjaajana. Kun aika ei riittänyt kaikkeen, hän päätti suorittaa ensin koulun loppuun. Seuraavaksi hän haluaa muiden haasteiden ohella opetella ruotsin kielen ja aloittaakin kieliopinnot perusasteen ruotsin kursseilla tulevana syksynä. Kirjoitukset alkaa syksyllä S2-kokeella ja keväällä 2012 hän aikoo kirjoittaa muut aineet.

Helsinkiin rakastunut Katie pyrkii opiskelemaan Suomen kieli ja kulttuuri -oppiainetta Helsingin yliopistoon heti lukion päätyttyä. Tuleva työpaikkatoivekin olisi jo tiedossa – hän haluaisi nähdä itsensä suomi toisena kielenä -opettajana omassa opinahjossaan, Eiran aikuislukiossa, jossa hän viihtyy hyvin. Opettajan työn hän kokee mielenkiintoiseksi siksin, että siinä voi käyttää mielikuvista. ”Aina voi löytää uusia materiaaleja ja uusia juttuja, joilla monipuolistaa opetusta ja helpottaa oppimista”, Katie kuvailee innostuneena. Vaihtoehtoisesti hän voisi pitää tulkin ammatista. ”Tai voisin myös perustaa oman yrityksen”, hän kertoo. ”Voisin kuvitella perustavani vaikka oman kahvilan. Ideoita voisi hakea ulkomailta, esimerkiksi Italiasta.”

5 Aikuisten lukiokoulutus

Aikuisten lukiokoulutus eroaa jonkin verran nuorten koulutuksesta järjestämistavoiltaan, opetussuunnitelmatasolla sekä tietenkin kohderyhmän osalta. Lukioissa erityisesti maahanmuuttajille suunniteltuja erityisjärjestelyjä ovat suomi/ruotsi toisena kielenä -opetus, maahanmuuttajan oman äidinkielen opetus sekä eräät opetussuunnitelmassa päätettävät asiat³⁰. Aikuisten lukiokoulutuksesta julkaistiin Opetushallituksen vuonna 2008 Selvitys aikuisten lukiokoulutuksesta vuonna 2007 (Jääskeläinen, L. Ja Ojala, M-L.), mutta aikaisempaa valtakunnallista selvitystä ei aikuisten maahanmuuttajien lukiokoulutuksesta ole tehty. Nuorten maahanmuuttajien opiskelua lukiossa on selvitetty Opetushallituksen vuonna 2008 julkaistussa selvityksessä (Ikonen, K. ja Jääskeläinen, L.). Tässä luvussa esitellään lukiokoulutukseen liittyvät kyselyn tulokset ja vertaillaan nuorten koulutusta koskevien selvitysten tuloksiin, niissä tapauksissa milloin se on mielekästä.

5.1 Tilastotietoa lukiokoulutuksesta

Koska lukiokoulutuksesta on saatavissa kattavammin tilastotietoa kuin aikaisemmista tämän selvityksen piiriin kuuluvista kouluasteista, tilastoja on mielekästä tarkastella hieman tarkemmin. Maahanmuuttajanuoria siirtyy lukiokoulutukseen vähän suhteessa suomen- ja ruotsinkielisiin oppilaisiin, todetaan myös Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa (KESU) 2007–2012. Lukiokoulutukseen osallistuvien maahanmuuttajien määrä ei ole muuttunut merkittävästi maahanmuuttajien määrän kasvaessa nuori-asteella. Kuten taulukosta 16 näkyy, vieraskielisten osuus nuoriasteella oli vuonna 2009 alle kolme prosenttia, mutta osuus aikuisten opetussuunnitelman perusteiden mukaan opiskelevista oli vuonna 2009 jo yli seitsemän prosenttia³¹. Uusia lukion koko oppimäärää aikuisten opetussuunnitelman mukaan suoritavia vieraskielisiä opiskelijoita vuonna 2009 oli yhteensä 34 koulutuksen järjestäjällä. Opiskelijoiden määrä vaihteli yhdestä 87:ään opiskelijaan.

Kasvu on ollut ennakoitavissa maahanmuuttajien määrien kasvaessa. Myös selvityksessä aikuisten lukio- koulutuksesta vuonna 2007, 71 % varsinaisten aikuislukioiden, aikuislinjojen sekä kansanopistojen vastaa- jista arvioi aikuisten lukiokoulutuksen aineopetuksen järjestämistarpeen kasvavan maahanmuuttajataus- taisten opiskelijoiden osalta vuoteen 2012 mennessä (Jääskeläinen, L. Ja Ojala, M-L., s. 17).

Maahanmuuttajien koulutuspolku poikkeaa valtaväestöön nähden, sillä joukossa on eri-ikäisinä maahan tulleita ja ikäluokkien määrät vaihtelevat suuresti. Myös maahantulon syyt vaihtelevat ja muuttajat voivat olla työperusteisia tai esimerkiksi alunperin yksin maahan alaikäisinä tulleita turvapaikanhakijoita. Vieraskieliset aloittavat opintonsa keskimäärin vanhempina kuin suomen- ja ruotsinkieliset ja vertailu vieraskielisten ikäluokkaan ja perusopetuksen päättöluokkalaisiin osoittaa, että vieraskielisten 16-vuotiaiden ikä- luokka oli keväällä 2009 noin 40 % suurempi kuin mitä on perusopetuksen päättöluokalla olevien määrä. Vuonna 2008 vieraskielisistä lukiokoulutuksessa olevista 60 % oli yli 17-vuotiaita, kun kaikista opiskeli- joista luku oli 42 %³².

³⁰ Muille kuin oppivelvollisille tarkoitetun perusopetuksen ja aikuisten lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet (Opetushallituksen määräys 4/011/2004, 27.2.2004)

³¹ Tilasto käsittää sekä lukioissa että perus- ja lukioasteen kouluissa annettavan koulutuksen. Tilastossa on mukana 20.9. oppi- laitoksissa kirjoilla olleet opiskelijat. Mukana ovat sekä läsnä olevat että poissa olevat. Aineopiskelijat eivät sisälly tilastoon. Tilasto sisältää sekä opetushallinnon hallinnonalalla järjestettävän että Ahvenanmaan koulutuksen. Myös kansanopistojen antama lukiokoulutus on mukana tilastossa.

³² Lähde: Tilastokeskus – Opetushallituksen WERA – web-raportointipalvelu

Tämän selvityksen **tutkintotavoitteisen koulutuksen opiskelijamäärä** on pyydetty syksyn tilastointipäivältä 2010. Aineistossa on yhteensä 23 koulutuksen järjestäjää, joista 18 on eritellyt vieraskielisten määrät. Näiden yhteisopiskelijamäärä oli 5 724, joista 662 oli vieraskielistä eli vajaa 12 %. Vieraskielisten osuus oppilaitoksissa vaihteli 0,3 prosentista 38 prosenttiin. Vaikka vertailuvuosi on eri, kyselyn aineiston vieraskielisten opiskelijoiden voidaan arvioida edustavan yli 90 % aikuisten opintosuunnitelman perusteiden mukaan opiskelevista vieraskielisistä. Koska kyselyn aineisto on rajattu vain oppilaitoksiin, joissa on maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita, aineiston oppilaitosten suhteellinen vieraskielisten opiskelijoiden osuus on suurempi kuin mitä valtakunnallisessa keskiarvossa.³³

Taulukko 16. Vieraskielisten opiskelijoiden määrä lukiossa vuodesta 2006-2009

Opetussuunnitelma	2006			2007			2008			2009		
	Nuorten	Aikuis-	Yhteen-	Nuorten	Aikuis-	Yhteen-	Nuorten	Aikuis-	Yhteen-	Nuorten	Aikuis-	Yhteen-
Vieraskieliset opiskelijat	2 657	591	3 248	2 695	636	3 331	2 650	678	3 328	2 718	706	3 424
Kaikki opiskelijat	105 572	11 688	117 260	104 368	10 885	115 253	104 010	10 230	114 240	100 790	9 662	110 452
Osuus kaikista opiskelijoista (%)												
	2,5	5,1	2,8	2,6	5,8	2,9	2,5	6,6	2,9	2,7	7,3	3,1

Lähde: Tilastokeskus – Opetushallituksen WERA – web-raportointipalvelu

Lukion aineopiskelijoita tilastointipäivänä 20.9.2010 ilmoitti 23 koulutuksen järjestäjää, joista 20 osasi eritellä vieraskieliset. Näissä oppilaitoksissa oli lukion aineopiskelijoita yhteensä 7 077, joista 667 eli 9 % oli vieraskielisiä. Opiskelijamäärät vaihtelivat myös suuresti: 0,2 prosentista 42 prosenttiin.

Aineopiskelijoiden määrä on lisääntynyt viime vuosina, mikä johtuu pitkälti siitä, kotoutumistuen piirissä olevista maahanmuuttajaopiskelijoista suurella osalla on työvoimapolitiittisen koulutuksen taloudelliset tuet rinnastuspäätöksen perusteella. Siten maahanmuuttajat suorittavat pelkästään suomi toisena kielenä -opintoja tai suomen kielen opintoja yhdistettynä muihin yksittäisiin aineisiin. (Maahanmuuttajien koulutus Suomessa, 2011, s. 21.)

Selvityksessä kysyttiin lukion **aineopiskelijoista kahden tutkinnon suorittajien määrää**, joita tilastointipäivänä 20.9.2010 oli 11 koulutuksen järjestäjällä. Näistä 10 on eritellyt vieraskielisten määrät: Opiskelijoita oli yhteensä 2 953, joista 147 oli vieraskielisiä eli 5 %. Lisäksi kolme oppilaitosta, joilla ei ole yhtään vieraskielistä kahden tutkinnon aineopiskelijaa, olivat ilmoittaneet opiskelijamääränsä. Jos ottaa mukaan myös nämä oppilaitokset, vieraskielisiä on kahden tutkinnon suorittajien aineopiskelijoista 4 %.

Yhteensä 20 koulutuksen järjestäjää on ilmoittanut **ylioppilastutkinnon** kalenterivuonna 2010 suorittaneiden opiskelijoiden määrän. Näistä 14:sta on myös vieraskielisiä opiskelijoita. Näistä kaksi ei ole osannut eritellä vieraskielisten määrää, joten 12 oppilaitoksessa on yhteensä 1 407 ylioppilastutkinnon suorittanutta, joista 65 eli 4,6 % on vieraskielisiä. Jos luvut suhteuttaa myös niihin oppilaitoksiin, joissa ei ole vieraskielisiä ylioppilastutkinnon suorittajia, ylioppilastutkinnon suorittaneita on yhteensä 1 572, jolloin vieraskielisten osuus on ylioppilastutkinnon suorittaneista on aineistossa 4 %.

Selvityksessä kysyttiin myös vuonna 2010 **vain lukion päättötodistuksen suorittaneiden** opiskelijoiden määriä. Kuudessa oppilaitoksessa oli vieraskielisiä päättötodistuksen suorittaneita, mutta vain viisi osasi

³³ Vaikka opiskelijamäärät saatiin 23 koulutuksen järjestäjältä, vain 21 on vastannut lukiokoulutusta koskeviin syventäviin vastauksiin: Aikuislukioista 16, lukion aikuislinjoista neljä ja yksi kansanopisto. Lisäksi luvuissa on huomioitava, että aikuisten opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti opiskelevissa on myös joitain oppivelvollisia.

eritellä opiskelijoiden määrän. Näissä oppilaitoksissa lukion päättötodistuksen suoritti yhteensä 110 opiskelijaa, joista 19 oli vieraskielisiä, eli jopa 17 %. Kun mukaan ottaa oppilaitokset (N 16), joilla ei ole vieraskielisiä päättötodistuksen suorittaneita, opiskelijoita on yhteensä 219, jolloin vieraskielisten osuus on hieman vajaa 9 %.

Ylioppilastutkinnon suorittaneita oli suhteessa tutkintotavoitteisessa koulutuksessa oleviin selkeästi pienempi osuus ja pelkän lukion päättötodistuksen suorittaneista vieraskieliset olivat selkeästi yliedustettuina, vaikka vertailuluvut ovatkin pieniä.

5.2 Perusopetuksen ja lukiokoulutuksen nivelvaiheen yhteistyö sekä opiskelijoiden alkuvaiheen ohjaus

Vastaajia pyydettiin kuvailemaan perusopetuksen ja lukiokoulutuksen nivelvaiheen yhteistyötä muiden alueen tai sen ulkopuolisten oppilaitosten kanssa. Vastauksia saatiin yhteensä 16, joista 13 aikuislukiolta, kaksi aikuislinjoilta ja yksi kansanopistolta. Vastausten vähyys selittynee myös sillä, että kysymyksessä haluttiin saada tietoa yhteistyöstä nimenomaan muiden oppilaitosten kanssa, ei niinkään oman organisaation sisällä tehtyä työtä, jota suuremmissa oppilaitoksissa automaattisesti tässä nivelvaiheessa tehdään. Viisi vastaajaa kertoikin, ettei yhteistyötä muiden oppilaitosten kanssa ole, ja vastauksissa tuotiin esiin oman organisaation sisäinen nivelvaiheyhteistyö. Esimerkiksi yksi vastaaja täydensi, että aikuislukion perusasteen opintoihin on ohjattu aikaisemmin mm. perusasteen valmistavilta luokilta tai yläasteen maahanmuuttajaopetuksesta, kun oppivelvollisuusikä on täyttynyt ja aikuislukioon opiskelijat hakeutuvat itsenäisesti.

Yleisin vastaus oli yhteistyö alueen oppilaitosten opinto-ohjaajien ja rehtoreiden kanssa. Yhdessä vastauksessa mainittiin yhteistyö eri oppilaitosten oppilashuoltoryhmien välillä. Myös muita toimijoita mainittiin kuten työvoimaneuvot, sosiaalityöntekijät ja maahanmuuttajaopetuksen koordinaattori koulun yhdyshenkilönä. Yhdessä oppilaitoksessa tuotiin esiin yhteistyö alueen perusopetusta järjestävien oppilaitosten kanssa myös kaksoistutkinnon suorittamiseen liittyen.

Vakiintuneempaa yhteistyötä on selkeästi muodostunut joillain seuduilla. Yhdessä aikuislukiossa se esimerkiksi ilmenee siten, että opinto-ohjaaja ja rehtori kuuluvat alueen toisen asteen opinto-ohjaajien ja rehtoreiden verkostoon sekä eri kuntien muodostamaan verkostoon. Myös nivelvaiheen tiedonsiirto mainittiin: ”*Alueen perusopetuksen ja lukiokoulutuksen opinto-ohjaajat pitävät tiivistä yhteyttä (heillä on mm. omat työryhmänsä), jotta tiedetään, mihin opiskelijat ovat siirtyneet ja ovatko kaikki saaneet jatko-opiskelupaikan. Perusopetuksessa opiskelijoiden huoltajilta/opiskelijoilta on pyydetty mahdolliset tiedonsiirtoluvat ja tiedonsiirrot tehdään uuteen oppilaitokseen.*” Yhdessä oppilaitoksessa on myös kehitteillä ”*nivelvaiheen yhteistyöpolku*”, joka kirjataan alueen oppilaitosten käytössä olevaan oppilashuollon käsikirjaan yhteistyössä lasten ja nuorten tukipalveluiden kanssa.

Vakiintuneempaa yhteistyötä edustaa myös Salon seutukuntien toiseen asteen yhteistyö esimerkiksi harvinaisempien kielten käynnistämässä alueen lukioiden kanssa, jos kurssit saadaan sovitettua opiskelijoiden työjärjestykseen. Eri oppilaitoksissa suoritettujen yleissivistävien opintojen vastaavuuksista myös sovitaan molemminpuolisesti. Vastauksessa painotettiin, että talousalueen yhteistyökoulujen yhteistyö kattaa sekä lukio- että ammatillisen koulutuksen (ml. amk) ja yhteistyön nähdään säästävän resursseja ja hyödyttävän kumppaneita molemminpuolisesti.

Esimerkki vastauksesta, jossa prosessia kuvattiin tarkemmin:

”Peruskouluista nuoria maahanmuuttajia ei siirry suoraan lukio-opintoihin, vaan ensimmäiset kyselyt peruskoululaisen mahdollisuuksista opiskella aikuislukiossa tekee hänen opinto-ohjaajansa, jonka kanssa keskustellaan tilanteesta. Yhtenä vaihtoehtona tarjotaan aikuislukion perusopetuksen opintoja, joilla parannetaan suomen kielen

taitoja. Lukioiden opinto-ohjaajat ovat suoraan yhteydessä aikuislukion opinto-ohjaajaan ja tarkentavat siirtyvän opiskelijan tilannetta. Erityisopettajan opiskelijatuntemusta käytetään myös nivelvaiheessa, koska lukion erityisopettaja ja aikuislukion erityisopettaja ovat sama henkilö. Yhteistyötä tehdään myös ammatillisen oppilaitoksen opinto-ohjaajien kanssa, sillä ammattiopiston opiskelijat opiskelevat lukiokursseja aikuislukiossa tai tulevat jatkamaan tai päättämään lukio-opintojaan aikuislukioon.”

Lukion aloitusvaiheen ohjaus maahanmuuttajille

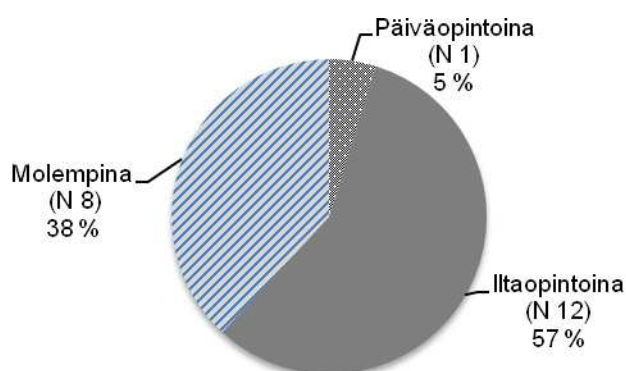
Opiskelijoille tarjottua alkuvaiheen ohjausta kysyttiin erikseen. Vastajat saivat valita valmiista vaihtoehdoista useamman vaihtoehdon. Yleisimmin käytössä olevat aloitusvaiheen ohjauksen toimet olivat haastattelut ja tehostettu ohjaus. Erityiskursseja oli tarjolla noin neljänneksellä. Tarvittaessa kymppiluokalle ohjattiin seitsemässä oppilaitoksessa. Näistä kolmella on itsellään lukioon suuntaavaa lisäopetusta. Erilaisia testejä mainittiin käytettävän kolmessa oppilaitoksessa. Näitä olivat ”matematiikka- ja lukitesti tarvittaessa”, ”suomen kielen taito, yleiset opiskeluvälmiudet” sekä ”suomi toisen kielenä lukiotason testi”.

Taulukko 17. Lukion alkuvaiheen ohjaus maahanmuuttajille.

	N 19	%
Haastattelut	16	84
Tehostettu ohjaus	16	84
Erityiskurssit	5	26
Ohjaaminen tarvittaessa kymppiluokalle	7	37
Testit, mitä?	3	16

5.3 Koulutuksen järjestäminen aineiston oppilaitoksissa

Oppilaitoksissa opetus tarjotaan pääosin iltaopintoina tai ilta- ja päiväopintoina. Ainoa lukiokoulutusta tarjonnut kansanopisto tarjoaa opetusta päiväopintoina.

Kuvio 11. Opetuksen tarjoaminen päivä- tai iltaopintoina

Kielten opetus lukuvuonna 2010–2011

Yhteensä 20 oppilaitokselta saatiin vastaukset erilaisista valtakunnallisista suomi toisena kielenä -kurssien tarjonnasta lukuvuonna 2010–2011. Neljänneksellä vastaajista oli tarjolla viisi pakollista valtakunnallista kurssia. Yli kolmanneksella (N 7) oli tarjolla myös syventäviä kursseja. Taulukosta 18. näkee tarjottujen kurssien määrän ja vastaajien määrät.

Taulukko 18. Erilaisten valtakunnallisten S2-kurssien tarjonta lukuvuonna 2010–2011

S2-kurssit N	Vastaajat N (yht. 20)	%
9	2	10
8	2	10
7	1	5
6	2	10
5	5	25
4	1	5
3	2	10
2	0	0
1	1	5
0	4	20

Lukiot, jotka eivät tarjonneet suomi toisena kielenä -kursseja, saivat kertoa miten kielen opetus on toteutettu. Kohtaan saatiin viisi vastausta (ks. taulukko 19). Yksi vastaajista on ilmoittanut edellisen kysymyksen kohdalla tarjoavansa yhden valtakunnallisen S2-kurssin, minkä lisäksi opetusta toteutetaan yhteistyössä lähilukion kanssa. Vastanneista yksi lukion aikuislinja on valinnut kaksi vaihtoehtoa.

Taulukko 19. S2-opetuksen toteuttaminen, jos ei tarjota omassa oppilaitoksessa.

	N (5)
Äidinkieli ja kirjallisuus suomi äidinkielenä -opetuksen yhteydessä	3
Yhteistyö lähilukion kanssa	2
Mahdollisuus valita useiden oppilaitosten yhteistarjottimelta	1
Muuten, miten? - Verkkokurssien avulla, Yhteistyö etä- ja aikuislukion kanssa	2

Valtakunnallisista suomi toisena kielenä -kursseista tarjotaan äidinkieli ja kirjallisuus, suomi äidinkielenä -oppimäärän opetuksen yhteydessä yhdessä oppilaitoksessa yksi ja toisessa viisi. Koulukohtaisia S2-kursseja tarjottiin yhdeksässä oppilaitoksessa, joista kuudessa niitä oli tarjolla yksi, yhdessä kaksi, yhdessä neljä ja yhdessä jopa kymmenen koulukohtaista kurssia.

Yhdessäkään lukiossa ei opetussuunnitelmaan sisältynyt maahanmuuttajan omaa äidinkieltä soveltavina kursseina lukuvuonna 2010–2011 (N 20).

Oppilaitoksilta kysyttiin taustatietokysymysten kohdalla myös toisen kotimaisen kielen opetuksesta vapautettujen vieraskielisten opiskelijoiden prosentuaalinen määrä tutkintotavoitteisessa lukiokoulutuksessa lukuvuonna 2010–2011. Kohtaan saatiin 14 vastausta, jotka kaikki olivat aikuislukioista. Taulukossa 20 on esitetty toisen kotimaisen kielen opetuksesta vapautettujen prosentuaalinen määrä, oppilaitosten määrä ja prosentuaalinen osuus aineiston oppilaitoksissa. Lisäksi viimeiseen sarakkeeseen on laitettu vieraskielisten opiskelijoiden määrän vaihteluväli ko. oppilaitoksissa.

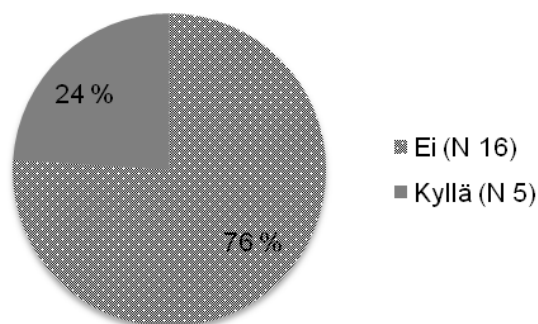
Taulukko 20. Toisen kotimaisen kielen opetuksesta vapautetut (%) aineiston oppilaitoksissa (N 14).

% vapautettu	N oppilaitoksia	% oppilaitoksista	Vieraskielisiä oppilaitoksessa N
0	2	14	1-7
2	1	7	44
9	1	7	149
11	1	7	44
50	4	29	2-17
98	1	7	309
100	2	29	3-8

Kahdella koulutuksen järjestäjällä vieraskielisiä ei ollut lainkaan vapautettu toisen vieraan kielen opiskelussa. Neljällä vapautettuja oli puolet. Ja kolmella 98–100 %. Kuten taulukosta huomaa, vieraskielisten opiskelijoiden määrä oppilaitoksissa vaihtelee suuresti.

Katsomusaineiden opetus lukuvuonna 2010–2011

Oppilaitoksilta kysyttiin, järjestetäänkö oppilaitoksessa muuta katsomusaineiden opetusta kuin elämänkatsomustietoa. Vastanneista vain viisi eli neljännes järjestää muuta katsomusaineiden opetusta. Kolmessa vastauksessa mainittiin evankelis-luterilainen uskonto, lisäksi mainittiin uskonnon opetus ja islam. Yhdessä vastauksessa mainittiin, että muuta opetusta järjestetään tarvittaessa.

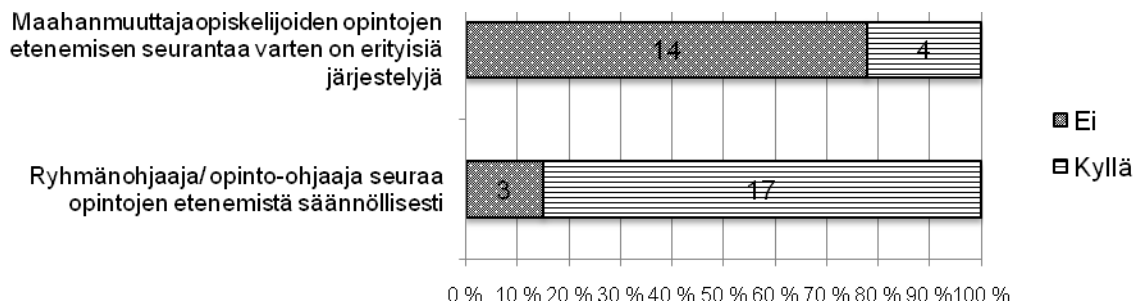

Kuvio 12. Muun kuin elämänkatsomustiedon järjestäminen lukuvuonna 2010–2011

Opintojen seuraaminen

Vain reilussa viidenneksessä oppilaitoksista maahanmuuttajaopiskelijoiden opintojen etenemiseen on erityisiä järjestelyjä. Ryhmänohjaaja / opinto-ohjaaja seuraa opintojen etenemistä säännöllisesti 75 % vastanneista oppilaitoksista. Opiskelijamäärät niissä kolmessa aikuislukiossa, joiden ryhmänohjaajat tai opinto-ohjaajat seuraavat säännöllisesti opintojen etenemistä, vaihtelivat pienestä erittäin suureen koulutuksen järjestäjään.

Kuviossa 13. on esitetty maahanmuuttajien opintojen etenemisen seurannan väittämät. Palkeissa olevat numerot ovat vastaajien määriä. Vaaka-akselilla näkyy prosentuaalinen jakautuminen vastaajittain.

Kuvio 13. Opiskelijoiden opintojen seuraaminen.

5.4 Osaamisen tunnistaminen ja hyväksiluku

Lukiolain mukaan (23 §) opiskelijalla on oikeus lukea hyväkseen lukion oppimäärään muualla suoritettujen opintojen, jotka ovat tavoitteiltaan ja keskeisiltä sisällöiltään lukion opetussuunnitelman mukaisia. Päätös muualla suoritettujen opintojen hyväksilukemisesta tulee sitä erikseen pyydettyä tehdä ennen mainittujen opintojen aloittamista.³⁴

Aikaisemmin muulla tavoin kuin opintosuorituksina hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on lisätty lukiolakiin³⁵ Opetushallituksen määräyksellä 20.5.2009. Opintojen hyväksilukemisella ja muutoin hankitun osaamisen tunnustamisella on tarkoituksenaan välttää opintojen päällekkäisyyttä ja lyhentää opiskeluaikaa. Määräyksessä ohjeistetaan, että opiskelijan tulee hakea muualla suorittamiensa opintojen tai muutoin hankkimansa osaamisen tunnustamista. Tällöin opiskelijan tulee esittää selvitys opinnoista tai osaamisestaan. Muutoin hankitun osaamisen arvioinnissa menetellään kuten opetussuunnitelman perusteissa ja opetussuunnitelmassa on kurssien ja oppimäärän arvioinnista määrätty.

5.4.1 Ulkomailla aikaisemmin hankittujen osaamissuoritusten tunnistaminen ja hyväksiluku

Oppilaitoksilta kysyttiin menettelytapoja, joilla ulkomailla aikaisemmin hankittuja osaamissuorituksia tunnustetaan ja luetaan hyväksi. Kohtaan saatiin 17 vastausta, joista yhdessä todettiin, että hyväksilukuja ei tehdä. Osassa kuvauksissa kuvattiin hyväksiluvun prosessia, osassa kerrottiin tarkemmin tunnustamiseen ja hyväksilukuun käytettyjä menetelmiä. Osaamisen tunnistamispäätöksen prosessissa luonnollisesti rehtorin rooli on keskeinen, mutta myös muiden osapuolten osallistumista kuvattiin: Esimerkiksi rehtori ja opinto-ohjaaja käyvät läpi osaamissuoritusten hyväksi lukemisen tai se tehdään yhteistyössä opinto-ohjaajan ja aineenopettajan kanssa. Yhdessä vastauksessa kuvattiin tukiorganisaation yhteistyötä ja oppilaitoksen tiimityötä seuraavasti:

”Pyrimme yhdessä opiskelijan ja hänen mahdollisen tukiorganisaationsa (esim. kaupungin maahanmuuttajayksikkö) kanssa hankkimaan aiempaa opetusta koskevat dokumentit joko alkukielisinä tai käännoksinä. Hyväksiluenta tapahtuu aineenopettajan, opinto-ohjaajan ja rehtorin tiimityönä aikuisille tarkoitettujen opetussuunnitelma-perusteiden mukaisesti.”

³⁴ Lukioasetus (21 §) määrää myös, että jos opiskelija on ennen 6.11.1998 muutoin kuin tilapäisesti vapautettu jonkin aineen opiskelusta, katsotaan opiskelijan 1 §:n estämättä suorittaneen lukion oppimäärän, vaikka opiskelijan suorittamien kurssien määrä jäisi mainitussa säännöksessä todettua kurssimäärää pienemmäksi.

³⁵ 629/1998, muutettu L 1116/2008, 23 §

Ulkomailla hankittuja osaamissuorituksia luetaan suurimmaksi osaksi hyväksi todistusten ja näyttöjen perusteella. Yleensä vaaditaan todistus näytöistä, mutta jos todistusta ei ole, opiskelijalle voidaan tarvittaessa järjestää näyttökoe, taitotasoarvio, tentti tai testi. Osaamista kartoitetaan jo alkuhaastatteluissa. Eri-tyinen lomake hyväksiluvun apuvälineenä oli käytössä yhdessä oppilaitoksessa (ks. liite 3). Yksi vastaaja mainitsi eritoten korkeakoulutuksen saaneiden vapautukset esimerkiksi matematiikasta ja englannin kielestä. Todistusten tulkintavaikeudet tuotiin myös esiin.

Alla on esimerkkejä vastauksista:

”On käytössä opiskelijan täytettävä lomake, jossa hän anoo tiettyä lukiokursssia hyväksi luettavaksi ja liittää anomukseensa dokumentit opintojen tasosta, sisällöstä, laajuudesta ja saamastaan arvioinnista. Hakemuksesta keskustellaan opinto-ohjaajan kanssa, minkä jälkeen opiskelija toimittaa hakemuksensa ko. aineen opettajalle. Opettaja suosittelee hyväksi lukemista joko arvosanalla tai suoritusmerkinnällä tai suosittelee näyttöä tenttimällä tai suosittelee kurssin käymistä. Opettajan suositusten perusteella rehtori päättää.”

”Opiskelija ohjataan esim. suoraan jonkin kurssin kokeeseen, kun keskustelemalla on alustavasti selvitetty opiskelijan oletettu lähtötaso (opo, rehtori, aineenopettaja). Opiskelija jatkaa tästä eteenpäin kurssit käymällä tai aloittaa alemmalta tasolta, jos koe näin osoittaa. Esim. vieraisissa kielissä voidaan opiskelija ohjata suoraan viimeisen pakollisen/syventävän kurssin kokeeseen ja opiskelija saa näin koko lukion oppimäärän suoritukseksi ko. aineessa. Opiskelija voi luonnollisesti osallistua opetukseen niin halutessaan. Tenttimismenettelyä käytetään kaikissa oppiaineissa.”

”Ulkomailla suoritetun tutkinnon pohjalta voi osallistua ylioppilastutkintoon. /YTL:n määräykset ja ohjeet, kohta 1.2.2 8, LL 766/2004 18 a §”

5.4.2 Aikaisemmin hankitun muun osaamisen tunnistaminen ja hyväksiluku

Oppilaitoksilta kysyttiin, millaisilla menettelytavoilla maahanmuuttajien muuta aikaisemmin hankittua osaamista tunnistetaan ja luetaan hyväksi oppilaitoksessa. Yksi vastaaja toi esiin, että hyväksilukuja ei tehdä ja yhdessä todettiin, että muuta osaamista ei juuri oteta huomioon, jos se ei liity lukio-opintoihin ja kursseihin. Yleisesti aikaisemmin hankitun muun osaamisen tunnistaminen ja hyväksiluvun vastaukset (N 16) eivät poikenneet edellisen kohdan vastauksista: Mikäli hyväksiluku ei ole mahdollista todistuksen (tai sen puutteen) perusteella tehdä, järjestetään tarvittaessa koe, testi tai tasokoe tai niiden yhdistelmiä.

Yhdessä vastauksessa painotettiin, että kurseista voi aina halutessaan antaa näytön tenttimällä kurssin, mutta tämä on käytössä kaikilla, ei pelkästään maahanmuuttajilla. Myös muun osaamisen tunnistamiseen ja voidaan käyttää apuvälineitä kuten lomaketta (ks. edellinen luku 5.4.1), jossa peilataan kurssisisältöjä ja laajuutta opiskelijan esittämiin perusteluihin.

Vastauksista oli myös pääteltävissä, että muuta osaamista ei aina tunnisteta. Yksi vastaaja viittasi lukiotasoihin opintoihin, joista voidaan joiltain osin tunnistaa. Tunnistamisen tulisi koskea myös muuta osaamista kuten informaalisti hankittua kielitaitoa. Yksi vastaaja toi esiin, että muu osaaminen hyväksiluetaan kurssisuorituksina s-merkinnällä. Määräyksen mukaan, jos hyväksiluetettava kurssi on oppilaitoksen omassa opetussuunnitelmassa numeroin arvioitava kurssi, sen arvosana tulisi muuttaa lukion arvosana-asteikolla. Arvosanan määrittelyn tukena voidaan tarvittaessa edellyttää lisänäyttöjä. Tämä oli toki huomioitu joissain vastauksissa.

”Järjestämme maahanmuuttajille mahdollisuuden näyttää osaamisensa erillisillä kokeilla (kuulusteluilla), jotka mitaavat opetussuunnitelmiamme määriteltyä ja edellytettyä osaamista.”

”Opiskelijan tekemisen selvitysten perusteella pyritään opiskelijalle löytämään oikea suoritustaso esim. englannin kielessä ja matematiikassa. Muualla kuin suomalaisessa lukiossa suoritettut opinnot (esim. kansalaisopisto, ammat-

tiopisto). opetussuunnitelman pohjalta: sisältö, laajuus, keskeiset tavoitteet. Arvosanan saamiseksi osallistuttava kokeeseen / tenttiin.”

Kuvauksia ja selityksiä Euroopan maiden koulutusjärjestelmistä ja tietoa mm. ulkomaisten tutkintojen tunnustamisesta löytyy EU:n Ploteus-tietokannasta: <http://ec.europa.eu/ploteus/>

Tietoa eurooppalaisista koulutusjärjestelmistä saa myös Eurydice -tiedonvaihdon verkoston kautta. Eurydicen päätehtävänä on tuottaa analyttistä ja vertailukelpoista tietoa eurooppalaisista koulutusjärjestelmistä ja koulutuspolitiikasta. Toiminnan tavoitteena on edistää yhteistyötä ja keskinäistä yhteisymmärrystä koulutuksen alueella. Verkostoon kuuluu tällä hetkellä EU:n 27 jäsenvaltiota sekä Norja, Islanti ja Liechtenstein sekä Turkki. Päätöksentekijöitä ja koulutusalan toimijoita palvellakseen Eurydice valmistelee ja julkaisee säännöllisesti päivitettäviä koulutusjärjestelmiä koskevia analyyskejä, vertailevia tutkimuksia, indikaattoreita esiopetuksesta korkeakoulutukseen. Suomen Eurydice-yksikkö sijaitsee Opetushallituksessa. Sen henkilökunta palvelee eurooppalaisiin koulutusjärjestelmiin liittyvissä asioissa, tuottaa päättäjille ja muille koulutusalan asiantuntijoille tietoa eurooppalaisista koulutusjärjestelmistä sekä EU- että jäsenmaiden koulutuspolitiikasta:

www.oph.fi/tietopalvelut/kansainvalinen_koulutustieto/eurydice-tietoverkko/
http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/index_en.php

5.5 Maahanmuuttajaopiskelijoiden tukeminen lukio-opinnoissa

Tuen tarpeen huomioiminen

Erilaiset tukimuodot lukiossa edesauttavat heikon opetuskielitaidon omaavien maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden opinnoissa etenemistä ja menestymistä. Kysyttäessä maahanmuuttajaopiskelijoiden tuen tarpeen huomioimista, yleisimmäksi nousi opinto-ohjaajan, ryhmänohjaajan tai aineenopettajan antama henkilökohtainen ohjaus, jota annettiin 20:ssä oppilaitoksessa (95 %) eli vain yksi lukion aikuislinja ei ole merkinnyt vaihtoehtoa. Sanakirjojen käyttö oppitunneilla on sallittua 16 oppilaitoksessa (76 %). Yhdeksässä lukiossa (43 %) on tuotettu maahanmuuttajaopiskelijoiden opintojen tueksi materiaalia. Kuudessa oppilaitoksessa (29 %) tarjotaan erityisesti maahanmuuttajille suunnattuja kursseja tai muita tukipalveluja opinnoissa etenemisen tueksi. Vain yhdessä lukiossa osa opetuksesta voi olla opetussuunnitelman mukaan vieraskielistä. Muita tuen muotoja mainittiin kolmessa vastauksessa. Näitä olivat suulliset kuulustelut, erityisopetus, pienryhmäohjaus sekä kaikille opinnoissa vaikeuksia kokeville yhteinen opas ja ohjeistus.

Taulukko 21. Maahanmuuttajaopiskelijoiden tuen muodot (N ja %)

	N	%
Lukiossa tarjotaan erityisesti maahanmuuttajille suunnattuja kursseja tai muita tukipalveluja opinnoissa etenemisen tueksi.	6	29
Maahanmuuttajaopiskelijoille on tuotettu opintojen tueksi materiaalia.	9	43
Opinto-ohjaaja, ryhmänohjaaja tai aineenopettaja antaa henkilökohtaista ohjausta.	20	95
Opetussuunnitelman mukaan osa opetuksesta voi olla vieraskielistä.	1	5
Sanakirjoja saa käyttää oppitunnilla.	16	76
Muuta	3	14

Opiskelun erityinen tuki

Oppilaitoksilta kysyttiin, onko heillä käytäntönä laatia maahanmuuttajaopiskelijoille suunnitelma, johon kirjataan yksilölliset opiskelun tukitoimet. Yhdeksässä oppilaitoksessa (43 %) ei tehdä lainkaan suunnitelmia yksilöllisistä opiskelun tukitoimista. Yli puolessa suunnitelma tehdään joillekin opiskelijoille ja vain yhdessä aikuislukiossa suunnitelma tehdään kaikille.

Kuvio 14. Oppilaitoksissa tehtävä suunnitelma yksilöllisen opiskelun tukitoimista

Maahanmuuttajataustan huomioon ottaminen koejärjestelyissä ja arvioinnissa

Vastaajat ovat voineet valita useamman käytössä olevan vaihtoehdon liittyen maahanmuuttajataustan huomioon ottamiseen koejärjestelyissä ja arvioinnissa. Vastausten perusteella vieraskielisyys otetaan huomioon arvioinnissa 71 % lukiossa. Sanakirjan käyttö on mahdollista koetilanteessa 62 % lukioista. Kurssiosaamista arvioidaan myös muiden kuin kirjallisten näyttöjen perusteella 57 %:lla. Maahanmuuttajaopiskelijat voivat käyttää kokeeseen pidemmän ajan kuin suomenkieliset opiskelijat yhdeksässä lukiossa (43 %). Tietokoneen käyttö on mahdollista koetilanteessa viidessä oppilaitoksessa (24 %). Muita maahanmuuttajia koskevia järjestelyitä mainittiin avovastauksissa seuraavasti: kaikilla opiskelijoilla on pitkä koeaika; tukiopeutus; lukihäiriöiden testaus. Yksi vastaaja täsmensi, että periaatteessa kaikki tarjotut vaihtoehdot ovat sanakirjoja lukuun ottamatta käytössä, mutta peruste ei ole maahanmuuttajuus vaan tarve erityisjärjestelyihin.

Taulukko 22. Maahanmuuttajataustan huomioon ottaminen koejärjestelyissä ja arvioinnissa

	N	%
Maahanmuuttajaopiskelijat voivat käyttää kokeeseen pidemmän ajan kuin suomenkieliset opiskelijat	9	43
Kurssiosaamista arvioidaan myös muiden kuin kirjallisten näyttöjen perusteella	12	57
Sanakirjan käyttö on mahdollista koetilanteessa	13	62
Tietokoneen käyttö on mahdollista koetilanteessa	5	24
Vieraskielisyys otetaan huomioon arvioinnissa	15	71
Muita maahanmuuttajia koskevia järjestelyitä	3	14

Tuen kehittämistarpeet ja näkemykset

Kysymykseen millä tavoilla maahanmuuttajaopiskelijoita voitaisiin parhaiten tukea heidän lukio-opinnoissaan kertyi 16 vastausta. Vastauksissa tuotiin erityisesti esiin opiskelijoiden yksilöllisen tarpeen mukainen tuki ja ohjaus ja niiden kehittäminen. Sanaston ja käsitteiden ymmärtäminen ja käyttö tai suomen kielen kirjallisten taitojen tukeminen nousivat keskeisiksi teemoiksi, ja ratkaisuna nähtiin lisätty suo-

men kielen opetus, sanastojen opettaminen omalla äidinkielellä tai omakielinen tuki aineen opetuksessa. Opiskelijoiden riittävä kielitaito ennen opintoja tulisi varmistaa ja lisätä toisen kotimaisen kielen kursseja.

Useat ratkaisut olivat pitkälti sellaisia, joita on jo käytössä oppilaitoksissa ja niiden soveltaminen on vain resurssi- tai organisoimiskysymys. Mainintoja tuli erityisjärjestelyistä koetilanteissa kuten pidennetty koe-aika, sanakirjojen, hakuteosten ja oppikirjojen tai tietokoneen käyttö. Myös monipuolisia arviointimenetelmiä tuotiin esiin (mm. itsearviointi, vertaisarviointi) sekä vaihtoehtoisia suoritusmenetelmiä kuten muut kuin kirjalliset tavat antaa näyttö kurssin aineiston osaamisesta sekä osaamisen näytön antaminen muulla tavoin kuin suomen kielellä. Suulliset kokeet mainittiin esimerkiksi avuksi oppiaineissa, joita suoritetaan vain yksi kurssi tai joita opiskelija ei aio kirjoittaa ylioppilaskokeessa. Keskeisenä tukena nähdään vieras-kielisyys huomioon ottaminen arvioinnissa ja kurssien suorittaminen antamalla riittävästi aikaa opiskeluun (opiskeluajan joustot ja aktiivinen ohjaus yli kolmen vuoden suoritusaikaan) ja ennen kaikkea riittävästi suomen kielen opetus.

Opiskelijan lisätueksi esitettiin maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden omaa tukioppilasta esim. ylemmältä vuosikurssilta normaalin ryhmäohjauksen tms. tuutoroinnin lisäksi. Opettajien antama tukiovetus tai läksypajat nähtiin myös tehokkaina tukitoimina. Myös tukimateriaalien kokoaminen verkkoon mainittiin.

Esimerkkejä vastauksista:

”Oppimaan oppimisen taitojen opettaminen on vielä tärkeämpää kuin kantaväestön opiskelijoille: monella maahanmuuttajataustaisella on niin vähän koulukokemusta kotimaasta, että erilaiset oppimistekniikat ovat outoja.”

”Tukitoimenpiteiden lisäämiseen on tarvetta: riittävän kielitaidon varmistaminen ennen opintojen alkua, verkkoon tukimateriaaleja, oman äidinkielen opetus, lisää S2-kursseja tarjolle.”

”Suomen kielen opetusta varsinkin opiskelijujen alkuvaiheessa tulisi edelleen tehostaa. Koulun sosiaalipalvelujen saatavuudessa on myös puutteita.”

”Lukion alkuvaiheessa starttivuosi/-lukukausi, jolloin keskitytään suomen kielen oppimiseen”

”Maahanmuuttajille räätälöityä opiskelumateriaalia.”

S2: ”Isoissa ryhmissä yhdellä opettajalla ei ole hirmuisesti aikaa yksittäisen opiskelijan ohjaamiseen ja tukemiseen ja siksi tukikurssi olisi ihan ehdoton niille, jotka kokevat opinnot vaikeiksi.”

”S2-kurssien resursointi alun alkaenkin otettava muualta kuin lukion kurssiresursseista. Pienet ryhmät ja marginaalinen aine saavat koulun/kunnan helposti säästämään tästä. S2-kursseja voisi lisätä niin, että opetuksen kautta tukea olisi saatavilla koko lukion ajan.”

”Maahanmuuttajille pitäisi räätälöidä oma ohjauksen malli, sillä ohjauksen haasteet ovat maahanmuuttajilla toisenlaiset (opintojen suorittamisen realiteetti, ulkopuoliset paineet suhteessa omiin suorituksiin, yhteistyö huoltajien kanssa, jatko-opinnot Suomessa ja ulkomailla) kuin muilla lukion opiskelijoilla.”

”Oppilashuollon ja tukitoimien kehittäminen lukioiden, erityisopetuksen järjestäminen - ja etenkin näihin pitäisi myös saada resurssit. Ei riitä että kirjataan opetussuunnitelmaan, jos ei ole resursseja järjestää”

Opetushallituksen vuonna 2008 julkaistussa nuorten lukiokoulutusta kartoittavassa selvityksessä annetut vastaukset olivat samansuuntaisia kuin tässä selvityksessä. Tuolloin vastaajien mukaan parhaiten maahanmuuttajaopiskelijoita voitaisiin tukea lisäämällä resursseja suomi toisena kielenä -opetukseen, erityiseen tukeen ja ohjaukseen. Tehokas henkilökohtainen tuki ja ohjaus olivat seuraavaksi useimmiten mai-

nittu alue. Suomen kielen opetukseen panostaminen mainittiin myös varsin usein, samoin tukiopetuksen ja erityisen tuen riittävä määrä. Erityistä huomiota kiinnitettiin myös kannustavan opiskeluilmapiirin luomiseen muun muassa maahanmuuttajaopiskelijoiden asioihin perehtymällä ja positiivisella suhtautumisella. Mainintoja oli myös tuolloin edellä mainittujen lisäksi hyvin monista asioista: maahanmuuttajaopiskelijoiden tukihenkilöstä (mm. tutoropiskelijat, monikulttuurisen taustan omaava ohjaaja/kieliavustaja), kodin ja oppilaitoksen välisestä yhteistyöstä sekä opetus- ja tukimateriaaleista. (Ikonen, K ja Jääskeläinen, L, s. 28.) Tässä selvityksessä aikuisten maahanmuuttajien kohdalla kannustavaa opiskeluilmapiiristä ei ollut lainkaan mainintoja vaan painopiste oli tarpeellisen kielitaidon ja tukitoimien varmistamisessa.

5.6 Opetussuunnitelmien kehittämistarpeet

Oppilaitoksilta kysyttiin, mitä opetussuunnitelman kehittämistarpeita on huomattu maahanmuuttajien/vieraskielisten näkökulmasta. Kohtaan saatiin 14 vastausta, joissa useimmissa mainittiin useita kehittämistarpeita. Vastaukset on purettu eri alaotsikoiden alle:

Suomi toisena kielenä -opetus: S2 -kurssien määrää tulisi olla runsaasti tarjolla. Suomen kielen tukiope-
tusta tulisi laajentaa eri tavoilla ja (tähän liittyen) S2-opettajien ja aineopettajien yhteistyötä tulisi kehittää. Opetussuunnitelmaan ehdotettiin lisättävän S2-puheviestintäkurssi. Valtakunnallisiksi syventäviksi kurseiksi voisi lisätä S2-starttikursseja. Suomen kielen opetusta ja opetussisältöjä tulisi kehittää oppimisen edellytyksiä luovana ja mahdollisuuksia tuovana välineenä. Lukion S2-kurssien tulisi olla käytännönläheisempiä: Kurssit ovat kielioppi- ja teoriapainotteisia johtuen kirjallisesta ylioppilaskokeesta.

Myös opiskelijoiden kerrottiin toivovan opiskeluun enemmän käytännönläheisyyttä, mutta aikapula nähdään ongelmana, jolloin kaikkia kielen rakenteita ei ehdi käydä läpi, jos mukaan lisätään paljon suullisia harjoituksia isoissa ryhmissä. Ratkaisuna nähtiin ryhmäkeskustelut, joilla saadaan purettua tekstejä ja kirjallisuusnäytteitä ja opiskelijat pääsevät harjoittelemaan suullista ilmaisua.

Muut kielet: Vastauksissa ehdotettiin, että opiskelijoiden oma äidinkieli voisi korvata vieraan kielen / toisen kotimaisen kielen. Myös tukea vieraiden kielten opiskeluun tarvittaisiin, sillä vierasta kieltä on hankala opiskella vieraalla kielellä. Opetussuunnitelmassa tulisi huomioida selkeämmin myös vieraskielisen oppimateriaalin käyttö.

Koe- /näyttömenetelmät: Suullisen näytön osuutta tulisi lisätä. Opetussuunnitelmassa tulisi huomioida koevastaaminen esimerkiksi englannin kielellä.

Katsomusaineet: Uskonnon ja elämäkatsomusaineen sijaan oppiaineeksi perusopetukseen ja lukioon ehdotettiin etiikkaa. Toisessa vastauksessa ehdotettiin uskonnon opiskelun muuttamista kaikille aikuisopiskelijoille elämäkatsomusaineeksi opiskelijan taustasta riippumatta.

Reaaliaineiden opetuksessa tukitoimet nähtiin myös tarpeen, sillä sanaston opettaminen on keskeistä ennen varsinaiseen asiaan pääsyä.

Lukion valmistava opetus keräsi useita vahvoja näkemyksiä. Esimerkiksi ”*Tarvittaisiin ehdottomasti maahanmuuttajien lukioon valmistava ryhmä ja resurssit kyseisen ryhmän opetuksen järjestämiseen*”. Lukioon valmistavaan opetukseen toivottiin opetussuunnitelmaa ja selkeät lukiota edeltävät tuki- ja nivelkurssien sisällöt.

Lisäksi kehittämissuunnitelmissa mainittiin oppiaineisiin erilliset ”starttikurssit” valtakunnallisiksi syventäviksi kurseiksi, joita myös suomenkieliset opiskelijat voisivat hyödyntää. Myös oppimaan oppimisen kurssia ehdotettiin.

Yksi vastaaja toi esiin, että nykyiset opetus suunnitelmien perusteet muodostavat oivallisen jatkumon aina perusopetuksen alkuvaiheesta lukion päättötutkintoon. Niiden turvin on oppilaitoksissa hyvä kehittää maahanmuuttajien koulutusta.

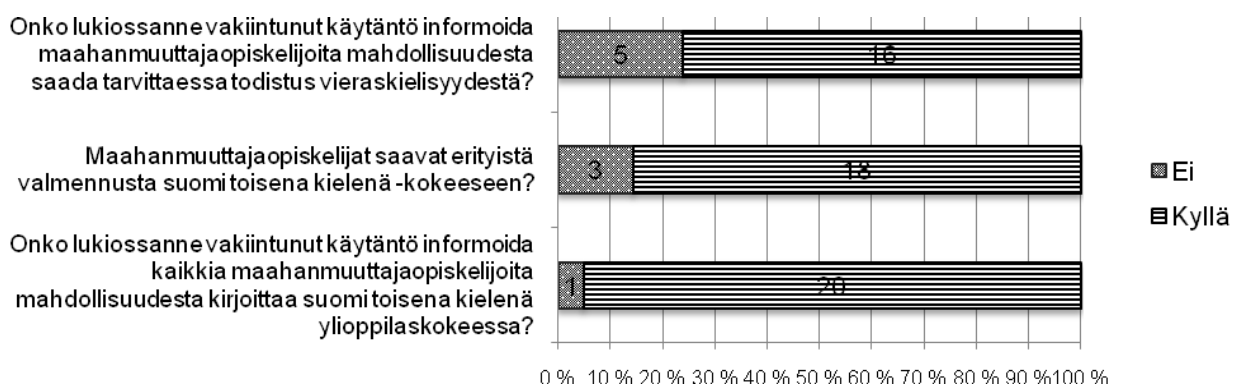
5.7 Ylioppilastutkinnon kehittämisenäkemyksiä vieraskielisten näkökulmasta

Maahanmuuttajataustan huomioiminen ylioppilastutkinnossa

Kokelas, jonka äidinkieli ei ole suomi, ruotsi tai saame, on voinut vuodesta 1996 lähtien korvata pakollisen äidinkielen ja kirjallisuuden kokeen ylioppilastutkinnossa suomi tai ruotsi toisena kielenä -kokeella. Kuitenkin opiskelija, joka on opiskellut suomi äidinkielenä -oppimäärän mukaan, voi halutessaan kirjoittaa suomi toisena kielenä -kokeen. (Maahanmuuttajien koulutus Suomessa, 2011, s. 16.) Yhtä vastaajaa lukuun ottamatta kaikilla vastanneilla (N 20, 95 %) on vakiintunut käytäntö informoida mahdollisuudesta kirjoittaa suomi toisena kielenä ylioppilaskokeessa (ks. kuvio 15). Vuonna 2008 julkaistun nuorten lukio-koulutuksen lähes kaikissa lukioissa (91 % vastauksista) oli vastaavasti käytäntönä informoida maahanmuuttajaopiskelijoita mahdollisuudesta kirjoittaa suomi toisena kielenä -koe. (Ikonen, K ja Jääskeläinen, L., s. 26). Kyselyissä ei selvitetty tarkemmin sitä, mistä syystä näin ei menetelty kaikissa lukioissa. Käytännössä se on kuitenkin lukioiden velvoite.

Maahanmuuttajaopiskelijoille annetaan erityistä valmennusta suomi toisena kielenä -kokeeseen 18 oppilaitoksessa (86 %). Vuoden 2008 nuorten lukiokoulutusta koskevassa selvityksessä 74,5 % lukioissa maahanmuuttajaopiskelijat saivat erityistä valmennusta.

Opiskelijoita informoidaan mahdollisuudesta saada tarvittaessa todistus vieraskielisyydestä 20:ssä oppilaitoksessa (76 %). Oppilaitoksilta ei kuitenkaan kysytty annettujen lausuntojen määrää.

Kuvio 15. Maahanmuuttajataustan huomioiminen ylioppilaskokeessa

Ylioppilastutkinnon kehittämistarpeet

Kysymykseen kuinka ylioppilastutkintoa voitaisiin kehittää vieraskielisten opiskelijoiden näkökulmasta tuli 14 selkeää vastausta³⁶. Suurin osa vastauksista ja ehdotuksista oli hyvin konkreettisia. Vastaukset ovat

³⁶ Yhdessä vastauksessa ei haluttu ottaa kantaa, ja yhdessä ei osattu yksilöidä kehittämisen kohteita, vaikka tarvetta kehittämiseen nähtiin.

jaettavissa karkeasti kolmeen ryhmään: Tukitoimiin valmentautumisessa, tukitoimiin koetilanteessa ja itse ylioppilaskokeen rakenteellisiin muutoksiin. Osa näistä on luonnollisesti päällekkäisiä.

Koetilanteeseen ehdotettuja tukitoimia oli mahdollisuus hakea lisääikaa vastaamiseen myös vieraskielisyyden perusteella tai lisäajan myöntäminen yo-kokeeseen automaattisesti, jos äidinkieli on muu kuin suomi tai ruotsi, ja jos opiskelija lisääikaa hakee. Muutamassa vastauksessa toivottiin tietokoneen käyttömahdollisuutta vieraskielisyyden perusteella sekä sanakirjan käyttömahdollisuutta. Näiden nähtiin myös edellyttävän lisääikaa kokeeseen. Valmentautumisen tukitoimia oli henkilökohtainen ohjaus ylioppilaskirjoituksiin sekä S2-kokeeseen valmentautumisessa.

Ylioppilastutkinnon kokeisiin haluttiin kielivaihtoehtoja neljässä vastauksessa, joissa ehdotettiin englanninkielisen ylioppilaskokeen palauttamista, englanninkielisten kysymysten kokeilua reaaliaineiden kokeisiin. Myös kaksikieliset tehtävät mainittiin, samoin kuin yleensä tarve suorittaa ylioppilastutkinto muullakin kuin suomen tai ruotsin kielellä. Ylioppilaskokeiden selkokieliversiota toivottiin niin reaaliaineiden kysymyksiin kuin myös kaikkiin kokeisiin.

”Esimerkiksi lyhyen matematiikan kokeet ovat kieleltään erittäin haastavia muille kuin äidinkieleltään suomea puhuville. Kokeissa käytetään paljon erityistä sanastoa, jotka eivät olisi tarpeellisia tehtävän kannalta. Erityinen sanasto hankaloittaa turhaan tehtävänannon ymmärtämistä ja näin ollen vaikuttaa arvosanaan.”

S2-ylioppilaskokeen muutosta toivottiin myös, sillä kokeen nähdään mittaavan liian paljon kielen rakenteiden hallintaa.

”Rakenneosion voisi poistaa kokonaan ja tilalle saisi laittaa enemmän itse tuotettavia tekstejä. Niistä kyllä käy ilmi, hallitseeko opiskelija kielen rakenteet vai ei. Tällä hetkellä koe on aivan liian raskas verrattuna vaikkapa äidinkielen yo-kokeeseen.”

Äidinkielen ylioppilaskokeesta ehdotettiin poistettavan puhtaaksikirjoitus tai puhtaaksikirjoittaminen tulisi voida tehdä lyijykynällä. Lisäksi ehdotettiin muun kuin kirjallisen näytön salliminen kuten lukio-opinnoissakin. Esiin nostettiin myös ajankohdasta riippumaton ylioppilaskoejärjestelmä:

”Laaditaan koepankki, josta opiskelija arpoo itselleen kokeen, kun ko. aineen lukio-opinnot ovat kirjoituskunnossa. Kokeen voisi siis suorittaa milloin tahansa ilman nykyisenlaisia raskaita järjestelyjä. Tämä edellyttää luonnollisesti ilmoittautumismenettelyyn sähköistämistä ja sensoreiden pitäisi olla korjausvalmiudessa koko vuoden (taitaa olla utopiaa).”

Myös vieraskielisyyden huomioiminen erillisen kokeen suorittajien kohdalla (ei valmistu yo:ksi) tuotiin esiin:

”Nyt ei huomioida, jos koulussa ei pystytä täyttämään kaikilta osin vieraskielisyysbakemusta. Erillisen kokeen suorittaja opiskelee usein vain yhtä ainetta, eikä lomaketta näin ollen voida kaikilta osin täyttää.”

Vieraskielisten opiskelijoiden valintojen vähyys nousi yleisimmäksi huoleksi ja siihen toivottiin parannusta. Valinnan mahdollisuus ylioppilastutkinnon pakollisia kokeita valitessaan on muita kokelaita vähäisempi nykyisessä tutkinnossa, sillä vieraskieliset opiskelijat ovat usein vapautettu toisen kotimaisen kielen opiskelusta. Seikka on todettu jo Aikuisten perusopetuksen ja lukiokoulutuksen kehittämissuunnitelma-ehdotuksessa vuosiksi 2007–2012³⁷ (s. 61). Tuolloinen työryhmä ehdottikin, että vieraskielisten kokeilaiden mahdollisuus korvata jokin nykyisistä ylioppilastutkinnon pakollisista kokeista jollain muulla kokeella tulisi selvittää.

Myös nuorten maahanmuuttajien lukiokoulutuksen selvityksessä haastatellut opettajat halusivat kiinnittää huomiota siihen, että ylioppilastutkinto on vain suomeksi. Ylioppilastutkinnon äidinkielen tai suomi toisena kielenä -kokeen lisäksi myös muiden aineiden suorituksissa hyvän kielitaidon merkitys näkyy voi-

³⁷ Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:33. S. 61)

makkaana. Matematiikassa on hankalasti esitettyjä sanallisia tehtäviä, joista väärin ymmärrettynä ei saa pahimmassa tapauksessa yhtään pistettä, vaikka osaisikin laskea. Reaalikokeissa pitää vastata asiasisällön lisäksi myös tarkasti kysyttyyn asiaan hyvällä suomen kielellä saadakseen hyvät pisteet. Selvityksessä todetaan, että vieraskielisyystodistus otetaan huomioon vain rajatapauksissa. Ongelmallisimmaksi nähtiin vieraan kielen kokeessa suomen kielen osaaminen: Jokaisen vieraan kielen kokeessa mitataan myös suomen kielen taitoa, sillä avovastauksissa pitää vastata nopeasti suomeksi, ymmärtää ohjeet suomeksi ja mahdollisesti vielä kääntää tai referoida suomeksi. Tämä nähtiin selvityksen mukaan ylioppilastutkinnossakin mahdollisesti helpoimmin korjattavaksi asiaksi, jos se katsottaisiin tarpeelliseksi. Myös nuorten lukiokoulutuksen selvityksessä oli yhdessä lukiossa nostettu esiin vuonna 2002 lopetetun kokeilun antamaa mahdollisuus tehdä koko suomalainen ylioppilastutkinto englanniksi. (Ikonen, K. ja Jääskeläinen L., 2008, s. 39.)

5.8 Henkilöstön täydennyskoulutustarve

Henkilöstön täydennyskoulutusta koskevaan kysymykseen tuli 13 vastausta. Yleisimmät täydennyskoulutustarpeet liittyivät vieraskielisten opiskelijoiden arviointiin ja maahanmuuttajataustaisen opiskelijan huomiointiin opetuksessa ja ohjauksessa. Erityistarpeiden parempi havaitseminen ja huomioiminen sekä oppimisvaikeuksien tunnistaminen nousivat selkeäksi esiin. Heikko kielitaito asettaa haasteita opetukselle, jolloin didaktiset valmiudet ja integraatio-opetuksen järjestäminen ja selkokielen käyttö nousevat keskiöön. Lisäksi muutamassa vastauksessa nostettiin kulttuurien tuntemus ja kohtaaminen. Kokonaan hunnettut opiskelijat mainittiin erityisryhmänä yhdessä vastauksessa.

Konkreettisenä ehdotuksena mainittiin kehitettäväksi suomi toisena kielenä -opetuksen suullisen kielitaidon opetukseen ja ohjaukseen ohjelma, jonka avulla opiskelija voisi harjoitella suullista suomeksi kommunikointia itselleen sopivana ajankohtana. Lisäksi toivottiin verkkomateriaalin kehittämistä maahanmuuttajille³⁸.

Esimerkkivastaus:

”Henkilökunta tarvitsee koulutusta oppimisvaikeuksien tunnistamiseen ja luki-vaikeuksien kanssa kamppailevan opiskelijan tukemiseen. Tarvitsemme aineopettajille suunnattua kulttuurikoulutusta, joka voisi toistua vuosittain säännöllisesti. Tällöin uudet opettajat olisi mahdollista ohjata koulutukseen vuosittain. Aineopettajille suunnattua didaktista koulutusta, jossa keskitytään toiminnallisuuteen.”

Nuorten lukiokoulutusta koskevan selvityksen aineistossa (Ikonen, K. ja Jääskeläinen, L., 2008, s. 81.) lukion henkilöstö koki tarvitsevansa täydennyskoulutusta pääosin samoista aiheista eli arvioinnista sekä koulu- ja kulttuuritaustan tuntemisesta. Lähes yhtä usein oli mainittu maahanmuuttajaopiskelijoiden luki- ja oppimisvaikeudet, suomi toisena kielenä -opetus sekä erityiseen tukeen ja erityisjärjestelyihin liittyvät asiat. Tuolloin haastatellut opettajat olivat kiinnostuneita myös lukiopetuksen kysymyksistä ja ylioppilastutkintoa koskevista säädöksistä ja käytännön ohjeista, jotka eivät nousseet tässä selvityksessä esiin. Vuonna 2008 julkaistussa selvityksessä oli tehty syventäviä haastatteluja eri kohderyhmiltä, ja esimerkiksi rehtorit ja ryhmänohjaajat olivat kokeneet tarvitsevansa jatkokoulutusmahdollisuuksiin liittyvää koulutusta, vaikka se yleensä onkin opinto- ohjaajan erityisaluetta.

³⁸ Mm. Opetushallituksen koordinoimassa ESR-rahoitteisessa AIKIS-hankkeessa tuotetaan aikuisille maahanmuuttajille suomen ja ruotsin kielen verkko-opetusmateriaalia kaikille kielen oppimisen taitotasolle. Ks. lisää s. 8.

6 Yhteenveto ja kehittämissuositukset

Turun iltalukio toteutti keväällä 2011 yhteistyössä Opetushallituksen kanssa kyselyn aikuisten maahanmuuttajaopiskelijoiden koulutuksen järjestämiseen liittyvistä käytännöistä, opiskelun tuen muodoista ja tarpeista perusopetuksen valmistavassa opetuksessa, perusopetuksessa, perusopetuksen lisäopetuksessa ja lukiokoulutuksessa. Vastaukset saatiin 52 oppilaitoksesta (vastausprosentti 79). Kyselyn kohderyhmän voidaan nähdä olevan varsin hyvin edustettuna. 31:ssä oppilaitoksessa (60 %) on maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita jossain kyselyssä kartoitetuissa koulutuksissa. Perusopetuksen valmistavaa opetusta tarjottiin yhdeksässä oppilaitoksessa. Perusopetuksen alkuvaiheen opetusta oli kyselyn aineistossa vain neljässä aikuislukiossa, mutta opiskelijamäärien vähyys selittyy vielä sillä, että perusopetuksen alkuvaiheen opetussuunnitelman perusteet on otettu käyttöön vasta 1.3.2010. Perusopetuksen varsinaista opetusta (pääasiassa vuosiluokat 7–9) järjestettiin 22 aineiston oppilaitoksessa ja perusopetuksen lisäopetusta 11 oppilaitoksessa. Lukiokoulutusta edustaa 23 oppilaitosta.

Tässä luvussa nostetaan esiin selvityksessä nousseet keskeisimmät johtopäätökset ja kehittämissuositukset, jotka on koottu selvityksen asiantuntijaryhmän edustajien kanssa. Julkaisu ja kehittämissuositukset viimeistellään syksyllä 2011 järjestetyn seminaarin jälkeen.

6.1 Perusopetukseen valmistava opetus

Perusopetukseen valmistavaan opetukseen ohjaavista tahoista merkittävimmässä roolissa olivat TE-toimisto sekä alueiden muut kouluttajat, jotka järjestävät kotoutumis- ja kielikoulutusta. Ohjaus toteutuu usein oppilaitosten välisen vakiintuneen yhteistyön kautta. Alueellinen työnjako on selkeää, jos eri koulumuotoja tarjotaan eri oppilaitoksissa. Opiskelijat tulevat erilaisilla taustoilla ja koulutukset suunnitellaan parhaimmalla tapauksella myös eritasoisille opiskelijoille. Tiiviimmillään alueellinen yhteistyö on koulutuksen järjestäjien valmistavien koulutusten ”yhteishaun” organisoimista.

Opetussuunnitelman perusteissa korostetaan monipuolisten oppimisympäristöjen sekä erilaisten kommunikaatiomahdollisuuksien hyödyntämistä. Samoin perusopetuksen oppimäärään sisältyvien opintojen suorittaminen valmistavan opetuksen aikana on mainittu opetussuunnitelman perusteissa. Perusopetukseen valmistavan opetuksen ryhmäkoolle ei ole asetettu vaatimuksia, joten ryhmän voi perustaa myös yhdelle maahanmuuttajaoppilaalle ja opetuksen opetusryhmien muodostamisesta päättää opetuksen järjestäjä. Vastausten perusteella opiskelijoita on jaettu erikokoisiin tasoryhmiin. Aikuisille suunnatun perusopetuksen valmistavan opetuksen järjestämisen ongelmana voidaan nähdä se, että opetussuunnitelman perusteet on tehty lapsille ja nuorille. Aikuisille integrointi perusopetuksen ryhmiin voidaan nähdä haastavampana, joten opetus tapahtuu useimmiten maahanmuuttajien omissa opetusryhmissä tai integrointia voidaan tehdä esimerkiksi maahanmuuttajien ammatilliseen perusopetukseen valmistaviin ryhmiin tai perusopetuksen lisäopetuksen ryhmiin, jolloin ikäero ei välttämättä ole ongelma.

Kyselyn vastauksista voidaan päätellä, että perusopetukseen valmistavaa opetuksella on paikkakunnasta riippuen vaihtelevat kohderyhmät, vaadittu taitotaso ja jatko-opintotavoitteet. Oppilaitosten käytännöt opiskelijan aloitustason määrittelyssä vaihtelivat luku- ja kirjoitustaidottomista aina A1.3. asteelle saakka eli käytännössä opetussuunnitelman perusteissa asetetulle tavoitetasolle. Kolmanneksella oppilaitoksista aloitustasoa ei ole määritetty. Myös opiskelijavalintakäytännöt vaihtelevat suuresti.

Useimmiten opiskelijat jatkavat perusopetukseen valmistavan opetuksen jälkeen perusopetuksessa (pääasiassa vuosiluokat 7–9) ja maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavassa koulutuk-

nessa (MAVA). Opiskelijat jatkoivat myös suoraan ammatilliseen peruskoulutukseen yli puolessa oppilaitoksista. Voidaankin nähdä, että perusopetukseen valmistava opetus on osin profiloitunut kotoutumisen jatkovaiheen kielenopetuksiksi ja ammatilliseen opetukseen valmistavaksi opetuksiksi. Toisaalta voidaan myös päätellä, että oppilaitoksissa on vastattu erilaisten opiskelijoiden tarpeisiin ja luotu joustavia nopean kotoutumisen polkuja.

Selvityksen mukaan koulutuksen kysynnän ja tarjonnan kohtaamisessa on ongelmia, joihin tulisi vastata. Kyselyn vastausten perusteella oppilaitosten resurssit ovat yhä vähäiset ja koulutukseen on halukkaita enemmän kuin koulutuspaikkoja eli oppivelvollisuusiän ylittäneiden koulutustarjonta nähtiin riittämättömäksi kysyntään nähden. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2007–2012 on asetettu tavoitteeksi tukea perusopetukseen valmistavan opetuksen tasa-arvoista tarjontaa, mutta tarjonnan varmistaminen ei näytä toteutuvan käytännössä. Koulutuksen järjestäjät saavat rahoituksen järjestäytystä opetuksesta opiskelijamäärien perusteella, joten rahoituksen ei pitäisi olla koulutuksen järjestämisen esteenä. Yhtenä ongelmana riittävien koulutuspaikkojen tarjonnassa voidaan nähdä kansanopistoilla perusopetukseen valmistavan opetuksen opiskelijapaikkamäärät, jotka ovat sidoksissa koulutuksen järjestämislupiin, jolloin koulutuksen tarjontaa joudutaan paikallisesti jakamaan muun tarpeen kanssa. Lukioilla vastaavaa ongelmaa ei ole, jolloin syyt tulee etsiä muualta, esimerkiksi alueellisesta varautumisesta maahanmuuttoon ja kotoutumistoimien puutteellisesta suunnittelusta.

Kyselyyn vastanneissa oppilaitoksissa opiskelijoiden sijoittumista seurataan opintojen päätyttyä varsin hyvin. Joko usein tai aina sijoittumista seuraa 78 % vastaajista. Käytännössä opiskelijoiden säännöllinen seuraaminen vaatii resursseja, sillä se perustuu oppilaitosten tekemiin seurantakyselyihin ja oppilaitosyhteistyöhön. Yhteishakujärjestelmä KOULUTA mahdollistaa vain yhteishakuun kuuluvien oppilaitoksiin siirtymisen seurannan. Kyselyn vastaajat näkivät perusopetukseen valmentavasta opetuksesta jatkoon ohjauksen haasteina mm. jatkoapaikkojen vähyyden. Ongelmana nähtiin myös ammatillisen koulutuksen pääsykokeet, mikä kertoo myös valmistavan opetuksen profiloitumisesta ammatilliseen koulutukseen valmistavaksi opetuksiksi.

Työryhmä näkee tärkeänä, että koulutuspolut linjataan alueilla eri-ikäisille ja -kielitasoille maahanmuuttajille siten, että ne auttavat opiskelijaa etenemään opinnoissaan ja vastaavat myös koulutuksen profiileja. Selvityksessä tuli ilmi, että opiskelijat siirtyvät perusopetukseen valmistavasta opetuksesta usein myös muualle kuin perusopetukseen ja valmistavan opetuksen koulutettavien lähtötaso ja tavoitetaso vaihtelevat koulutuksen järjestäjittäin.

Työryhmä esittää, että perusopetukseen valmistavaan opetukseen laaditaan aikuissovellus, johon kuvataan kaksi tasoa. Ensimmäinen vaihe on tarkoitettu luku- ja kirjoitustaidottomille ja toinen luku- ja kirjoitustaitoisille. Ensimmäisen vaiheen vaihtoehtona on luku- ja kirjoitustaidottomien opetus. Mikäli perusopetuksen valmistavaa opetusta lähdeään toteuttamaan opiskelijoille, joilta puuttuu kokonaan kielitaito, tulisi koulutukseen tehdä ohjaavat runnaehdot, joilla se eroaa kotoutumiskoulutuksesta.

Työryhmä ehdottaa, että jos opiskelu kestää oppilaan opinto-ohjelman mukaan pidempään esim. luku- ja kirjoitustaidottomilla tai vähän koulusta omaavilla oppilailla, korotettu yksikköhinta tulisi turvata kaksivuotiseksi. Tällä hetkellä opetuksen järjestäjä voi saada valmistavan opetuksen korotetun yksikköhinnan yhdestä oppilaasta vain keran.

Työryhmä pitää tärkeänä, että koulutuksen saavutettavuutta tulee parantaa ja tasa-arvoimen pääsy perusopetukseen valmistavaan opetukseen tulisi taata myös oppivelvollisuusiän ylittäneille. Työryhmä ehdottaa, että alueellisen työnjaon mahdollistamiseksi tulisi kansanopistoille myöntää järjestämislupa lisä opiskelijapaikkoja sekä varmistaa aikuislukioiden taloudelliset toimintaedellytykset. Selvityksessä tuli ilmi, että opiskelijoita jää paljon koulutuksen ulkopuolelle.

6.2 Aikuisten perusopetus ja perusopetuksen lisäopetus

Kyselyssä kartoitettiin aikuisten perusopetuksen alkuvaiheen opetuksen, perusopetuksen (pääasiassa vuosiluokilla 7-9) sekä perusopetuksen lisäopetuksen järjestämistä, koulutukseen ohjausta sekä mm. saavutettavaa päättötasoa.

Erilaista koulukohtaisia suomi toisena kielenä -kurseja tarjottiin varsinaisessa perusopetuksessa opetussuunnitelmassa pakollisten lisäksi 20:ssä oppilaitoksissa hyvin vaihtelevasti. Toisen kotimaisen kielen opetuksesta vapautettujen vieraskielisten opiskelijoiden prosentuaalista osuus vaihteli aineistossa varsinaisessa perusopetuksessa (7–9 lk.) 100 prosentista 44 prosenttiin. Maahanmuuttajien omaa äidinkieltä sisältyi opetussuunnitelmaan soveltavina kursseina vain kahdessa oppilaitoksessa. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman (KESU) 2007–2012 mukaan jokaisen oppilaan tulee voida ylläpitää ja kehittää myös omaa äidinkieltään suomen tai ruotsin kielen oppimisen rinnalla. Vahva oma kielellinen ja kulttuurillinen identiteetti auttaa oppilaita ja opiskelijoita sopeutumaan myös vieraaseen yhteiskuntaan. Perusopetuksen tuntijakotyöryhmän esityksessä 2010 nostettiin esille, että vieraskielinen oppilas, jolle opetaan äidinkielenä (perusopetuslain 12§:n mukaan) oppilaan omaa kieltä, tulisi halutessaan olla mahdollisuus korvata toisen kotimaisen kielen tai vieraan kielen opinnot. (Perusopetus 2020.)

Työryhmän näkemys on, että vieraskielisellä oppilaalla, joka opiskelee omaa äidinkieltään, tulisi halutessaan olla mahdollisuus korvata vieraan kielen opinnot tai toisen kotimaisen kielen opinnot oman äidinkielen opinnoilla.

Selvityksen oppilaitoksista vain noin 10 % järjesti muuta katsomusaineiden opetusta kuin elämäntutkimustietoa. Myös perusopetuksen tuntijakotyöryhmä (Perusopetus 2020, s. 103) on kiinnittänyt huomiota siihen, että opiskelijat edustavat lukuisia eri uskontoja ja katsomuksia, joten eri uskontojen opiskelumahdollisuuden tarjoaminen näin pienelle koulutettavien ryhmälle ei ole realistista. Tuntijakotyöryhmän kanta oli, että etenkin tässä koulutettavien ryhmässä tarvitaan katsomusrajat ylittävää, eri katsomusten välistä dialogia edistävää ja suvaitsevaisuutta vahvistavaa katsomusopetusta kaikille yhteisen etiikan muodossa.

Työryhmä ehdottaa etiikan tai elämäntutkimustiedon opetusta yhteiseksi katsomusaineeksi perusopetukseen. Jos oppilaitoksissa tulee elämäntutkimustietoa, sen sisältö tulee suunnitella sellaiseksi, että se soveltuu myös eri uskontokuntiin kuuluville.

Aikuisten perusopetuksen ja lukiokoulutuksen kehittämisohjelmaehdotuksessa vuosiksi 2007–2012 työryhmä ehdotti koulutuksen alueellisen palvelutarjonnan ja etäopetuksen kehittämiseksi, että aikuisten perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa otetaan huomioon alueelliset ja paikalliset olosuhteet kehitettävissä vahvoja toimintayksiköitä tai yhteistyöverkostoja, jotka turvaavat alueen aikuisten perusopetuksen ja lukiokoulutuksen saatavuuden. Varsinaista arviointia niiden kehittymisestä ei ole tehty, mutta tämän selvityksen perusteella suunta on ainakin oikea. Oppilaitoksissa on kehitetty mm. etäopetusmalleja perusopetuksen päättötodistuksen suorittamiseksi sekä erilaisia yhteistyöverkostoja. Alueellista yhteistyötä tehdään jo varsin laajasti aikuiskoulutuksenkin osalta opiskelijoiden jatko-ohjauksessa. Organisoituminen hoidetaan vakiintuneen alueellisen tiimin, yhteistyöryhmän tai verkoston kautta. Tiiviimmillään yhteistyöryhmän tehtäviä oli mm. nivelvaiheyhteistyön, kielikoejärjestelyiden sekä myös yhteishaun yhteinen organisointi. Yli puolet vastanneista mainitsivat TE-toimiston jossain roolissa. Oman oppilaitoksen maahanmuuttajien ohjauksen kokoonpanoja tuotiin myös esiin. Uuden kotoutumislain mukaan alkukartoituksen järjestänyt taho, TE-toimisto tai kunta, on velvollinen ohjaamaan maahanmuuttajan tarvittaessa saamaan muun viranomaisen tai palvelujen järjestäjän palveluita. Tämä tarkoittaa myös maahanmuuttaja kotoutuskoulutukseen tai omaehtoiseen opiskeluun ohjaamista, jolloin kuntien ja TE-toimistojen tehtävät alkukartoitusten toteuttamisessa, ohjauksessa ja neuvonnassa tulevat korostumaan myös perusopetuksen

nivelvaiheissa. Alueellista yhteistyötä kuntien ja TE-toimistojen välillä tulisi jatkaa ja kehittää, jotta aikuisten maahanmuuttajien alueellinen ohjaus saadaan toimivaksi ja jokaiselle löytyisi tarkoituksenmukainen koulutuspolku. Alueellisia palvelujen yhteensovittamisessa ja seurantaan tulee kehittää.

Maahanmuuttajien kotoutumiskoulutusta järjestetään Opetushallituksen (DNO 5/421/2007) suosituksen mukaan. Tämä suositusta ollaan muuttamassa kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteiksi. Kotoutumiskoulutusta voidaan järjestää työvoimapolitiittisena tai rinnasteisena koulutuksena, jos työvoimamahallinto tekee päätöksen opiskelijan tarvitsemasta omaehtoisesta koulutuksesta (esimerkiksi peruskoulu tai lukio). Noin puolet maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksesta järjestetään rinnasteisena koulutuksena. Koska rinnasteisessa koulutuksessa on erilainen hankintamenettely, yhteistyöverkosto, kustannukset sekä ohjaus kuin työvoimapolitiittisessa koulutuksessa, tulisi omaehtoisen ja varsinaisen kotoutumiskoulutuksen yhteistyötä kehittää. Samoin kuntien tai seutukuntien kotoutumishjelmissä tulisi varmistaa kotoutumiskoulutuksen tarjonta ja saatavuus neuvotellen alueittensa oppilaitosten kanssa.

Oppilaitoksista vain vajaa neljännes järjestää mahdollisuuden osallistua opetuskielen valtakunnalliseen päättötestiin. Perusopetuksen päättäneiden maahanmuuttajien kielitaito vaihtelee suuresti ja epäluottamus saavutettuun päättötasoon on yksi syy yhteishaun yhteydessä järjestettävälle ammatillisten oppilaitosten kielikokeille, jotka hankaloittavat maahanmuuttajien koulutukseen pääsyä entisestään.

Työryhmä esittää peruskoulun päättöarvioinnin tueksi tarkoitettua suomi toisena kielenä -kokeen ottamista valtakunnallisesti käyttöön. Kokeen tulisi mitata peruskoulun päättötason tavoitteiden saavuttamista. Näin suoritettua kokeen tulisi korvata ammatilliseen koulutukseen vaadittavat kielitaitotestit. Myös kielitaitovaatimusten yhtenäistämistä koko toiselle asteelle tulisi selvittää.

Muulle kuin oppivelvollisille järjestettävän perusopetuksen järjestämisestä päättää kunta, samoin kuin sen seurantamenettelyistä. Selvityksen tuloksissa perusopetuksen järjestämiseen liittyvä yksi epäkohta liittyy laskentapäiväkäytäntöön eli rahoituksen vastaavuuteen tosiasiallisiin opiskelijamääriin.

Työryhmä ehdottaa kahta laskentapäivää perusopetukseen, koska opiskelijoita aloittaa kesken lukuvuoden. Käytäntö osoittaa, että opiskelijamäärät ovat korkeampia tammikuussa kuin syyskuussa. Kaksi laskentapäivää lisäisi kustannusten korvaamista reaalisesti ja tekisi koulutuksen järjestäjälle kannattavaksi opetuksen aloittamisen alkuvuodesta, mikä myös lisäisi opiskelijan mahdollisuutta ajoittaa opintonsa joustavasti.

Lisäopetukseen ohjauksen yleisin yksittäinen syy oli puutteellinen suomen kielen taito. Erityisesti lukioon tähtäävät maahanmuuttajahakijat nousivat lisäopetuksen kohderyhmänä esiin. Perusopetuksen tutkintotavoitteinen opetus ei ole tarkoituksenmukainen, jos opiskelijalla on rinnastettava koulutus, mutta hän tarvitsee täydennystä tiettyjen aineiden opiskelussa. Aikuisilla maahanmuuttajataustaisilla opiskelijoilla numeroiden korottaminen tai opetuksen saaminen lisäopetuksena on yleisesti vaikeaa, sillä perusopetuksen lisäopetukseen ei ole nykyisen lainsäädännön mukaan mahdollista osallistua, jos tutkinnon saamisesta on kulunut yli vuosi. Jotta aikuisten riittävä koulutustaso voitaisiin turvata, tulisi perusopetuksen lisäopetuksen koulutuksen ikärajavaatimus poistaa, samoin kuin edellytys perusopinnojen päättymisestä vuoden sisällä. Lukioon valmistavaa koulutusta järjestetään jo, vaikka sitä ei virallisesti tunneta. Tavoite käynnistää lukioon valmistava koulutus maahanmuuttajille on kirjattu myös pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmaan.

Työryhmä ehdottaa aikuissovelluksen tekemistä perusopetuksen lisäopetukseen. Tällöin ehto perusopinnojen päättymisestä perusopetuksen lisäopetuksen aloitusvuonna tai edellisenä vuonna sekä ikärajavaatimus tulee poistaa. Työryhmä ehdottaa lisäopetuksen kurssimuotoista suoritustapaa, joka sisältää 24 kurssia, opiskeluaika 60 % eli 770 tuntia.

Työryhmä näkee tärkeänä, että myös lukioon valmistava koulutus tulee toteuttaa ja suunnata kaikille opiskelijoille, ei vain maahanmuuttajille.

6.3 Lukiokoulutus

Lukiokoulutuksen osiassa selvitettiin perusopetuksen ja lukiokoulutuksen nivelvaiheen yhteistyökäytäntöjä aikuisten maahanmuuttajien osalta, opiskelijoille suunnattuja ohjaus- ja tukitoimia lukio-opinnoissa sekä opiskelijoiden huomioon ottamista koejärjestelyissä ja arvioinnissa. Lisäksi kysyttiin ylioppilastutkinnon, opetussuunnitelman ja ylioppilastutkinnon kehittämisenäkemyksiä vieraskielisten näkökulmasta sekä aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja hyväksiluvun käytäntöjä oppilaitoksissa.

Perusopetuksen ja lukiokoulutuksen nivelvaiheen yhteistyötä tehdään jonkin verran alueen tai sen ulkopuolisten oppilaitosten opinto-ohjaajien ja rehtoreiden kanssa. Vakiintuneempaa verkostoyhteistyötä on selkeästi muodostunut joillain seuduilla ja nivelvaiheen yhteistyöpolussa huomioidaan myös aikuislukiot. Yleistä kuitenkin on, että yhteistyötä ei ole ja opiskelijat ohjautuvat aikuislukioon sen järjestämästä perusopetuksesta tai itsenäisesti.

Kuten selvityksen aikaisemmissa osissa on ilmennyt, aikuisia maahanmuuttajia ohjataan perusopetuksen valmentavasta koulutuksesta alkaen ammatilliseen koulutukseen ja sitä kautta työelämään. Aikuisten perusopetusta ja lukiokoulutusta järjestävien oppilaitosten yhteistyön lisääminen työelämän ja ammatillisten oppilaitosten kanssa on mainittu tavoitteena myös Aikuisten perusopetuksen ja lukiokoulutuksen kehittämisohjelmaehdotuksessa vuosiksi 2007–2012. Aikuisten maahanmuuttajien koulutustausta vaihtelee luku- ja kirjoitustaidottomista akateemisen loppututkinnon suorittaneisiin. Keskimääräinen koulutustaso on kuitenkin alhaisempi kuin valtaväestöllä. Maahanmuuttajien osuus lukiokoulutuksessa on etenkin nuorten koulutuksessa vähäinen ja siihen on kiinnitetty huomiota myös KESUssa 2007–2012. Aikuisten opetussuunnitelmien perusteiden mukaisesti opiskelevia lukioissa on valtakunnallisesti Tilastokeskuksen mukaan noin seitsemän prosenttia ja tämän aineiston 23 oppilaitoksessa 12 prosenttia, sillä aineistossa on mukana vain oppilaitokset, joissa on vieraskielisiä opiskelijoita. Vuonna 2009 sisäasiainministeriön tilaaman maahanmuuttajien työllistymisen ja kannustinloukkujen -selvityshankeen tuloksissa todettiin, että lukioon suuntaavien lisäopetuksen malleja sekä opintovalmiuksia parantavia kursseja lukion alussa tulisi soveltaa valtakunnallisesti. (Arajärvi, P. 2009, s. 95). Myös Aikuisten perusopetuksen ja lukiokoulutuksen kehittämisohjelmaehdotuksessa vuosiksi 2007–2012 työryhmä ehdotti hankkeen käynnistämistä aikuisten maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden yleissivistävän koulutuksen kehittämiseksi. Tämän selvityksen tulokset tukevat vahvasti lukioon valmistavan koulutuksen aloittamista tarpeellisuutta (ks. s. 66).

Oman äidinkielen opettaminen nähdään koulutuspoliittisesti tärkeänä muun muassa kansallisen kielivaran kannalta. Selvityksen yhdessäkään oppilaitoksessa ei opetussuunnitelmaan sisältynyt maahanmuuttajan omaa äidinkieltä soveltavina kursseina lukuvuonna 2010–2011. Koulutuksen järjestämisen kannalta ongelmana voidaan nähdä tarjottavien kieltenopetusten tarjonta: Jos oppilaitoksessa on useita eri äidinkieliä edustettuna, tasa-arvoista opetusta on vaikea järjestää jo henkilökunnan saatavuuden takia. Etäopetusmahdollisuuksien kehittäminen ja yhteistyö niin perusopetuksen kuin muiden oppilaitosten kanssa voidaan nähdä tässäkin ratkaisuna, kuten paikallisesti on jo tehty joillain seuduilla. Toivomus opiskelijoiden vieraan kielen ja toisen kotimaisen kielen korvaamisella opiskelijan omalla äidinkielellä tuli esiin myös kyselyn vastauksissa. Samaa on ehdotettu perusopetuksen tuntijakotyöryhmän esityksessä 2010 (Perusopetus 2020).

Vastausten perusteella vieraskielisten opiskelijoiden opintojen tukemisessa oleellisia ovat S2-kurssien riittävä määrä ja yksilöllinen tuki esimerkiksi vieraiden kielten tai reaaliaineiden opiskeluun. Kyselyn oppilaitoksista suuri osa käyttää varsin monipuolisesti eri tukitoimia maahanmuuttajien koejärjestelyissä ja arvioinnissa. Niiden järjestäminen on kuitenkin koulutuksen järjestäjän oman aktiivisuuden varassa. Aikuisille suunnattuun lukio-opetukseen ei ole tarjolla vastaavaa erillistä valtionavustusta kuin mitä oppivelvollisille maahanmuuttajaoppilaille, jotka voivat automaattisesti saada erillistä valtionavustusta tukiopetukseen kuusi vuotta kouluun tulosta. Tällöinkään tukiopetusraha ei yleensä riitä lukio-opintoihin (Maahanmuuttajien koulutus Suomessa, 2011, s. 17). Opetushallitus myöntää vuosittain valtionavustuksia suomi/ruotsi

toisena kielenä -opetukseen ja muun opetuksen tukeen sekä oman äidinkielen opetukseen esi- ja perusopetuksessa sekä lukiokoulutuksessa. Selvityksen oppilaitoksista yhteensä 12 oli hyödyntänyt rahoitusta viimeisen lukuvuoden aikana, niissä 11:sta oli vieraskielisiä lukio-opiskelijoita³⁹. Yhdeksän oppilaitosta, joissa on myös vieraskielisiä opiskelijoita lukiokoulutuksessa, ei ole joko hakenut avustusta, tai heille ei ole sitä myönnetty.

Selvityksessä nousi esiin runsaasti ylioppilastutkinnon kehittämisehdotuksia vieraskielisten opiskelijoiden näkökulmasta. Ylioppilastutkintokokeessa vieraskielisten opiskelijoiden valintojen vähyyksyys nousi yleisimmäksi huoleksi ja siihen toivottiin parannusta. Seikka on todettu jo Aikuisten perusopetuksen ja lukiokoulutuksen kehittämisohjelma-ehdotuksessa vuosiksi 2007–2012. Tuolloinen työryhmä ehdotti, että vieraskielisten kokeilaiden mahdollisuus korvata jokin nykyisistä ylioppilastutkinnon pakollisista kokeista jollain muulla kokeella tulisi selvittää. Tämän selvityksen oppilaitoksissa toisen kotimaisen kielen opetuksesta vapautettujen vieraskielisten opiskelijoiden prosentuaalinen määrä tutkintotavoitteisessa lukiokoulutuksessa lukuvuonna 2010–2011 vaihteli siten, että kahdessa oppilaitoksessa vieraskielisiä ei ollut lainkaan vapautettu toisen vieraan kielen opiskelussa, neljällä vapautettuja oli puolet ja kolmella jopa 98–100 %.

Työryhmä ehdottaa, että vieraskielisen opiskelijan kielten opiskeluvaihtoehtoja lukiokoulutuksessa tulisi monipuolistaa hyväksymällä oman äidinkielen opinnot vaihtoehtona vieraalle kielelle tai toisen kotimaisen kielten opinnoille. Oman äidinkielen opintoja suoritettaisiin lähinnä etäopintoina tai hyväksiluvun kautta, jolloin tulee varmistaa osaamisen monipuolisuus ja taso suhteessa vieraiden kielten oppimäärään.

Työryhmä ehdottaa, että vieraskielisille tulisi olla mahdollisuus korvata jokin nykyisistä ylioppilastutkinnon valinnaisista pakollisista kokeista joko lisäreaalina tai toisella pitkällä kielellä. Vieraskielisten valinnan mahdollisuus ylioppilastutkinnon pakollisia kokeita valitessaan on muita kokeilaita vähäisempi nykyisessä ylioppilastutkinnossa, sillä vieraskieliset opiskelijat ovat usein vapautettu toisen kotimaisen kielen opiskelusta.

Työryhmä esittää myös lukiossa alkavaa toisen kotimaisen kielen opintomahdollisuutta valinnaisena aiheena maahanmuuttajille, mikä on myös yhdenvertaisuuskysymys: Valtionhallinnon henkilöstön kielitaitovaatimukset edellyttävät suomen ja ruotsin taidon osoittamista⁴⁰.

Kyselyyn vastanneissa oppilaitoksissa vain neljännes järjestää muuta katsomusaineiden opetusta kuin elämäntutkimustietoa. Nykyisin katsomusaineita voi opettaa jokaisen uskontokunnan mukaan, mikä voi myös hajauttaa opetusta.

Työryhmä ehdottaa etiikan tai elämäntutkimustiedon opetusta yhteiseksi katsomusaineeksi aikuisten lukiokoulutuksessa. Jos oppiaineeksi tulee elämäntutkimustieto, sen sisältö tulee suunnitella sellaiseksi, että se soveltuu myös eri uskontokuntiin kuuluville. Yhteisen etiikan tai elämäntutkimustiedon opetuksen järjestäminen antaisi mahdollisuuden koota eri taustoista olevia opiskelijoita yhteiseen pohdintaan, jos katsomusaineiden opetus ei olisi uskontokunnittain eriytyvää.

Ylioppilastutkinnon koetilanteeseen kyselyn oppilaitoksissa ehdotettuja tukitoimia olivat mahdollisuus lisäaikaan vieraskielisyyden perusteella, tietokoneen käyttömahdollisuutta vieraskielisyyden perusteella sekä sanakirjan käyttömahdollisuutta. Ylioppilastutkinnon kokeisiin haluttiin kielivaihtoehtoja ja selkokieliversiota. Suomi toisena kielenä -ylioppilaskokeen muutosta toivottiin, sillä kokeen nähdään mittaavan liian paljon kielen rakenteiden hallintaa. Äidinkielen ylioppilaskokeesta ehdotettiin poistettavan puhtaaksikirjoitus tai puhtaaksikirjoittamisen mahdollistaminen lyijykynällä. Lisäksi ehdotettiin muun kuin kirjallisen näytön salliminen kuten lukio-opinnoissakin. Myös vieraskielisyyden huomioiminen erillisen kokeen suorittajien kohdalla nostettiin esiin.

³⁹ Kyselyssä ei eritelty, onko oppilaitos hyödyntänyt rahoitusta perusopetuksessa vai lukiokoulutuksessa.

⁴⁰ Laki julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta (424/2003) ja valtioneuvoston asetus suomen ja ruotsin taidon osoittamisesta valtionhallinnossa (481/2003).

Työryhmä ehdottaa, että ylioppilaskokeita kehitettäisiin siten, ettei kielten ja matematiikan koe mittaa suomen kielen taitoa. Lisäksi sanakirjan käyttömahdollisuus tulisi sallia vieraskielisyyden perusteella. Myös vieraiden kielten kokeita tulisi kehittää yksikieliseksi, jotta puutteellinen suomen kielen taito ei vaikuta koetulokseen.

Työryhmä ehdottaa tarkempien ohjeistusten ja esimerkkiaineiston tekemistä hyväksiluvusta. Kyselyn vastausten perusteella aikaisemmin bankitun osaamisen tunnistamisen ja hyväksiluvun käytännöt vaihtelevat oppilaitoksissa. Esimerkkiaineistoa voisi kerätä Opetushallituksen verkkosivuille.

Aineiston tarkasteluvuotena tutkintotavoitteisessa koulutuksessa olevista pelkän lukion päättötodistuksen suorittaneista yhdeksän prosenttia on vieraskielisiä, mutta ylioppilastutkinnon suorittaneista vain neljä prosenttia. Ammattikorkeakouluihin riittää lukion päättötodistus. Työryhmä näkee tärkeänä, että tämä koulutustaso riittää tulevaisuudessakin.

Kyselyyn vastanneissa oppilaitoksissa lukion aineopiskelijoista yhdeksän prosenttia on vieraskielisiä. Aineopiskelijoiden määrä on kasvanut viime vuosina, mitä on perusteltu kotoutumistuen piirissä olevien maahanmuuttajaopiskelijoiden rinnastuspäätösten kasvulla. Tällöin maahanmuuttajat suorittavat pelkään suomi toisena kielenä -opintoja tai suomen kielen opintoja yhdistettynä muihin yksittäisiin aineisiin.

Työryhmä esittää, että lukion ja peruskoulun aineopiskelusta laaditaan selvitys.

Kyselyn vastauksissa nousi myös esiin kysymys opettajan kelpoisuusehtojen määrittelystä. Opetusministeriön maahanmuuttopoliittisissa linjauksissa (2009) esitetään tavoite lisätä maahanmuuttajataustaiselle opetushenkilökunnalle ja maahanmuuttajien koulutuksessa toimivalle opetushenkilökunnalle tarkoitettua pätevyimis- ja täydennyskoulutusta ja tähän tarkoitukseen osoitettavia voimavaroja. Seikka on mitä ilmeisimmin yhä ajankohtainen. Suomi toisena kielenä aineenopettajan kelpoisuuden saamiseksi tulee opiskella suomen kieli ja kotimainen kirjallisuus tai yleisen kirjallisuustiede -opintoja. Vaatimus kirjallisuuden opintojen suorittamisesta opettajalla nostaa kelpoisuuden vaatimuksia.

Työryhmä ehdottaa, että suomi toisena kielenä -opettajien tai oman äidinkielen opettajien pätevyysvaatimuksia tulisi tarkistaa. S2 -opettajien pätevyteen riittävät äidinkielen opinnot tai S2 -opinnot. Täten vaatimus kirjallisuuden opintojen suorittamisesta tulee poistaa.

6.4 Kehittämis ehdotukset kootusti

Aikuisten perusopetukseen valmistava opetus

Työryhmä näkee tärkeänä, että koulutuspolut linjataan alueilla eri-ikäisille ja -kielitaitotasolle maahanmuuttajille siten, että ne auttavat opiskelijaa etenemään opinnoissaan ja vastaavat myös koulutuksen profiileja. Selvityksessä tuli ilmi, että opiskelijat siirtyvät perusopetukseen valmistavasta opetuksesta usein myös muualle kuin perusopetukseen ja valmistavan opetuksen koulutettavien lähtötaso ja tavoitetaso vaihtelevat koulutuksen järjestäjittäin.

Työryhmä esittää, että perusopetukseen valmistavaan opetukseen laaditaan aikuissovellus, johon kuvataan kaksi tasoa. Ensimmäinen vaihe on tarkoitettu luku- ja kirjoitustaidottomille ja toinen luku- ja kirjoitustaitoisille. Ensimmäisen vaiheen vaihtoehtona on luku- ja kirjoitustaidottomien opetus. Mikäli perusopetuksen valmistavaa opetusta lähdetään toteuttamaan opiskelijoille, joilta puuttuu kokonaan kielitaito, tulisi koulutukseen tehdä ohjaavat reunaehdot, joilla se eroaa kotoutumiskoulutuksesta.

Työryhmä ehdottaa, että jos opiskelu kestää oppilaan opinto-ohjelman mukaan pidempään esim. luku- ja kirjoitustaidottomilla tai vähän koulusta omaavilla oppilailla, korotettu yksikköhinta tulisi turvata kaksivuotiseksi. Tällä hetkellä opetuksen järjestäjä voi saada valmistavan opetuksen korotetun yksikköhinnan yhdestä oppilaasta vain kerran.

Työryhmä pitää tärkeänä, että koulutuksen saavutettavuutta tulee parantaa ja tasa-arvoinen pääsy perusopetukseen valmistavaan opetukseen tulisi taata myös oppivelvollisuusiän ylittäneille. Työryhmä ehdottaa, että alueellisen työnjaon mahdollistamiseksi tulisi kansanopistoille myöntää järjestämislupaan lisää opiskelijapaikkoja sekä varmistaa aikuislukioiden taloudelliset toimintaedellytykset. Selvityksessä tuli ilmi, että opiskelijoita jää paljon koulutuksen ulkopuolelle.

Aikuisten perusopetus ja perusopetuksen lisäopetus

Työryhmän näkemys on, että vieraskielisellä oppilaalla, joka opiskelee omaa äidinkieltään, tulisi halutessaan olla mahdollisuus korvata vieraan kielen opinnot tai toisen kotimaisen kielen opinnot oman äidinkielen opinnoilla.

Työryhmä ehdottaa etiikan tai elämäntietämisen opetusta yhteiseksi katsomusaineeksi perusopetukseen. Jos oppiaineksi tulee elämäntietämisen tieto, sen sisältö tulee suunnitella sellaiseksi, että se soveltuu myös eri uskontokuntiin kuuluville.

Työryhmä esittää peruskoulun päättöarvioinnin tueksi tarkoitettua suomen toisena kielenä -kokeen ottamista valtakunnallisesti käyttöön. Kokeen tulisi mitata peruskoulun päättötason tavoitteiden saavuttamista. Näin suoritettua kokeen tulisi korvata ammatilliseen koulutukseen vaadittavat kielitaitotestit. Myös kielitaitovaatimusten yhtenäistämistä koko toiselle asteelle tulisi selvittää.

Työryhmä ehdottaa kahden laskentapäivää perusopetukseen, koska opiskelijoita aloittaa kesken lukuvuoden. Käytäntö osoittaa, että opiskelijamäärät ovat korkeampia tammikuussa kuin syyskuussa. Kaksi laskentapäivää lisäisi kustannusten korvaamista reaalisesti ja tekisi koulutuksen järjestäjälle kannattavaksi opetuksen aloittamisen alkuvuodesta, mikä myös lisäisi opiskelijan mahdollisuutta ajoittaa opintonsa joustavasti.

Työryhmä ehdottaa aikuissovelluksen tekemistä perusopetuksen lisäopetukseen. Tällöin ehto perusopinnojen päättymisestä perusopetuksen lisäopetuksen aloitusvuonna tai edellisenä vuonna sekä ikärajavaatimus tulee poistaa. Työryhmä ehdottaa lisäopetuksen kurssimuotoista suoritustapaa, joka sisältää 24 kurssia, opiskeluaika 60 % eli 770 tuntia.

Työryhmä näkee tärkeänä, että myös lukioon valmistava koulutus tulee toteuttaa ja suunnata kaikille opiskelijoille, ei vain maahanmuuttajille.

Lukiokoulutus

Työryhmä ehdottaa, että vieraskielisen opiskelijan kielten opiskeluvaihtoehtoja lukiokoulutuksessa tulisi monipuolistaa hyväksymällä oman äidinkielen opinnot vaihtoehtona vieraalle kielelle tai toisen kotimaisen kielten opinnoille. Oman äidinkielen opintoja suoritettaisiin lähinnä etäopintoina tai hyväksiluvun kautta, jolloin tulee varmistaa osaamisen monipuolisuus ja taso suhteessa vieraiden kielten oppimäärään.

Työryhmä ehdottaa, että vieraskielisille tulisi olla mahdollisuus korvata jokin nykyisistä ylioppilastutkinnon valinnaisista pakollisista kokeista joko lisäreaaliaineella tai toisella pitkällä kielellä. Vieraskielisten valinnan mahdollisuus ylioppilastutkinnon pakollisia kokeita valitessaan on muita kokeilaita vähäisempi nykyisessä ylioppilastutkinnossa, sillä vieraskieliset opiskelijat ovat usein vapautettu toisen kotimaisen kielen opiskelusta.

Työryhmä esittää myös lukiossa alkavaa toisen kotimaisen kielen opintomahdollisuutta valinnaisena aiheena maahanmuuttajille, mikä on myös yhdenvertaisuuskysymys: Valtionhallinnon henkilöstön kielitaitovaatimukset edellyttävät suomen ja ruotsin taidon osoittamista.

Työryhmä ehdottaa etiikan tai elämäkatsomustiedon opetusta yhteiseksi katsomusaineeksi aikuisten lukiokoulutuksessa. Jos oppiaineeksi tulee elämäkatsomustieto, sen sisältö tulee suunnitella sellaiseksi, että se soveltuu myös eri uskontokuntiin kuuluville. Yhteisen etiikan tai elämäkatsomustiedon opetuksen järjestäminen antaisi mahdollisuuden koota eri taustoista olevia opiskelijoita yhteiseen pohdintaan, jos katsomusaineiden opetus ei olisi uskontokunnittain eriytyvä.

Työryhmä ehdottaa, että ylioppilaskokeita kehitettäisiin siten, ettei kielten ja matematiikan koe mittaa suomen kielen taitoa. Lisäksi sanakirjan käyttömahdollisuus tulisi sallia vieraskielisyyden perusteella. Myös vieraiden kielten kokeita tulisi kehittää yksikieliseksi, jotta puutteellinen suomen kielen taito ei vaikuta koetulokseen.

Työryhmä ehdottaa tarkempien ohjeistusten ja esimerkkiaineiston tekemistä hyväksiluvusta. Kyselyn vastausten perusteella aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja hyväksiluvun käytännöt vaihtelevat oppilaitoksissa. Esimerkkiaineistoa voisi kerätä Opetushallituksen verkkosivuille.

Työryhmä esittää, että lukion ja peruskoulun aineopiskelusta laaditaan selvitys.

Työryhmä ehdottaa, että suomi toisena kielenä -opettajien tai oman äidinkielen opettajien pätevyysvaatimuksia tulisi tarkistaa. S2 -opettajien pätevyteen riittävät äidinkielen opinnot tai S2 -opinnot. Täten vaatimus kirjallisuuden opintojen suorittamisesta tulee poistaa.

Lähteet

Aikuisten perusopetuksen ja lukiokoulutuksen kehittämisohjelma- ehdotus vuosiksi 2007–2012 Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:33. Opetusministeriö, Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto, 2006.

Arajärvi, P. 2009. Maahanmuuttajien työllistyminen ja kannustinloukut. Sisäasiainministeriön julkaisu 2/2009.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta 185/2010.

Ikonen, K. ja Jääskeläinen, L. (2008). Maahanmuuttajien opiskelu lukiossa. Maahanmuuttajien opiskelun tuen muodot ja tarpeet nuorten lukiokoulutuksessa vuonna 2006. Opetushallitus.

Jauhola, L. (2010). Maahanmuuttajat ammatillisessa koulutuksessa. Tilastokatsaus 2010. Raportit ja selvitykset 2010:11, Opetushallitus.

Jääskeläinen, L. ja Ojala, M-L. 2008. Selvitys aikuisten lukiokoulutuksesta vuonna 2007. Opetushallitus.

Kieli testiin. Opas ammatilliseen peruskoulutukseen hakevien maahanmuuttajataustaisten suomen kielen testaamiseen (2008). Taru Lyly, Taina Mylläri, Jukka Pitkänen (toim.) Opetushallitus 2008.

Koulutus ja tutkimus vuosina 2007–2012. Kehittämissuunnitelma. Opetusministeriö (2007).

Maahanmuuttajien koulutus Suomessa – tilannekatsaus (2011). Raportit ja selvitykset 2011:3, Opetushallitus.

Maahanmuuttajaoppilaat ja koulutus - tutkimus oppimistuloksista, koulutusvalinnoista ja työllistämisestä. (2008). Kuusela J., Etelälähti A., Hagman Å., Hievanen R., Karppinen K., Nissilä L., Rönnerberg U. ja Siniharju M. Opetushallitus 2008.

Maahanmuutto ja sukupolvet (2010). Martikainen. T. ja Haikkola, L. (Toim.) Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 106. SKS, Helsinki.

Opetusministeriön maahanmuuttopoliittiset linjaukset 2009. Opetusministeriön julkaisuja 2009:48

Osallisena Suomessa. Kehittämissuunnitelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi. (2010). Pöyhönen, S., Tarnanen, M., Vehviläinen, E-M., Virtanen, A., Pihlaja, L. Jyväskylän yliopisto Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Suomen Kulttuurirahasto 2010.

Perusopetukseen valmistava opetus. Tilannekatsaus syyslukukaudelta 2006. (2008) Sarsama, A. ja Nissilä, L. (toim.). Moniste 8/2008, Opetushallitus.

Perusopetus 2020 – yleiset valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijako. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:1- Opetus- ja kulttuuriministeriö, Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto, 2010.

Pöyhönen, S., Tarnanen, M., Kyllönen, T., Vehviläinen, E-M. & Rynkänen, T. (2009) Kielikoulu-

tus maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksessa. Tavoitteet, toteutus ja hallinnollinen yhteistyö. Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus.

Liitteet

Liite 1. Hankekuvaukset

Mosaikki

Mosaikki-hankkeessa kehitetään maahanmuuttajien alkuvaiheen matalan kynnyksen ohjausmalli, työhönvalmennusmalli, ryhmämuotoisen kotoutumisen malli sekä suomen kielen monimuotokoulutus työssä oleville maahanmuuttajille.

Mosaikki-hanke koordinoi Hyvinkäällä, Nurmijärvellä ja Riihimäen seutukunnassa asuvien maahanmuuttajien ohjausta ja neuvontaa. Hankkeen ensisijaisena tehtävänä on Suomeen muuttaneiden ulkomaalaisten palvelujen koordinoiminen, täydentäminen ja tehostaminen, jotta integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan ja työllistymispolku helpottuvat ja nopeutuvat. Hankkeessa on mukana em. kuntien koulutusorganisaatioita, viranomaisia, seurakuntia ja kolmannen sektorin toimijoita. Tavoitteena on toimijoiden tehokas verkostoituminen: yhteistyön lisääminen, monikulttuurisuusosaamisen jakaminen ja kehittäminen. Hankkeen avulla verkosto haluaa kehittää ja täydentää palveluita sekä luoda entistä paremmat puitteet maahanmuuttajien alkuvaiheen neuvonnalle ja ohjaukselle.

Mosaikki-hankkeen kohderyhmänä ovat alle viisi vuotta Suomessa asuneet työikäiset maahanmuuttajat sekä maahanmuuttajatyötä tekevät viranomaiset, suomalaiset työyhteisöt, oppilaitokset, kunnat, seurakunnat ja kolmannen sektorin toimijat, jotka tarvitsevat tukea monikulttuuristumisessa ja maahanmuuttajien kohtaamisessa. Mosaikki-hankkeen avulla tavoitetaan myös sellaisia maahanmuuttajia, joille ei ole aiemmin ollut tarjolla minkäänlaista neuvontaa ja ohjausta. Aktiivisen ohjauksen ulkopuolelle jäävät mm. lapsiaan hoitavat maahanmuuttajaäidit sekä monet yksinhuoltajat ja muut työvoiman ulkopuolella olevat. Ohjausta ja neuvontaa ei ole järjestetty aiemmin myöskään työnhakuun Suomeen tulleille EU-kansalaisille eikä suoraan työhön tuleville.

Kohderyhmänä ovat myös yritykset, jotka työllistävät maahanmuuttajia ja tarvitsevat henkilökunnalleen monikulttuurisuuteen liittyvää koulutusta sekä työllistämilleen maahanmuuttajille perehdytystä, kielenopetusta ja työhönvalmennusta. Alueelle muodostumassa oleva verkosto kuuluu niin ikään kohderyhmään, koska sen toimijoillekin tarjotaan palveluja.

Ohjelma: Valtakunnallisen osion kehittämisohjelma: Maahanmuuttajien alkuvaiheen neuvonnan ja ohjauksen kehittäminen

Hanke päättyi 28.2.2011. Toteuttajaorganisaatio: Hyria koulutus Oy. Projektin kotisivu: www.hyria.fi/projektit/mosaikki

Rovapolut

ROVAPOLUT-projektissa kehitetään yksilöllisistä tarpeista ja lähtökohdista henkilökohtaistettuja osaamisen kehittämispolkuja, jotka kohottavat maahanmuuttajien osaamistasoa ja vaihtoehtoiset työllistymispolut parantavat integroitumista alueellisille työmarkkinoille.

Tarkoituksena on koota Rovaseudun eri toimijoiden tuottamat ohjaus-, neuvonta- ja koulutuspalvelut palvelukokonaisuudeksi, jolloin maahanmuuttajien tavoitettavissa on matalan kynnyksen palveluja alkuvaiheen ohjaukseen, osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen sekä kielitaidon kartoittamiseen. Myös alueen monikulttuurisuusosaamista pyritään lisäämään järjestämällä maksutonta monikulttuurivalmennusta kantaväestön edustajille, opetushenkilöstölle, työnantajille, työpaikkaohjaajille. Osaamisen kehittämispolut -tavoitteen alla kehitetään ammattitaidon hankkimiseen ja tutkinnon suorittamiseen polkuja sekä niitä tukevia palveluja. Työllistymispolut -tavoitteen alla hankkeessa tuetaan maahanmuuttajien työllistymistä laajentamalla työelämäkontakteja ja avaamalla joustavia ja henkilökohtaistettuja polkuja osaamisen kehittämiseen. Hankkeessa valmennetaan työssäoppimiseen/työharjoitteluun tulevia maahanmuuttajia sekä järjestetään työnhakuvalmennusta ja erilaisia rekrytapahtumia.

Kohderyhmän muodostavat Suomessa asuvat maahanmuuttajat ja työperäisesti maahan muuttavien perheenjäsenet, jotka ovat Rovaniemen työvoimatoimistossa työnhakijoina, opiskelevat eri koulutusasteilla tai ovat kiinnostuneet osaamisensa kehittämisestä. Toiminta kohdistuu myös alueen ammatillisen koulutuksen henkilöstöön sekä alueen yrityksiin ja työyhteisöihin.

Rovapolut projekti on mukana mm. Lapin ELY-Keskuksen koolle kutsumassa MAKO-verkoston kehittämistyössä. Verkoston toiminnan tavoitteena on välittää ja vaihtaa tietoa maahanmuuttoon ja kotouttamiseen liittyvistä asioista sekä kehittää maahanmuutto- ja kotouttamistyötä vahvistamalla toimijoiden välistä yhteistyötä ja ehkäistä päällekkäistä toimintaa. Koulutuspolut -tiimi on koottu Rovaniemen maahanmuutto- ja kotouttamistyön (MAKO) verkoston alaisuuteen. Koulutuspolut -tiimi on kehittämistyöhön keskittyvä kokoonpano, jonka tavoitteena on kehittää yhteistyössä eri toimijoiden kanssa maahanmuuttajien koulutuspolkuja Rovaniemellä. Koulutuspolut tiimin kutsuu koolle Rovapolut - projekti. Hankkeen kotisivu: www.lao.fi/rovapolut

Maahanmuuttajanuorten VaSkooli – Nuorten maahanmuuttajien koulutustakuumallin kehittäminen ja käyttöönotto Turun ja Salon seutukunnissa

Maahanmuuttajanuorten VaSkooli -hankkeen kehittämistyö on keskittynyt neljään teemaan: 1. nivelvaiheyhteistyö ja tiedonsiirron kehittäminen, 2. olemassa olevien koulutusten ja oppilaitosten henkilöstön kehittäminen, 3. uusien ohjaus- ja tukitoimien kehittäminen, kokeilu ja käyttöönotto, 4. uusien yhteistyömuotojen ja verkostojen kehittäminen.

Nivelvaiheyhteistyön ja tiedonsiirron malleja on kehitetty ja eri toimijoiden vastuista on sovittu, opetus- ja muulle henkilöstölle on järjestetty koulutusta ja eri organisaatiot ovat muokanneet omia toimintatapojaan sekä sopineet tarkemmin omista rooleistaan maahanmuuttajakoulutusten toteutuskentässä. Aitoa yhteistyötä edustaa maahanmuuttajien valmistavien koulutusten yhteinen haku Turun seudulla. Valmiit materiaalit löytyvät hankkeen sivuilta:

www.vaskooli.fi/maahanmuuttajat/materiaalipankki.html

Projektissa on kehitetty Turun ja Salon seutukuntiin maahanmuuttajanuorille suunnattu alueellinen koulutustakuumalli, jota voidaan jatkossa hyödyntää myös muualla Suomessa. Malli perustuu organisaatioiden ja eri toimijoiden väliseen ja moniammatilliseen yhteistyöhön, olemassa olevien koulutusten kehittämiseen, uusien ohjaus- ja tukitoimien kehittämiseen, joustavaan työelämäyhteistyöhön, oikeanlaisten koulutuspaikkojen riittävyysvarmistamiseen, vanhempien kasvatusvastuun tukemiseen sekä oppilaiden elämänhallinnan ja työelämäkokemusten lisäämiseen. Keskeistä mallissa on eri toimijoiden joustava yhteistyö ja riittävästä ohjaus- ja tukitoimista huolehtiminen maahanmuuttajanuoren koulutuspolun kaikissa vaiheissa. Huomattavaa on myös se, että koulutustakuu nähdään laajempänä prosessina kuin pelkkänä perusopetuksen ja toisen asteen välisenä siirtymävaiheena.

Hanke on toteutettu alueen koulutusorganisaatioiden ja muiden toimijoiden laaja-alaisena yhteistyönä ja hankkeen toteuttajaorganisaatiot ovat Turun ammatti-instituutti (hallinnoiva organisaatio), Turun kaupungin opetustoimi, Turun iltalukio (Turun kaupungin opetustoimi), Turun kristillinen opisto ja Salon seudun koulutuskuntayhtymä. Lisäksi projektin yhteistyökumppaneita ovat: Turun kaupungin nuorisotoimi (Ohjaamo), sosiaalitoimi (työllisyyspalveluyksikkö/KOHO) ja muut hallintokunnat, Työvoimahallinto, Maahanmuuttajajyhdistykset, Seutukunnan ulkopuoliset toimijat. 1.4.2008 alkanut hanke päättyi 31.1.2011. Lisätietoja: Projektipäällikkö Matti Mäkelä.

Palo-hanke

Palo-hankkeen (Maahanmuuttajien palveluohjaushanke) tavoitteena on maahanmuuttajien kotoutumisen nopeutuminen. Hanke koostuu kolmesta eri osiosta: Infotori on matalan kynnyksen neuvontapiste, jossa annetaan tietoja ja neuvontaa asiakkaan omalla kielellä ja vastata moninaisiin ongelmiin ja kysymyksiin, joita maahanmuuttajilla on. Testori on oppimisvalmiuksien ohjaus- ja kartoituskeskus. Testorin asiakkaina ovat pääasiassa 17–64-vuotiaat turkulaiset maahanmuuttajat, jotka tarvitsevat suomen kielen alkeisopetusta. Testorissa testataan oppimisvalmiuksia ja kielitaidon tasoa testataan erilaisilla testeillä ja haastattelulla. Kutsun testaukseen voivat lähettää työvoimaneuvojat, sosiaalityöntekijät, opettajat ja muut viranomaiset. Asiakkaat ovat turkulaisia maahanmuuttajia, jotka tarvitsevat suomen kielen alkeisopetusta. Testorin toiminnan tavoitteena on löytää mahdollisimman sopiva suomen kielen opiskelupaikka. Asiakkaan tilannetta arvioitaessa otetaan huomioon hänen elämänsä historian, tämän hetkinen tilanteensa ja tulevaisuuden suunnitelmat. Ohjuri, maahanmuuttajien kotoutumis- ja palveluohjaus pyrkii tiivistämään Turun kaupungin sosiaalityöntekijöiden ja Turun työ- ja elinkeinotoimiston kansainvälisten palvelujen työvoimaneuvojien yhteistyötä Turussa asuvien maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen parantamiseksi. Ohjuri-osiossa sosiaalityöntekijä (Turun kaupunki) ja työvoimaneuvoja (Turun työ- ja elinkeinotoimiston kansainvälistet palvelut) ottavat yhdessä vastaan maahanmuuttaja-asiakkaita. Tavoitteena on maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen nopeuttaminen.

Kyseessä on jo olemassa olevien palveluiden kehittäminen ja kokoaminen yhteen sekä uusien palvelumuotojen luominen. Kotouttamisohjelman painopisteenä on erityisesti maahanmuuttajien alkuvaiheen kotouttamiseen panostaminen ja siinä yhteistyö työvoimatoimiston ja kaupungin välillä sekä palveluohjauksen keskittäminen ja hallintokuntien tarjoamien täydentävien palvelujen sitominen siihen. Hankkeen tuloksena maahanmuuttaja-asiakkaan palvelujen saatavuus paranee, viranomaistyö helpottuu ja tehostuu, nykyinen eri toimijoiden palvelujentarjonta saadaan kokonaisuutena hallintaan sekä maahanmuuttajien pysyvä työllistäminen mahdollistetaan. Hankkeen tehtävänä on edistää toiminnan vaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta keskittämällä olemassa olevia palveluja ja prosesseja yhteen.

Palo-hanketta hallinnoi Turun kaupungin sosiaali- ja terveystoimi. Hankkeen ja palvelupisteiden verkkosivu: <http://www.turku.fi/public/default.aspx?uiementsize=4&nodeid=17443>

Kotoraide

Kotoraide-hankkeessa pyritään vaikuttamaan kokonaisvaltaisesti maahanmuuttajien vastaanoton ja alkuvaiheen ohjauksen käytäntöihin. Projektin tuloksena on aikuisille maahanmuuttajille tarkoitettu kokonaisvaltainen alkuvaiheen kielitaidontestaus- ja ohjauspalvelu, joka kattaa eri maahanmuuttajaryhmien palvelutarpeet ja tarjoaa sähköisen työvälineen alkuvaiheen arviointiin ja ohjaukseen. Lisäksi hankkeessa mallinnetaan erityyppisiä koulutuksia eri elämäntilanteissa oleville maahanmuuttajille.

Hankkokonaisuuteen kuuluu yksilöllinen opiskelunvalmiuksien, elämäntilanteen ja yleisten opiskelunvalmiuksien kartoitus sekä kielitaidon testaus. Alkuvaiheen kielitaidon testaamiseen kehitetään Eurooppalaisen viitekehyksen taitotasoihin sidottu kielitaidon testi ja sen toteutusmalli sekä verkkopohjainen kielitaitotesti. Hankkeen jälkeen testi on käytettävissä maanlaajuisesti ja sen käyttöön järjestetään koulutusta.

Hankkeessa tuoteistetaan eri maahanmuuttajaryhmille tarkoitettut koulutukset. Kullekin ryhmälle laaditaan oma opetussuunnitelma sekä optimoidaan koulutuksen pituus tavoitteita vastaavaksi sekä määritellään perusteet eri koulutuksiin ohjaamista varten. Kotoraiteen aikuisille maahanmuuttajille tarkoitettun suomen kielen testipisteen toimintaa ja lähtötasotestiä kuvataan testipisteen sivulla seuraavasti: Lähtötasotestiin ja suomen kielen kursseille haetaan TE-toimiston kautta. Testausta järjestetään Testipisteen toimitiloissa Pasilassa joka toinen viikko. Testipisteessä suomen kielen opettajat arvioivat, mikä on asiakkaalle sopiva suomen kielen kurssi. Testi ei ole pääsykoe, eikä osallistujan tarvitse osata suomea. Testitilaisuudessa on lyhyt haastattelu ja lisäksi erilaisia testejä, joilla selvitetään opiskelunvalmiuksia ja suomen kielen taitoa. Lähtötasotesti sisältää: haastattelun (30 min), kielellisen hahmottamisen testin (15 min) sekä matematiikan testin (20 min). Lisäksi suomea jo jonkin verran osaavat tekevät puheen ymmärtämisen testin (35 min), tekstin ymmärtämisen testin (35 min) sekä kirjoitustehtävän (40 min). Testin jälkeen tulokset toimitetaan TE-toimistoon, joka lähettää asiakkaalle kutsun, kun sopiva kurssipaikka löytyy. Kurssija järjestetään eri oppilaitoksissa. Testipiste ei tarjoa suomen kielen opetusta. Lähtötasotestiin osallistujan täytyy todistaa henkilökohtaisella kullisella henkilötodistuksella.

Kotoraide-hankkeessa kehitetty alkukartoitusmalli ja lähtötasotesti on otettu laajempaan käyttöön Testipiste-jatkohankkeessa (2010–2013). Alkuvaiheen kielitaidon arviointiin on luotu uusi alkuvaiheen haastatteluohje ja kokonaisvaltainen Eurooppalaisen viitekehyksen taitotasoihin linkittyvä lähtötason testi sekä sähköisenä että paperisena versiona arviointiohjeineen ja ohjausperusteineen. Testipisteen kotisivu: www.testipiste.eu/lahtotasotesti.php

Varsinais-Suomen OpinOvi / Opin Ovi aikuisopiskeluun

Hankkeessa luodaan Varsinais-Suomen alueelle toimiva yhteistyökumppaneiden verkosto, joka tarjoaa laadukkaita aikuisopiskelun tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluja sekä luotettavaa tukea muille toimijoille. Hankkeen aikana kehitettyjen toimintamallien ja palvelupilottien tulee jatkua myös projektien loputtua.

Projektissa luodaan malli yhteistyökumppaneiden verkostona toimivalle aikuisopiskelun tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelulle: Hankkeessa perustetaan yhteinen ohjauspalvelupiste Turkuun, josta koulutusta tarvitsevat ja siihen hakeutuvat aikuiset saavat luotettavaa ja ajantasaista tietoa koulutuksista ja rahoituksesta ja josta tarvittaessa ohjataan muiden palvelujen piiriin. Samalla hankkeiden tavoitteena on kannustaa aikuisopiskeluun tiedottamalla ja ohjaamalla. Yhteistyön kautta alueelle syntyy uutta verkostoyhteistyötä ja luotettava tuki muulle ohjaukselle. Hankkeen aikana kehitetään uusia verkoston yhteistyömuotoja, jotka jatkuvat hankkeen jälkeenkin.

Opin Ovi aikuisopiskeluun -projektin ensisijaisena kohderyhmänä ovat henkilöasiakkaat, mutta myös yritykset ja yhteistyötohot, jotka tarvitsevat tietoa aikuiskoulutuksesta. Projektin kohderyhmään kuuluvat kaikki aikuiset: Työssä olevat, työttömät ja työttömyysuhan alaiset sekä työvoiman ulkopuolella olevat. Toisaalta kohderyhmänä on myös aikuiskoulutuksen neuvontapalvelujen ja tuottajien verkosto, jossa yhteistyötä rakennetaan.

Palvelupisteen kotisivu: www.opinoviturku.fi, projektin kotisivu: www.opinovi.fi

Maahanmuuttajanuorten ohjaushanke MANO

Vuosina 2010-2013 toteutettava Maahanmuuttajanuorten ohjaushanke luo Oulun kaupunkiin uuden maahanmuuttajien ohjauspalvelumallin, jonka avulla selkiytetään nuorten koulutus- ja työelämäpolkujen rakentumista. Tavoitteena on myös kehittää toisen asteen organisaatioiden välistä nivelvaiheyhteistyötä. Nivelvaihetiimin tehtävänä on kehittää ja tehostaa koulutuksen nivelvaiheen ohjaustyötä siten, että opintojen keskeyttämisen ja opiskelijoiden syrjäytymisen riski pienenee.

Kohderyhmänä ovat oppivelvollisuusiän ylittäneet 16 – 25 -vuotiaat maahanmuuttajanuoret. Erityisesti hanke keskittyy vailla työ- tai opiskelupaikkaa oleviin nuoriin, jotka ovat syrjäytymisuhan alla. Ohjauksen lähtökohdista ovat nuoren yksilölliset tarpeet, mahdollisuudet ja mielenkiinnon kohteet. Nuorille tarjotaan henkilökohtaista ohjausta ja ryhmäohjausta ja siihen osallis-

tuminen perustuu vapaaehtoisuuteen. Ohjaus toimii non-stop -periaatteella, eli nuori voi hakeutua ohjaukseen milloin tahansa. Hankkeen tarjoamaa ohjauksen määrää ja kestoja yksilöä kohden ei ole rajoitettu.

Henkilökohtaisen ohjauksen tavoitteena on tukea nuorta ja lisätä hänen itsetuntemustaan, jotta hän löytäisi itselleen mielekkään koulutus- ja työelämänpolun. Tällä pyritään ehkäisemään nuorten syrjäytymistä suomalaisesta koulutusjärjestelmästä ja edistämään heidän siirtymistään työelämään.

Hanketta rahoittavat Euroopan sosiaalirahasto sekä Oulun kaupungin opetustoimen Erityisen tuen keskus. MANO on Oulun kaupungin maahanmuuttajien ohjaus- ja neuvontapalveluja kehittävän Homelike Oulu - Oulu omaksi -projektin alahanke. Hankkeen kotisivu: <http://www.ouka.fi/mano/>

Palapeli 2

Palapeli 2-projektissa kehitetään alkukartoitusta ja alkuvaiheen kotoutumiskoulutusta maahanmuuttajille, joiden kotoutumisai-ka (3-5 vuotta) ei ole vielä umpeutunut. Projektin kohderyhmänä ovat Keski-Suomeen, useimmin Jyväskylän seudulle, muuttavat maahanmuuttajat. Hankkeessa annettavaa yksilö- ja ryhmäohjausta tarjotaan Palapelin ja työvoimapolitiittisen koulutuksen opiskelijoille, mutta myös pidempään Suomessa asuneille muuttajille, jotka tarvitsevat tukea koulutus- ja työllistymisprosessissaan. Hanke toimii yhteistyössä koko kotoutumiskoulutukseen osallistuva verkoston kanssa; työn kautta yhteistyösuhteet ja tehtävänjaot selkiintyvät ja toimintatapoja sovitetaan yhteen toimiviksi kokonaisuuksiksi.

Hankkeen tavoitteena on kehittää edelleen laadukasta, maahanmuuttajien tarpeisiin vastaavaa, alkukartoitusta ja alkuvaiheen kotoutumiskoulutusta, jota voidaan pitää omaehtoisena koulutuksena. Koulutusta järjestetään viidessä tasoryhmässä 2–3 kuukauden jaksoissa. Hanke kehittää yhdessä maahanmuuttajayhdistysten kanssa alkuvaiheen ohjaus- ja opetusmallia, joka toimii yhteistyöverkoston osana. Ohjauspalveluissa maahanmuuttaja saa yksilö- ja ryhmäohjausta. Ohjauksen tavoite on sujuvampi, paremmin ajoitettu ja kunkin yksilöllisiin tarpeisiin suunniteltu koulutuspolku, joka tähtää työllistymiseen. Aikaisemman ammattitaidon hyödyntämistä tuetaan ohjauksella, johon voi kuulua rinnastamispäätösten hakua, ammattitaitokartoituksia ja tarvittavan lisäkoulutuksen selvittämistä. Ohjauspalvelut tekevät tiivistä yhteistyötä alueen työ- ja elinkeinotoimistojen kanssa ja rakentavat yhteistyöverkoston, jossa käydään vuoropuhelua mm. oppilaitosten ja työnantajien kanssa. Hankkeeseen kuuluu suomen kielen ja alkuvaiheen ammatinopettajien täydennyskoulutus, jonka tavoitteena on suomen kielen opetuksen ja ammatillisten opintojen lomittaminen yhteen toimivaksi kokonaisuudeksi sekä opetusmenetelmien ja -materiaalien kehittäminen.

Hanke päättyy 31.12.2012 ja sen vetäjänä toimii Keski-Suomen ELY-keskus / Jyväskylän työ- ja elinkeinotoimisto. Projektin kotisivu: www.palapeli2.fi

Opin aika

Opin Aika -projektin tavoitteena on ehkäistä turvapaikanhakija- ja pakolaisnuorten syrjäytymistä kehittämällä toiminnallisia suomen kielen opetuksen menetelmiä ja omakielistä opetusta. Hanke tarjoaa nuorille 16–20 -vuotiaille turvapaikanhakijoille ja pakolaisille opetusta sekä ohjattua toimintaa viitenä päivänä viikossa koulumaisessa ympäristössä. Pääpaino on suomenkielen ja luku- ja kirjoitustaidon opiskelussa eri menetelmin. Muita oppiaineita ovat matematiikka, elämänhallinta, liikunta, sirkus, englantia, taide. Opetus tapahtuu neljässä ryhmässä, jotka on jaettu oppilaiden suomenkielen taitotason perusteella. Kohderyhmänä on ilman huoltajaa tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat, luku- ja kirjoitustaidottomat 18-20-vuotiaat turvapaikanhakijat sekä pakolaisena maahan tulleet tai pakolaisstatuksen saaneet 16-20-vuotiaat nuoret, jotka eivät osallistu perusopetukseen tai kotoutumiskoulutukseen. Hankkeessa pyritään luomaan valtakunnallinen malli nuorten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten toiminnalliseen kielenopetukseen ja elämänhallinnan parantamiseen.

Opin Aika -projekti on Rovaniemen kaupungin hallinnoima ja Euroopan pakolaisrahaston sekä SPR Lapin piirin osarahoittama hanke. Opin Aika aloitti toimintansa 1.2.2010, ja se on suunniteltu kolmivuotiseksi. Projektin kotisivu: http://www.rovaniemi.fi/suomeksi/Palveluhakemisto/Koulutus_ja_opiskelu/Opin_Aika_-_projekti_.iw3

Solmut auki – Opi suomea sujuvasti

Hankkeessa korostuvat erityisesti taito- ja taide-aineet, jotka yleissivistävässä aikuiskoulutuksessa jäävät tietopuolisen opetusaineiston jalkoihin. Tavoitteena on, että opiskelijalle jäisi jostakin toiminnosta pysyvä harrastus tai taito, jonka myötä hän voi paremmin integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan.

Kohderyhmä käsittää oppivelvollisuusiän ylittäneitä maahanmuuttajia, joiden joukossa on niin luku- ja kirjoitustaidottomia kuin lukiossa opiskelevia nuoria aikuisia ja vanhempiakin maahanmuuttajia. Hanke sopii myös sellaisille opiskelijoille, joille

eivät sovi tai riitä perinteiset opetusmenetelmät, sekä jännittäjille, lievästi keskittymishäiriöisille, koulua käymättömille tai vähän koulua käyneille henkilöille.

Opetusmenetelmiä pyritään sulauttamaan toisiinsa. Pääpaino on kuitenkin tekemisessä. Työpajoissa tehdään ryhmän yhteistuotoksena wikiin oppimispäiväkirja, jossa on selvitetty ryhmän tavoite, opiskelu- tai työmenetelmä, suomen kielen sanastoa sekä oppimistarinoita työpajakokemuksista ja myös elämyksistä. Työpajojen tarkoituksena on oppia suomea, tehdä luovaa työtä ja tutustua eri taito- ja taideaineisiin. Opiskelijalle tuodaan uusia luovia tapoja, joiden avulla voidaan avata solmut suomen kielen opiskelussa ja opiskelussa yleensä. Ryhmäytyminen auttaa kielen oppimisessa. Taiteen ja tekemisen keinoin voidaan opettaa suomea monella tavalla. Kun opiskelija maalaa tai näyttelee, liikkuu tai hoitaa eläimiä aktivoidaan kaikkia aisteja (näkö - visuaalisuus/taide, kuulo - musiikki/draama, tunto - eläimet, haju – kotitalous) ja koko kroppaa (liikunta/draama).

Perussanaston oppii käytännön tilanteissa, sillä kaikki toiminnot tapahtuvat suomen kielellä. Draama ja musiikki kehittävät sanastoa ja replikointia sen jälkeen, kun kielitaito on jo kehittynyt sen verran, että oppija pystyy keskustelemaan yksinkertaisista asioista dialogin muodossa. Kotitaloudessa ja kuvataiteissa harjoitellaan perussanastoa. Käytännönharjoituksia suoritetaan ruokaostoksilla kaupassa ja taidenäyttelyissä. Käsityöt ja liikunta opettavat sanastoa, ohjeiden vastaanottamista ja niihin reagoimista. Käsityöt voivat aktivoida myös kehittämään oman kotimaan peruja olevia käsityötaitoja ja luomaan niistä tulevaisuuden ammatin. Hankkeeseen kuuluviin työpajoihin pyritään saamaan vapaaehtoisia päivälukioiden opiskelijoita, jotta syntyisi kontakteja suomalaisiin aikuisiin.

Hanketta hallinnoi Turun iltalukio ja se toteutetaan osaksi Opetushallituksen myöntämällä erityisavustuksella aikuisten maahanmuuttajien koulutuksen kehittämiseen.

Liite 2 Esimerkki ulkomailla suoritettujen opintojen hyväksilukemisesta lukiossa

Ulkomailla suoritettujen opintojen hyväksilukeminen lukiossa

Ulkomailla suoritettuja opintoja voi lukea hyväksi lukion kursseina, mikäli ne sisällöltään, laajuudeltaan ja tavoitteiltaan vastaavat lukion kurseja.

Opintojen hyväksi lukeminen tehdään opiskelijan tai opiskelijan ja hänen huoltajansa anomuksesta.

Anomuksen tekemisestä keskustellaan opinto-ohjaajan kanssa.

Anomus tehdään rehtorille, joka tekee hyväksi lukemisesta päätöksen.

Opiskelija hankkii anomukseensa liitteeksi dokumentit suorittamansa kurssin sisällöstä, laajuudesta ja saamastaan arvosanasta. Dokumenttien pitää olla kielellä, jotka oppilaitos hyväksyy.

Anomus esitetään ensin aineryhmävastaavalle tai aineen opettajalle, joka antaa lausunnon vastaavuudesta ja opiskelijan osaamisesta. Aineryhmävastaava voi esittää kurssin arvioitavaksi merkinnällä hyväksytty tai arvosanalla. Opiskelijalta voidaan edellyttää lisänäyttöä (esim. tenttiminen tai lisätehtävät) kurssin hyväksymiseksi tai arvosanan saamiseksi.

Rehtorin hyväksymä hyväksi lukeminen kirjataan opiskelijan suorituksiin (opo).

Muita kommentteja asiaan:

- Pyyntöjä tulee kohtuullisen vähän, vuodessa 10–20, eli asia ei ole laaja, mutta käytäntöjen läpinäkyvyyden ja yhtenäisyyden vuoksi asialle pitäisi olla yhtenäinen prosessi.
- Anajat ovat sekä suomalaisia ulkomailta tulevia että maahanmuuttajia, joilla on jo oman maansa lukio-opintoja.
- Kielten kursseista on jo olemassa käytäntö niille, jotka osaavat kieltä hyvin, siinä ei tarvita tätä prosessia.
- Pyritään välttämään ”suoritettu” -merkintää
- Ei ole tarkoituksenmukaista pyytää hyväksi lukemista aineissa, jotka aikoo kirjoittaa.

Lomake suomeksi

Henkilötiedot tähän – lomake luodaan tulosteeksi Primukseen.
(sukunimi, etunimi, opiskelijanumero, lukiolinja)

Anomus ulkomailla suoritettujen opintojen hyväksi lukemisesta

Pyydän seuraavan kurssin hyväksi lukemista lukio-opintoihini

Liitteet:

Kurssin opetussuunnitelma, josta ilmenee kurssin sisältö ja laajuus
Arviointi tai arvosana kurssista

Anomuksesta on keskusteltu opinto-ohjaajan kanssa

pvm _____ opo _____

Opettajan lausunto

- Puollan kurssin _____ hyväksi lukemista merkinnällä S / arvosanalla ____
- Puollan kurssin _____ hyväksi lukemista seuraavan lisänäytön jälkeen:

- En puolla kurssin hyväksi lukemista

pvm

opettajan allekirjoitus

Rehtorin päätös

- Kurssi luetaan hyväksi merkinnällä S / arvosanalla ____.
- Kurssi luetaan hyväksi lukemista opettajan suositteleman lisänäytön jälkeen.
- Kurssia ei lueta hyväksi.

Lomake englanniksi

Pvm

Allekirjoitus

Henkilötiedot

(sukunimi, etunimi, opiskelijanumero, lukiolinja)

Application for credit for studies abroad

I request that the following course is recognised as part of my high school studies

Attachments:

Course curriculum, course content and level, hours.

Course grade or assessment

I have discussed this application with the student counsellor:

date

counsellor's signature

Teacher's advice

- I recommend that _____ course is accepted and marked with S/ grade ____
- I recommend that _____ course is accepted after the following further action:

- I do not recommend that this application is accepted.

Date

Teacher's signature

Headmaster's decision:

- The course is accepted and marked with S/ grade ____
- The course is accepted after the further action recommended by the teacher
- The course is not accepted.
-

Date

Headmaster's signature

Aikuisten perusopetuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjä

**SELVITYS AIKUISTEN MAAHANMUUTTAJIEN PERUSOPETUKSEEN VALMISTAVASTA
OPETUKSESTA, PERUSOPETUKSESTA JA LUKIOKOULUTUKSESTA**

Turun iltalukio selvittää Opetushallituksen toimeksiannosta aikuisten maahanmuuttajaopiskelijoiden koulutuksen järjestämiseen liittyviä käytäntöjä, opiskelun tuen muotoja ja tarvetta. Jokainen vastaus kyselyyn on tärkeä, sillä kyselyn tuloksia tullaan käyttämään hyödyksi opetuksen kehittämisessä ja opetussuunnitelmien perusteiden uudistamisessa.

Kysely kattaa aikuisten maahanmuuttajien perusopetukseen valmistavan opetuksen, perusopetuksen (sisältäen perusopetuksen alkuvaiheen ja lisäopetuksen) sekä lukiokoulutuksen. Kysely osoitetaan suomenkielisille aikuislukioille, lukioiden aikuislinjoille sekä niille kansanopistoille, joilla on lupa perusopetuksen ja/tai lukiokoulutuksen järjestämiseen. Aikuislinjoista kyselyyn osallistuvat oppilaitokset, joilla on oma opinnoista vastaava henkilö tai apulaisrehtori ja joissa aikuisten opetus järjestetään erillään nuorten opetuksesta.

Kyselyn vastaukset toivotaan valmisteltaviksi asiantuntijatiimissä, johon kuuluu rehtori, suomi toisena kielenä -opettaja, opinto-ohjaaja tai opinto-ohjaajan tehtäviä hoitava taikka tunteva henkilö. Kyselylomake on liitteenä etukäteen tutustuttavaksi ja käsiteltäväksi oppilaitoksessanne ennen lomakkeen täyttämistä verkossa.

Taustatietokysymykset sivulla 1 ovat kaikille vastaajille yhteiset, mutta koulutusmuodoittain kysymyksiin vastataan luonnollisesti sen mukaan, mitä opetusta oppilaitoksessa järjestetään. Kyselyn täyttämiseen menee opetustarjonnasta riippuen arviolta 20 - 45 minuuttia.

Kyselyssä maahanmuuttajaopiskelijoilla tarkoitetaan oppilaita ja opiskelijoita, joiden äidinkieli on muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Jos oppilaitoksessa ei ole lukuvuonna 2010 - 2011 aikuisia maahanmuuttajaopiskelijoita, vastataan vain taustatietokysymyksiin 1 - 4.

Vastaukset tulee toimittaa sähköisesti Survette-ohjelmalla 22.3.2011 mennessä osoitteessa: www.surveette.com/28004_22272-661@aimu&selvitys2203

Vastaamiseen ei tarvita erillistä tunnusta tai salasanaa. Kysely tulee täyttää kerralla, sillä se ei tallennu järjestelmään ennen kuin olette lähettäneet vastaukset painamalla viimeisen sivun Lopetus-painiketta.

Tietojensaantioikeus perustuu perusopetuslain (628/1998, muutos 24.6.2010) §:ään 41 ja lukiolain (629/1998) §:ään 33.

Lisätietoja:

Erityisesti aikuislukioiden ja -linjojen vastaajat

Erja Vihervaara
Rehtori
Turun aikuislukio
050-4323705
erja.vihervaara@turku.fi

Aila Haapaniemi
Opinto-ohjaaja
Eiran aikuislukio
09-45422726
aila.haapaniemi@eiraedu.com

Erityisesti kansanopistojen vastaajat

Juha Kaivola
Pedagoginen rehtori
Turun kristillinen opisto
0400-479599
juha.kaivola@tk-opisto.fi

Survelle-lomakkeen käyttö
Laura Jauhola
Selvityksen toteuttaja
050-5878029
laura.jauhola@gmail.com

Johtaja

Jorma Kauppinen

Opetusneuvos

Liisa Jääskeläinen

Liite 4. Kyselylomake

Selvitys aikuisten maahanmuuttajien perusopetukseen valmistavasta opetuksesta, perusopetuksesta ja lukiokoulutuksesta.

Arvoisa aikuisten perusopetuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjä,

Opetushallitus selvittää yhteistyössä Turun iltalukion kanssa aikuisten maahanmuuttajaopiskelijoiden koulutuksen järjestämiseen liittyviä käytäntöjä, opiskelun tuen muotoja ja tarvetta. Jokainen vastaus kyselyyn on ensiarvoisen tärkeä, sillä kyselyn tuloksia tullaan hyödyntämään mm. opetussuunnitelmien perustetyössä.

Kysely kattaa aikuisten maahanmuuttajien perusopetukseen valmistavan opetuksen, perusopetuksen (sisältäen perusopetuksen alkuvaiheen ja lisäopetuksen) sekä lukiokoulutuksen. Kysely osoitetaan suomenkielisille aikuislukioille, lukioiden aikuislinjoille sekä niille kansanopistoille, joilla on lupa perusopetuksen ja/tai lukiokoulutuksen järjestämiseen. Aikuislinjoista kyselyyn osallistuvat oppilaitokset, joilla on oma opinnoista vastaava henkilö/ apulaisrehtori ja aikuisten opetus järjestetään erillään nuorten opetuksesta.

Kyselyn vastaukset toivotaan valmisteltaviksi asiantuntijatiimissä, johon kuuluu rehtori, S2-opettaja, opinto-ohjaaja tai opinto-ohjaajan tehtäviä hoitava taikka tunteva henkilö. Vastaukset annetaan sähköisesti Survette-kyselylomakkeella 22.3.2011 mennessä. Kyselylomake on toimitettu liitteenä etukäteen tutustuttavaksi ja käsiteltäväksi oppilaitoksessanne ennen vastausten täyttämistä verkossa.

Kyselyn täyttämiseen menee opetustarjonnasta riippuen arviolta 20 - 45 minuuttia. Kysely täytetään vain niiltä osin mitä koulutusta oppilaitoksessa järjestetään. Jos oppilaitoksessanne ei ole aikuisia maahanmuuttajaopiskelijoita, vastataan vain taustatietokysymyksiin 1 - 4. Kysely tulee täyttää kerralla, sillä se ei tallennu järjestelmään ennen kuin olette lähettäneet vastaukset painamalla viimeisen sivun Lopetus-painiketta. Lisätietoa ja yhteyshenkilöiden tiedot löytyvät perusopetuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjille toimitetusta saatekirjeestä.

OSOITE: <https://www.survette.com/28004-22272-661@aimu&selvitys2203>

TAUSTATIEDOT

1. Oppilaitoksen tyyppi

Alasvetovalikko: (aikuislukio, lukion aikuislinja, kansanopisto)

2. Opetuksen tai koulutuksen järjestäjän sekä vastaajan tiedot

Opetuksen- tai koulutuksen järjestäjän nimi: _____

Kunta: _____

Maakunta: _____

Omistaja (1 = yksityinen, 2 = valtio, 3 = kunta, 4 = kuntayhtymä): _____

Vastaajan nimi: _____

Tehtävä organisaatiossa: _____

Sähköpostiosoite: _____

Puhelinnumero: _____

3. Kunnan koko

Alle 10 000 asukasta

Keskisuuri 10 000 – 50 000 asukasta

Suuri yli 50 000 asukasta

4. Onko oppilaitoksessa perusopetukseen valmistavassa opetuksessa, perusopetuksessa tai lukiokoulutuksessa vieraskielisiä opiskelijoita lukuvuonna 2010-2011?

Vieraskielisiksi luetaan oppilaat/ opiskelijat, joiden äidinkieli on muu kuin suomi, ruotsi tai saame.

X Ei (siirtykää alasivun Jatka-painikkeen kautta Lopetus-sivulle)

X Kyllä

5. Vieraskielisten ja kaikkien oppilaiden tai opiskelijoiden lukumäärä

HUOM! Lukumäärät ilmoitetaan siten, että kaikkien opiskelijoiden ja vieraskielisten luvut erotellaan /-merkillä. Esim. 50/7 (50 opiskelijaa ko. koulutuksessa yhteensä, 7 vieraskielistä ko. koulutuksessa).

Perusopetukseen valmistavassa opetuksessa tilastointipäivänä 20.9.2010 olleet oppilaat: _____

Perusopetuksen alkuvaiheen opetuksessa tilastointipäivänä 20.9.2010 olleet oppilaat, joista vieraskielisiä: _____

Perusopetuksessa (pääasiassa vuosiluokat 7-9) tilastointipäivänä 20.9.2010 olleet oppilaat, joista vieraskielisiä: _____

Perusopetuksen päättötodistuksen kalenterivuonna 2010 suorittaneet oppilaat, joista vieraskielisiä: _____

Perusopetuksen lisäopetuksessa tilastointipäivänä 20.9.2010 olleet oppilaat, joista vieraskielisiä: _____

Jonkintyyppisessä lukiokoulukseen valmistavassa opetuksessa (ns. starttilukio tai vastaava) tilastointipäivänä 20.9.2010 olleet opiskelijat, joista vieraskielisiä: _____

Lukiokoulutuksen tutkintotavoitteisessa koulutuksessa tilastointipäivänä 20.9.2010 olleet opiskelijat, joista vieraskielisiä: _____

Lukion aineopiskelijat tilastointipäivänä 20.9.2010, joista vieraskielisiä: _____

Lukion aineopiskelijoista kahden tutkinnon suorittajat tilastointipäivänä 20.9.2010, joista vieraskielisiä: _____

Ylioppilastutkinnon kalenterivuonna 2010 suorittaneet opiskelijat, joista vieraskielisiä: _____

Vuonna 2010 vain lukion päättötodistuksen suorittaneet opiskelijat, joista vieraskielisiä: _____

6. Järjestääkö oppilaitoksenne muuta kuin tässä kyselyssä tarkoitettua ensisijaisesti maahanmuuttajille suunnattua koulutusta?

X Ei

X Kyllä, mitä? _____

7. Toisen kotimaisen kielen opetuksesta vapautettujen vieraskielisten opiskelijoiden prosentuaalinen määrä lukuvuonna 2010 - 2011

Toisen kotimaisen kielen opetuksesta vapautettujen vieraskielisten opiskelijoiden määrä varsinaisessa perusopetuksessa (7 - 9 lk.): _____ (0 - 100 %)

Toisen kotimaisen kielen opetuksesta vapautettujen vieraskielisten opiskelijoiden määrä lukion tutkintotavoitteisessa koulutuksessa: _____ (0 - 100 %)

8. Mitä henkilökuntaa on käytettävissä maahanmuuttajien opetuksessa? Valitkaa käytössä olevat vaihtoehdot:

	<i>Perusopetukseen valmistavassa tai perusopetuksessa</i>	<i>Lukiokoulutuksessa</i>
Suomi toisena kielenä -opettaja	X	X
Maahanmuuttajan oman äidinkielen opettaja	X	X
Muu aineenopettaja	X	X
Luokanopettaja	X	X
Erityisopettaja	X	X
Opinto-ohjaaja	X	X
Kieliavustaja	X	X
Koulunkäyntiavustaja	X	X
Muita, mitä? (vastaus seuraavan kysymyksen yhteydessä)	X	X

9. **Jos haluatte tarkentaa henkilöstön resurssien käyttöä tai jos vastasitte edelliseen kohtaan "muita" vaihtoehtoon, nimetkää mitä:**
(AVOVASTAUS)
10. **Onko oppilaitoksessa tarjolla opiskelijahuoltopalveluja?**
X Ei
X Kyllä
11. **Kuvaillkaa opiskelijahuollollisia tukitoimia, joita on käytettävissä opiskelijoiden opintojen varmistamiseksi:**
(AVOVASTAUS)
12. **Opiskelijahuoltopalveluiden riittävyys**
Opiskelijahuollolliset tukitoimet ovat oppilaitoksessanne tarpeisiin nähden

X Riittämättömät X Vähäiset X Kohtalaiset X Riittävät
13. **Mitä seuraavista rahoitusmuodoista olette käyttäneet viimeisen lukuvuoden aikana maahanmuuttajien perusopetukseen valmistavan opetuksen, perusopetuksen tai lukiokoulutuksen toteuttamiseen ja kehittämiseen? Valitkaa käytetyt rahoitusmuodot:**

X Valtionosuus perusopetukseen valmistavaan opetukseen
X Valtionavustus vieraskielisten oppilaiden ja opiskelijoiden suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetukseen tai muun opetuksen tukemiseen
X Valtionavustus oman äidinkielen opetukseen
X Erityisavustus aikuisten maahanmuuttajien koulutuksen kehittämiseen
X Valtionavustusta perusopetuksen ryhmäkoon pienentämiseen
X ESR
X Muu hankerahoitus, mikä? _____
14. **Mitkä alueelliset kehittämissuunnitelmat ohjaavat toimintaanne maahanmuuttajien koulutuksessa (esim. maahanmuuttopoliittiset strategiat tai ohjelmat)? Liittyykö niihin alueellista seurantaa, joka linkittyy toimintaanne?**
(AVOVASTAUS)

(jatka)

KYSYMYKSET AIKUISTEN PERUSOPETUKSEEN VALMISTAVASTA OPETUKSESTA

15. **Tarjoaako oppilaitoksenne perusopetukseen valmistavaa opetusta?**
X Ei (siirtykää alasivun Jatka-painikkeen kautta kyselyssä eteenpäin)
X Kyllä
16. **Tarjotaanko opetus**
X Päiväopintoina
X Iltaopintoina
X Molempina
17. **Mitkä ovat opiskelijavalintaperusteet perusopetukseen valmistavaan opetukseen ottamiselle?**

X Kaikki maahanmuuttajat ohjataan suoraan valmistavaan opetukseen
X Suomen kielen taito ei riitä/ ei sovellu perusopetukseen tai muihin jatko-opintoihin
X Ikä
X Oppimiskyky
X Muu, mikä? _____

18. Opiskelijavalintaan liittyviä linjauksia

	Ei	Kyllä
Järjestääkö oppilaitos alkuhaastattelua	X	X
Järjestääkö/ edellyttääkö oppilaitos alkutason testausta	X	X
Otetaanko opiskelijaksi luku- ja kirjoitustaidottomia	X	X
Otetaanko opiskelijaksi turvapaikanhakijoita	X	X
Otetaanko opiskelijaksi tilapäisen eli B-oleskeluluvan saaneita	X	X

19. Jos oppilaitokseen järjestetään alkutason testaus tai haastattelu, kuvailkaa käytäntöä:
(AVOVASTAUS)

20. Onko opetuskielen taidon lähtötaso määritelty?

X Ei

X Kyllä, miten? _____

21. Ketkä tai mitkä tahot pääasiassa ohjaavat kunnassa opiskelijoita valmistavaan opetukseen? Tai mitä polkuja opiskelijat tulevat oppilaitokseen?
(AVOVASTAUS)

22. Seurataanko opiskelijoiden sijoittumista opintojen päättyttyä?

X Ei koskaan

X Toisinaan

X Usein

X Aina

23. Missä opiskelijat jatkavat perusopetukseen valmistavan opetuksen päättyttyä? Voitte valita useamman vaihtoehdon:

X Jatkat valmistavassa opetuksessa

X Perusasteen alkuvaiheen opetuksessa

X Perusopetuksessa (pääasiassa vuosiluokat 7 - 9)

X Maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavassa koulutuksessa

X Ammatillisessa peruskoulutuksessa

X Työpajalla

X Muussa kielenopetuksessa

X Muualla, missä? _____

24. Mitä ovat jatkokon pääsemisen pääasialliset esteet?
(AVOVASTAUS)

25. Millaisia ongelmia kunnassanne on koettu perusopetukseen valmistavan opetuksen järjestämisessä?
(AVOVASTAUS)

KEHITTÄMISTOIMET

**26. Onko perusopetukseen valmistavaan opetukseen liittynyt (viime lukuvuoden aikana) erityisiä kehittämistoimia tai kehittämishankkeita, joiden hyviä käytäntöjä haluaisitte jakaa? Kuvaile ke-
keisiä tuloksia. (Voitte myös jättää yhdyshenkilön tiedot, johon voimme ottaa yhteyttä lisätietojen saami-
seksi.)**
(AVOVASTAUS)

(jatka)

KYSYMYKSET AIKUISTEN PERUSOPETUKSESTA JA PERUSOPETUKSEN LISÄOPE- TUKSESTA

27. Järjestettävä opetus

- Perusopetuksen alkuvaiheen opetus
- Perusopetuksen pääasialliset vuosiluokat 7-9
- Perusopetuksen lisäopetus
- Ei mitään edellisistä (siirtykää alasivun Jatka-painikkeen kautta kyselyssä eteenpäin)

28. Tarjotaanko opetus

- Päiväopintoina
- Iltaopintoina
- Molempina

29. Suomi toisena kielenä -opetus lukuvuonna 2010 - 2011

(1 vuosiviikkotunti = 1 kurssi)

Alkuvaihe: Järjestetäänkö suomi toisena kielenä -opetus erikseen vai äidinkielen ryhmissä?
(X Erikseen, X Äidinkielen ryhmässä)

Alkuvaihe: Kuinka monta suomi toisena kielenä -kurssia on opetussuunnitelmassa perusopetuksen alkuvaiheen ope-
tuksessa? _____

Varsinainen perusopetus (7 - 9 lk.): Kuinka monta erilaista pakollista valtakunnallista suomi toisena kielenä -kurssia
oppilaitos toteuttaa? _____

Varsinainen perusopetus (7 - 9 lk.): Kuinka monta erilaista koulukohtaista suomi toisena kielenä -kurssia tarjotaan
opetussuunnitelmassa pakollisten lisäksi? _____

Varsinainen perusopetus (7 - 9 lk.): Kuinka monta erilaista koulukohtaista suomi toisena kielenä -kurssia tarjotaan
opetussuunnitelmassa pakollisten lisäksi? _____

Perusopetuksen lisäopetus: Järjestetäänkö suomi toisena kielenä -opetus erikseen vai äidinkielen ryhmissä?
(X Erikseen, X Äidinkielen ryhmässä)

30. Oman äidinkielen opetus lukuvuonna 2010 - 2011:

Sisältyykö opetussuunnitelmaan maahanmuuttajan omaa äidinkieltä soveltavina kursseina?

- Ei
- Kyllä. Kielet, joissa kurseja järjestetään: _____

31. Katsomusaineiden opetus lukuvuonna 2010 - 2011:

Järjestetäänkö oppilaitoksessanne muuta katsomusaineiden opetusta kuin elämäkatsomustieto?

- Ei
- Kyllä, mitä? _____

32. Saavutettava päättötaso

Oletteko räätälöineet opetussuunnitelmaanne maahanmuuttajia varten? Ei/ Kyllä

Järjestääkö oppilaitos mahdollisuuden osallistua opetuskielen valtakunnalliseen päättötestiin? Ei/ Kyllä

JATKO-OHJAUS PERUSOPETUKSESTA

33. Miten opiskelijan jatko-ohjaus on järjestetty? Kuvaile verkostoja ja yhteistyökumppaneita opis- kelijan polun hahmottamisessa:

(AVOVASTAUS)

OHJAUS LISÄOPETUKSEEN

34. **Ketkä ohjataan perusopetuksen lisäopetukseen? Millä perusteilla?**
(AVOVASTAUS)

KEHITTÄMISTOIMET

35. **Onko maahanmuuttajille suunnattuun perusopetukseen tai perusopetuksen lisäopetukseen liittynyt (viime lukuvuoden aikana) erityisiä kehittämistoimia tai kehittämishankkeita, joiden hyviä käytäntöjä haluaisitte jakaa? Kuvailkaa keskeisiä tuloksia.** (Voitte myös jättää yhdyshenkilön tiedot, johon voimme ottaa yhteyttä lisätietojen saamiseksi.)
(AVOVASTAUS)

(jatka)

KYSYMYKSET AIKUISTEN LUKIOKOULUTUKSESTA

36. **Tarjoaako oppilaitoksenne aikuisten lukiokoulutusta?**

Ei (siirtykää alasivun Jatka-painikkeen kautta kyselyn Lopetus-sivulle)
 Kyllä

37. **Tarjotaanko opetus**

Päiväopintoina
 Iltaopintoina
 Molempina

38. **Suomi toisena kielenä -opetus lukuvuonna 2010 - 2011**

Kuinka monta erilaista valtakunnallista suomi toisena kielenä -kurssia tarjotaan lukuvuonna 2010 - 2011? ____

Kuinka monta valtakunnallisista suomi toisena kielenä -kursseista tarjotaan äidinkieli ja kirjallisuus, suomi äidinkielenä -oppimäärän opetuksen yhteydessä? ____

Kuinka monta erilaista koulukohtaista suomi toisena kielenä -kurssia tarjotaan lukuvuonna 2010 - 2011? ____

39. **Jos lukionne ei tarjoa suomi toisena kielenä -kursseja, miten kielen opetus on toteutettu?**

Äidinkieli ja kirjallisuus suomi äidinkielenä -opetuksen yhteydessä
 Yhteistyö lähilukion kanssa
 Mahdollisuus valita useiden oppilaitosten yhteistarjottimelta
 Muuten, miten? _____

40. **Oman äidinkielen opetus lukuvuonna 2010 - 2011:**

Sisältyykö opetussuunnitelmaan maahanmuuttajan omaa äidinkieltä soveltavina kursseina?

Ei
 Kyllä. Kielet, joissa kursseja järjestetään: _____

41. **Katsomusaineiden opetus lukuvuonna 2010 - 2011:**

Järjestetäänkö oppilaitoksessanne muuta katsomusaineiden opetusta kuin elämäkatsomustietoa?

Ei
 Kyllä, mitä? _____

LUKIOKOULUTUKSEN ALKUVAIHEEN OHJAUS, OPINTOJEN HYVÄKSILUKU JA SEURANTA

42. **Kuvaillkaa perusopetuksen ja lukiokoulutuksen nivelvaiheen yhteistyötä muiden alueen tai sen ulkopuolisten oppilaitosten kanssa:**
(AVOVASTAUS)
43. **Minkälaista lukion aloitusvaiheen ohjausta tarjotaan maahanmuuttajille? Valitkaa käytössänne olevat vaihtoehdot:**
 Haastattelut
 Tehostettu ohjaus
 Erityiskurssit
 Ohjaaminen tarvittaessa kymppiluokalle
 Testit, mitä? _____
44. **Millaisilla menettelytavoilla ulkomailla aikaisemmin hankittuja osaamissuorituksia tunnustetaan ja luetaan hyväksi oppilaitoksessa?**
(AVOVASTAUS)
45. **Millaisilla menettelytavoilla maahanmuuttajien muuta aikaisemmin hankittua osaamista tunnustetaan ja luetaan hyväksi oppilaitoksessa?**
(AVOVASTAUS)
46. **Opintojen seuraaminen**
 Ryhmänohjaaja/ opinto-ohjaaja seuraa opintojen etenemistä säännöllisesti Ei/ Kyllä
 Maahanmuuttajaopiskelijoiden opintojen etenemisen seurantaa varten on erityisiä järjestelyjä Ei/ Kyllä

OPETUSMENETELMÄT JA KÄYTÄNNÖT

47. **Miten maahanmuuttajaopiskelijoiden tuen tarpeet otetaan huomioon lukiossanne?**
 Lukiossa tarjotaan erityisesti maahanmuuttajille suunnattuja kursseja tai muita tukipalveluja opinnoissa etenemisen tueksi.
 Maahanmuuttajaopiskelijoille on tuotettu opintojen tueksi materiaalia.
 Opinto-ohjaaja, ryhmänohjaaja tai aineenopettaja antaa henkilökohtaista ohjausta.
 Opetussuunnitelman mukaan osa opetuksesta voi olla vieraskielistä.
 Sanakirjoja saa käyttää oppitunnilla.
 Muuta, mitä? _____
48. **Opiskelun erityinen tuki**
Laaditaanko maahanmuuttajaopiskelijoille suunnitelma, johon kirjataan yksilölliset opiskelun tukitoimet?
X Ei X Kyllä joillekin X Kyllä kaikille
49. **Maahanmuuttajataustan huomioon ottaminen koejärjestelyissä ja arvioinnissa. Valitkaa käytössä olevat vaihtoehdot:**
 Maahanmuuttajaopiskelijat voivat käyttää kokeeseen pidemmän ajan kuin suomenkieliset opiskelijat
 Kurssiosaamista arvioidaan myös muiden kuin kirjallisten näyttöjen perusteella
 Sanakirjan käyttö on mahdollista koetilanteessa
 Tietokoneen käyttö on mahdollista koetilanteessa
 Vieraskielisyys otetaan huomioon arvioinnissa
 Muita maahanmuuttajia koskevia järjestelyitä, mitä? _____
50. **Maahanmuuttajataustan huomioiminen ylioppilastutkinnossa**
Onko lukiossanne vakiintunut käytäntö informoida kaikkia maahanmuuttajaopiskelijoita mahdollisuudesta kirjoittaa suomi toisena kielenä ylioppilaskokeessa? Ei/ Kyllä
Maahanmuuttajaopiskelijat saavat erityistä valmennusta suomi toisena kielenä -kokeeseen? Ei/ Kyllä

Onko lukiossanne vakiintunut käytäntö informoida maahanmuuttajaopiskelijoita mahdollisuudesta saada tarvittaessa todistus vieraskielisyydestä? Ei/ Kyllä

KEHITTÄMISTARPEET

51. **Mitä opetussuunnitelman kehittämistarpeita olette huomanneet maahanmuuttajien/ vieraskielisten näkökulmasta?**
(AVOVASTAUS)
52. **Millä tavoilla maahanmuuttajaopiskelijoita voitaisiin mielestänne parhaiten tukea heidän lukio-opinnoissaan?**
(AVOVASTAUS)
53. **Ylioppilastutkinnon kehittämisenäkemyksiä vieraskielisten näkökulmasta?**
(AVOVASTAUS)
54. **Missä maahanmuuttajaopiskelijoiden opiskelua koskevissa asioissa lukionne henkilöstö erityisesti tarvitsee täydennyskoulutusta?**
(AVOVASTAUS)

KEHITTÄMISTOIMET

55. **Onko maahanmuuttajille suunnattuun lukio-opetukseen liittynyt (viime lukuvuoden aikana) erityisiä kehittämistoimia tai kehittämishankkeita, joiden hyviä käytäntöjä haluaisitte jakaa? Kuvailkaa keskeisiä tuloksia.** (Voitte myös jättää yhdyshenkilön tiedot, johon voimme ottaa yhteyttä lisätietojen saamiseksi.)
(AVOVASTAUS)

(jatka)

KIITOS VASTAUKSISTA!

Lähetäkää vastaukset Lopetus-painikkeella.

(Lopetus)

Vinkki: Voitte tallentaa vastauksenne Lopetus-sivun jälkeen pdf-muotoon.